

Fundația pentru o Societate Deschisă

Barometrul Incluziunii Romilor

Autorii studiului:

Gabriel Bădescu

Vlad Grigoraș

Cosima Rughiniș

Mălina Voicu

Ovidiu Voicu

2007

© 2007 Fundația pentru o Societate Deschisă (FSD)

Toate drepturile sunt rezervate Fundației pentru o Societate Deschisă. Atât publicația, cât și fragmente din ea, nu pot fi reproduse fără permisiunea Fundației pentru o Societate Deschisă.

București, ianuarie 2007

Fundația pentru o Societate Deschisă

Str. Căderea Bastiliei nr. 33, sector 1, București

Telefon: (021) 212.11.01

Fax: (021) 212.10.32

Web: www.osf.ro

E-mail: info@osf.ro

Cuprins

Barometrul incluziunii Romilor – prezentarea programului și a cercetării

5

Cine sunt romii?

Cosima Rughiniș

Stare de spirit, instituții, opțiuni politice ale romilor din România

Ovidiu Voicu

Condiții de locuit și probleme financiare la populația de romi

Vlad Grigoraș

Excluziunea formală a cetățenilor de etnie romă

Cosima Rughiniș

Segregarea rezidențială

Cosima Rughiniș

Toleranța și discriminare percepută

Mălina Voicu

Viața de familie, de la naștere la moarte

Cosima Rughiniș

Capital uman și capital social la populația de romi

Gabriel Bădescu

Cercetarea a fost realizată de Fundația pentru o Societate Deschisă sub egida Deceniului de Incluziune al Romilor

Deceniul Incluziunii Romilor

Deceniul Incluziunii Romilor 2005 - 2015, inițiativă susținută de Open Society Institute și Banca Mondială, este un efort internațional fără precedent de a combate discriminarea și de a asigura accesul egal al romilor la educație, locuințe, locuri de muncă și îngrijire medicală. Lansat în februarie 2005 și susținut de nouă state din Europa Centrală și de Est, Deceniul de Incluziune a Romilor este sprijinit, de asemenea, de Comisia Europeană, de Consiliul Europei, Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei și de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

Partenerii Deceniului sunt uniți de dorința comună de a estompa diferențele de nivel de trai dintre populația Roma și cea non-Roma, și de a înlătura sărăcia și marginalizarea, într-un termen de zece ani. Obiectivul declarat este acela de a accelera creșterea gradului de incluziune socială și a nivelului economic al etnicilor Roma.

Deceniul este ghidat atât de reperele comune ale incluziunii sociale și ale antidiscriminării, cât și de cele ale egalității de șanse și de încetare a segregării. În centrul setului de valori și al viziunii Deceniului se află un angajament pentru găsirea de soluții inovative, pentru cooperare internațională, promovare a transparenței și participare a Romilor.

Viziunea și valorile Deceniului de Incluziune pun un accent deosebit pe implicarea Roma: "Nimic despre noi fără noi: implicarea Roma va determina succesul sau eșecul Deceniului. Reprezentanții Roma și organizațiile societății civile sunt implicate în fiecare fază a Deceniului. Reprezentanții Roma au definit viziunea de la bun început. Organizații și experți Roma din societatea civilă au identificat prioritățile de politici publice, jucând un rol important în definirea scopurilor și obiectivelor. Participarea Roma va fi un element central în monitorizarea programului de-a lungul următorilor zece ani."

I Dekada Vash i Romani Inkluzija

I Dekada vash e Romengi Inkluzija 2005-2015, jekh iniciativa vastjardi katar o Instituto vash jekh Putardo Khetanipen thaj i Lumjaki Banka, si jekh nevo maskarthemutno zoripen te achavel pes i diskriminacija thaj te ristjarel pes so e romen si len barabar putardo drom vash o sikljaripen, o beshipen, i buki thaj o sastipen. I Dekada sas putardi and-o Februaro 2005 thaj 9 thema andar o Centro thaj o Esto e Evropako len kotor andre. I Dekada si zurjardi katar i Evropaki Komisia, o Konsilo e Evropako, e Barjarimaski Banka katar o Konsilo e Evropako thaj e Barjarimasko Programo e Unisarde Nacjengo.

E Dekadake partenerura si len jekh khetani vizija te phandaven i hiv and-o barvalipen thaj trajo mashkar e roma thaj e gadze thaj te pharaven i truj e chororimaski thaj e ekskluziako and-e 10 bersha. Sar sas mothovdo, objketivo si te sigjarel pes o progreso vash te lacharel pes e romengi socialo inkluzika thaj ekonomikano statuso

I Dekada si tradini katar jekh angadzamento vash khetane valore palal i socialo inkluzija thaj mamuj-diskriminacija, vash barabar sajutnimata thaj te achavel pes i segregacija. And-o mashkar e Dekadake valorego thaj vizijako si o mangipen te adoptisaren pen neve bukiake mekanisme, te zurjarel pes i mashkarthemutni kooperacija, thaj te kerel pes promocija vash transparenca thaj romani participacija.

I vizija thaj valorengi deklaracija vash e Inkluziaki Dekada del jekh bari importanca palal e Romani participacija: "Khanch vash amenge bi amaro: i Romani participacija ka kerel vaj ka musarel i Dekada. E romane reprezentantura thaj civilo organizacije len kotor and-e savore nivelura e Dekadake. E roma kerde i vizija katar o astaripen e Dekadako. E civilo romane grupura thaj ekspertura arakhle prioritetura vash politike thaj khelde jekh sherutno rolo vash te arakhen pen e Dekadake obektivura thaj celura. I Romani participacija avela but importante and-e procesoske supervizija thaj monitorizacija and-e avutne desh bersha."

Barometrul Incluziunii Romilor

Descrierea programului

Începând cu luna octombrie a anului 2006 și continuând în anul 2007, Fundația pentru o Societate Deschisă implementează cercetarea intitulată Barometrul Incluziunii Romilor (RIB-Roma Inclusion Barometer). Aceasta își propune ca principale obiective:

- să afle care sunt percepțiile populației privind romii
- să ofere romilor posibilitatea de a se pronunța în legătură cu principalele probleme cu care se confruntă

Pentru a atinge aceste obiective, cercetarea, gândită ca un studiu cantitativ fundamentat pe experiența Barometrului de Opinie Publică (BOP), utilizează două eșantioane, unul reprezentativ la nivel național, iar cel de-al doilea reprezentativ pentru romii din România. Eșantioanele au fost proiectate de prof. Dumitru Sandu; chestionarul folosit este multitematic, cu un nucleu comun și module speciale pentru cele două eșantioane. În acest mod se vor putea face comparații între caracteristicile socio-demografice ale celor două populații țintă. Temele urmărite de cercetare au fost stabilite de FSD plecând de la datele multianuale ale BOP, și în cadrul unui proces de consultare cu organizații și persoane cu experiență în domeniu.

O echipă de sociologi, colaboratori ai FSD, specializați în statistică socială și cu experiență în cercetări sociologice efectuate în comunități de romi (Cosima Rughiniș, Gabriel Bădescu, Mălina Voicu, Vlad Grigoraș), a codificat lista temelor în întrebări de sondaj care să măsoare corect din punct de vedere științific efectele sociale urmărite.

Culegerea și introducerea datelor au fost asigurate de către Metro Media Transilvania, iar controlul calității culegerii și introducerii datelor de către Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții.

Datele au fost culese în cursul lunii decembrie 2006 și au fost analizate de aceeași echipă care a lucrat la proiectarea chestionarului, iar rezultatul analizei este publicat la începutul anului 2007, în acest raport. De asemenea, datele de sondaj vor fi puse gratuit la dispoziția tuturor celor interesați. În cursul acestui an, FSD va iniția o serie de dezbateri publice al căror scop va fi promovarea pe agenda publică a necesității de a fi găsite soluții adecvate problemelor cu care se confruntă comunitățile de romi. În același timp, Fundația va sprijini analiza și amendarea politicilor publice în domeniu.

Barometrul va fi repetat după o perioadă de doi-trei ani, pentru a oferi o măsură în timp a tuturor problemelor abordate în cadrul cercetării.

Metodologie

Studiul folosește datele culese prin două sondaje de opinie, primul reprezentativ pentru întreaga populație a României, iar cel de-al doilea reprezentativ pentru romii din România.

Caracteristicile cercetării naționale

Volumul eșantionului: 1.215 persoane de 18 și peste.

Marja de eroare statistică: $\pm 2,9\%$

Chestionarul: multi-tematic, durată 50-60 minute

Perioada de culegere a datelor: 14-30 noiembrie 2006

Caracteristicile cercetării în rândul romilor

Volumul eșantionului: 1.387 persoane de 18 și peste, de etnie roma, autoidentificați.

Marja de eroare statistică: $\pm 2,6\%$

Chestionarul: multi-tematic, durată 50-60 minute

Perioada de culegere a datelor: 14-30 noiembrie 2006

Proiectarea instrumentelor metodologice:

- **eșantionare:** Dumitru Sandu
- **proiectarea chestionarului:** Gabriel Bădescu, Vlad Grigoraș, Cosima Rughiniș, Mălina Voicu, Ovidiu Voicu

Culegerea și introducerea datelor:

- **Metro Media Transilvania**

Controlul culegerii și introducerii datelor:

- **Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții**

Analiza și interpretarea datelor:

- Gabriel Bădescu, Vlad Grigoraș, Cosima Rughiniș, Mălina Voicu, Ovidiu Voicu

Cine sunt romii?

Cosima Rughiuș

Identitatea etnică de rom, desemnată deseori prin etnonimul „țigan”, a fost și rămâne puternic stigmatizată în societatea românească și în societățile europene în general. Dacă în timpul regimului comunist valorizarea sa negativă era în același timp recunoscută, dar și ascunsă vederii de politica de ignorare a identității etnice rome și de asimilare etnică, după 1989 libertatea de expresie a readus în prim-planul discursului stereotipurile și emoțiile negative asociate cu minoritatea romă. Etonimul „rom”, controversat de altfel în rândul populației majoritare din cauza nedoritei asemănări cu etnonimul „român”, este rezultatul afirmării unei noi identități de către elita romă, o identitate întemeiată în interiorul etniei, pe cultura și experiențele acesteia, și nu pe definițiile impuse de-a lungul istoriei de gadji/ne-romi.

Printre strategiile de confruntare a stigmatizării etnice a romilor se numără și cele defensive - ascunderea și contestarea apartenenței la etnie, pe de o parte, și chiar încercarea de asimilare în cultura dominantă, pe de altă parte. Ca urmare a reticenței percepute a romilor de a se autoidentifica etnic ca atare în contexte oficiale, veridicitatea datelor de recensământ privind structura etnică a populației României este contestată de marea majoritate a observatorilor, inclusiv de organizațiile neguvernamentale ale romilor. Decalajul dintre estimarea oficială a populației rome și estimările neoficiale ale cercetătorilor sau diverselor organizații civile este un indicator al continuității stigmatizării identității de rom. De altfel, o scurtă privire a utilizării acestor etnonime în mass-media confirmă fără putință de îndoială persistența stereotipurilor etnice negative și utilizarea lor continuă în scopul stârnirii emoțiilor justițiare ale audienței (**Tarnovschi**, 2002 și **Popescu**, 2002).

Totuși, dezvoltarea instituțională a reprezentării minorităților etnice după 1989 a avut efecte și asupra identității rome. Elita politică și civică romă a devenit din ce în ce mai vizibilă, precum și instituțiile statului dedicate promovării intereselor romilor și combaterii discriminării – instituții precum orele de limba romani în școli, Consiliul Național de Combatere a Discriminării sau Agenția Națională pentru Romi. În aceste condiții, identitatea etnică romă devine din ce în ce mai mult subiect al controverselor sociale, ieșind din anonimatul stereotipiilor negative „de la sine înțelese”. Datele Barometrului de Incluziune a Romilor ilustrează atât presiunile exercitate de stigmatizare, cât și eforturile populației rome de a rezista prin afirmare, nu numai prin ascundere și/sau asimilare.

Autoidentificarea etnică

Din totalul subiecților romi incluși în cercetare, aproape jumătate (45%) se declară romi românizați (vezi

Tablelul 1) – acea categorie de romi care păstrează doar în mică măsură caracteristicile culturale ale etniei, fiind educați în spiritul culturii române. O proporție de aproximativ 15% sunt rudari și vătrari, neamuri de asemenea relativ asimilate culturii majoritare. Aproximativ 15% se identifică cu neamurile mai tradiționale ale căldărarilor, ursarilor sau cărămidarilor, iar restul de aproximativ 25% se consideră “doar țigan” sau se afiliază altui neam.

Tabelul 1. Ce fel de rom sunteți?

Neam/categorie etnică:	%
Rom românizat	45
Mă consider doar țigan	23
Rudar	12
Căldărar	6
Ursar	3
Vătrar	3
Cărămidar	2
Altul	6
Total	100

Limba romani este limba maternă în proporție de 40% pentru romii românizați, și în proporție majoritară (aproximativ 55%) în cazul celorlalte tipuri de romi (vezi **Tabelul 9**).

Este interesant de observat că pentru jumătate dintre persoanele ne-rome și pentru mai mult de o treime dintre romi, limba romani nu ar trebui să fie predată copiilor în școală (vezi

Tabelul 2). Romii românizați și romii cu alte identificări au în general păreri similare, diferind doar intensitatea acestora. Această devalorizare a limbii romani reflectă stigmatizarea ei generală în societate și rezultatul acestei stigmatizări – anume, relativa ei inutilitate în interacțiunile sociale oficiale. De asemenea, observăm din **Tabelul 3** că limba maternă a respondentului nu contează prea mult în aprecierea pe care acesta o dă limbii romani; în cadrul populației de etnie romă, vorbitorii nativi diferă statistic semnificativ de restul persoanelor, dar diferențele nu sunt foarte mari.

Tabelul 2. Copiii romi ar trebui să învețe limba romani în școală – în funcție de identificarea etnică

	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungar etc.)
Dezacord total	19	10	23
Nu prea sunt de acord	18	28	28
Mai degrabă de acord	24	28	26
Total de acord	39	34	24
Total	100	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Tabelul 3. Copiii romi ar trebui să învețe limba romani în școală – în funcție de limba maternă a persoanei

	Limba maternă romani	
	Nu	Da
Dezacord total	15	13
Nu prea sunt de acord	27	19
Mai degrabă de acord	28	24
Total de acord	30	44

Total	100	100
-------	-----	-----

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Atribuirea etnicității

Datorită variabilității și suprapunerii trăsăturilor fizice ale romilor și ne-romilor, hetero-identificarea etnică a persoanelor necunoscute ține în general seama de o multitudine de criterii diferite, pe baza informațiilor la care avem acces – fizice, comportamentale, verbale etc. Este interesant de observat că răspunsurile subiecților la întrebarea “Cum vă dați seama dacă cineva este rom” diferă sistematic în funcție de identitatea etnică a acestora. Putem observa în

Tabelul 4 că românii pun accent în răspunsurile lor în special pe criteriile culturale, precum limba, stilul de vorbire și de îmbrăcăminte, în timp ce ne-romii accentuează în mai mare măsură trăsăturile fizice, inclusiv culoarea pielii, și cele comportamentale – criteriu care ascunde probabil o definiție stereotipică negativă a comportamentului “tipic” rom.

Tabelul 4. Criterii de atribuire etnică: “Cum vă dați seama dacă cineva este rom?”

Criteriu	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungar etc.)
Aspect, fizionomie, cum arată	9	9	17
Comportament, obiceiuri, caracter	7	7	13
Culoare	14	13	23
Limbaj, accent, vocabular	19	15	10
Haine, îmbrăcăminte	15	14	9
Limba vorbită - limba romani	23	17	10
Nu știu	8	20	10
Alte criterii sau răspunsuri	6	5	9
Total	100	100	100
(Număr cazuri)	(607)	(697)	(1224)

Desigur, aceste răspunsuri nu reflectă neapărat criteriile efectiv folosite de subiecți în hetero-identificarea etnică. Identificarea perceptivă a unei categorii de obiecte, inclusiv etnia persoanelor, este de cele mai multe ori nereflexivă, spontană – fiind deci greu de descris în cuvinte. Aceste răspunsuri reflectă mai degrabă teoriile subiecților cu privire la ce anume este un rom sau cum ar trebui să identificăm un rom.

În ceea ce privește legătura dintre etnia părinților și etnia copiilor, majoritatea subiecților, indiferent de etnie, sunt de acord cu faptul că a avea un părinte rom face ca și copilul să fie mai probabil rom decât ne-rom (**Tabelul 5**). De exemplu, aproximativ 55% dintre ne-romi și 75% dintre romi cred că dacă tatăl e rom atunci și copilul este, probabil sau chiar sigur, rom – spre deosebire de aproximativ 25% dintre ne-romi și 17% dintre romi care cred că va fi mai degrabă român. Aproximativ 20% dintre ne-romi și 8% dintre romi răspund că „nu știu”. Această asimetrie în transmiterea identității etnice este mai puternică în cazul tatălui rom decât în cazul mamei rom. De

asemenea, transmiterea etnicității rome este afirmată semnificativ în mai mare măsură de subiecții romi decât de cei ne-romi, care optează mai frecvent pentru transmiterea etnicității române dar și pentru răspunsul „nu știu”. Este interesant însă că romii românizați nu diferă în răspunsuri de romii care se identifică altminteri.

Tabelul 5. Atribuirea etniei copilului dintr-o familie mixtă, în funcție de etnia subiectului

	Dacă un tânăr are tatăl rom și mama româncă, ce este tânărul? (%)			Dar dacă un tânăr are tatăl român și mama romă, ce este tânărul? (%)		
	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungar etc.)	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungar etc.)
...rom	74	74	55	61	63	48
...român	18	17	26	31	29	33
Nu știu	8	8	19	8	9	19
Total	100	100	100	100	100	100

Aceste răspunsuri sunt surprinzătoare dacă avem în vedere istoria de asimilare a romilor în etnia majoritară. Fără a avea argumente empirice, cred că este probabil ca o majoritate a copiilor din familii mixte să-și fi pierdut identitatea romă, prin eforturile conjugate ale părinților, școlii și ale presiunii sociale în general. Teoria comună a persistenței etniei rome în familiile mixte este, în opinia mea, empiric eronată. Cred că această teorie poate fi explicată mai degrabă ca o prescripție – cum **ar trebui să fie considerați** copiii familiilor mixte, și nu cum vor fi ei cu adevărat. Cu alte cuvinte, marea majoritate a subiecților, indiferent de etnie, consideră că o persoană provenind dintr-o familie mixtă cu un părinte rom este **de fapt** rom – probabil chiar în ciuda aparențelor. Date fiind eforturile pe care probabil multe persoane provenind din familii rome sau mixte le-au făcut pentru a-și ascunde descendența, această teorie comună poate fi interpretată ca o reacție de de-mascare, un fel de pedeapsă pentru cei care sunt „prinși asupra faptei”.

În cazul persoanelor de etnie romă, mediul de rezidență introduce o diferență semnificativă în răspunsuri – de exemplu, 83% dintre romii care locuiesc în orașe mari cred că un tată rom va avea un copil rom, față de doar 70% la sat (vezi **Tabelul 10**). Faptul că această atribuire este cea mai frecventă în mediul care oferă cea mai mare anonimitate, și anume orașele mari, este un indiciu în plus că răspunsul este normativ mai mult decât perceptiv – reflectă ceea ce subiecții cred că ar trebui să se întâmple, nu ceea ce se întâmplă în general.

Aproximativ 10% dintre subiecți, indiferent de etnie, consideră că un tânăr care are ambii părinți romi poate să nu fie el însuși rom; peste trei sferturi consideră că acest lucru nu este posibil (vezi **Tabelul 11**).

Granița dintre etnii

Dintre formele de contact interetnic, căsătoriile sunt cele mai dezaprobatate, atât de către romi, cât și de către celelalte etnii – dar în mult mai mare măsură de către ne-romi. De exemplu, aproximativ 40% dintre ne-romi consideră că este rău sau foarte rău

ca românii și romii să se căsătorească între ei, față de 25% care cred că e rău să se joace împreună copiii români sau romi, și 35% care consideră că locuirea mixtă este rea (vezi

Tabelul 6). De asemenea, 20% dintre romi nu aprobă căsătoriile mixte, față de aproximativ 10% care nu aprobă locuirea sau școlarizarea mixtă.

Reticența față de căsătoriile mixte este surprinzătoare prin faptul că această formă de interacțiune umană este totuși cea în care partenerii au un control reciproc ridicat. Nu ne putem alege nici vecinii, nici colegii copiilor noștri – din acest motiv etnia lor poate fi folosită ca un predictor al comportamentului, ceea ce, în condițiile stereotipurilor negative față de romi, explică reticența ne-romilor față de vecinătatea sau compania romilor. Totuși, în cazul căsătoriei, partenerul este ales în deplină cunoștință de cauză și fără constrângeri, astfel încât etnia sa nu mai poate fi considerată o sursă relevantă de informații despre el/ea. Desigur, miza în cazul căsătoriilor este foarte ridicată – dar nu neapărat mai ridicată decât în cazul educației și companiei copiilor. În aceste condiții, cred că intensitatea reticenței față de căsătoriile mixte exprimă nu numai stereotipurile negative, ci și refuzul unei intimități care pune în pericol, potențial, identitatea etnică.

Tabelul 6. În opinia dvs. este bine sau nu este bine ca...

	românii și romii să locuiască în aceeași zonă a localității? (%)		elevii romi și cei români să învețe în aceeași clasă? (%)		copiii români și romi să se joace împreună? (%)		românii și romii să se căsătorească între ei? (%)	
	Altă etnie	Etnic rom	Altă etnie	Etnic rom	Altă etnie	Etnic rom	Altă etnie	Etnic rom
Foarte rău	8	1	4	1	6	2	15	5
Rău	27	9	18	8	19	6	27	14
Bine	49	51	58	48	57	51	42	42
Foarte bine	11	37	15	41	14	39	11	35
Nu știu	5	3	4	3	5	2	6	4
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Este de asemenea interesant că educația subiectului nu influențează semnificativ dezirabilitatea contactului cu cealaltă etnie, nici în cazul romilor, nici în cazul celorlalte persoane. Romii românizați sunt însă semnificativ mai dispuși către acceptarea căsătoriilor, vecinătății și companiei ne-romilor, decât ceilalți romi (vezi **Tabelul 12** și **Tabelul 13**).

Câți romi sunt în România?

Cea mai mare proporție a romilor în populație înregistrată oficial de recensămintele României a fost de 2,5% în 2002. Anterior, în mod constant proporția oficială s-a situat sub 2%, atingând minimul absolut de 0,3% în 1966 (vezi

Tabelul 7) – o dovadă a presiunilor de mascare a etnicității exercitate asupra etnicilor romi ca urmare a primului val de politici asimilaționiste inițiat la începutul anilor ‘60. De altfel, scăderea la mai puțin de jumătate a persoanelor care s-au autodeclarat romi între 1930 și 1956 este o consecință directă a experienței deportării romilor în Transnistria.

Tabelul 7. Structura etnică a populației României, conform datelor de recensământ 1930-2002.
Sursă: Institutul Național de Statistică¹

Anul	Populație totală (mil. loc.)	Romi (loc.)	Români (%)	Maghiari (%)	Romi (%)
1930	14,28	242.656	77,9	10,0	1,7
1956	17,48	104.216	85,7	9,1	0,6
1966	19,10	64.197	87,7	8,5	0,3
1977	21,55	227.398	88,1	7,9	1,1
1992	22,81	401.087	89,5	7,1	1,8
2002	21,68	535.140	89,5	6,6	2,5

Estimările neoficiale ale altor observatori sunt diverse. În 1993, Institutul de Cercetare a Calității Vieții estima la aproximativ un milion numărul persoanelor din România care trăiesc “după modul de viață specific roma” (**Zamfir și Zamfir** 1993, apud **O’Grady și Tarnovschi**), adică aproximativ 4% din totalul populației. Un studiu realizat de ICCV în 1998 propunea o estimare de aproximativ un milion și jumătate de romi, dintre care doar aproximativ 65% se autoidentifică (**Zamfir și Preda** 2002, apud **O’Grady și Tarnovschi**). Vasile Ghețau estima populația de romi la 1,5 – 2 milioane de persoane (**Ghețau** 1996, apud **O’Grady și Tarnovschi**). Dumitru Sandu propunea în 2005 o estimare a populației de romi cu probabilitate ridicată de autoidentificare situată între 730.000 și 970.000 de persoane (**Sandu** 2005, p. 6).

Estimările medii realizate de locuitorii României, romi și ne-romi deopotrivă, surprind însă prin faptul că sunt de aproape zece ori mai ridicate decât estimările oficiale, mult peste numerele avansate de experți. În medie, atât romii cât și ne-romii din România consideră că aproximativ 25% dintre locatarii țării noastre sunt romi. Aproximativ 35% consideră mai mult de o treime dintre cetățenii români sunt romi (vezi **Tabelul 14**).

Tabelul 8. Estimarea proporției de romi: valoarea medie și mediană a răspunsurilor subiecților

		Etnia subiectului		
		Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungur etc.)
Dacă vă gândiți la cei care trăiesc în zona în care locuiți dvs. cam cât la sută dintre aceștia	Mediană	50	50	5
	Medie	55	53	14

¹ Site-ul Institutului Național de Statistică <http://www.insse.ro>

sunt romi?				
Dacă vă gândiți la cei care trăiesc în aceeași localitate cu dvs. cam cât la sută dintre aceștia sunt romi?	Mediană	25	25	10
	Medie	27	33	17
Dacă vă gândiți acum la toți oamenii care trăiesc în România , cam cât la sută dintre aceștia credeți că sunt romi?	Mediană	25	25	20
	Medie	25	26	24

Este interesant de observat în

Tabelul 8 că estimările romilor și ale ne-romilor cu privire la structura etnică a populației României sunt convergente, în ciuda diferenței considerabile a estimărilor lor referitoare la vecinătatea, respectiv localitatea în care trăiesc. În general romii consideră că trăiesc în zone cu o proporție semnificativ mai mare de locatari romi, decât românii. De exemplu, valoarea medie a proporției percepute de romi în vecinătate este de aproximativ 15% pentru subiecții români, maghiari etc. și de 55% pentru subiecții romi. Totuși, la nivelul țării percepțiile concordă asupra unui nivel estimat al minorității rome de aproximativ 25%.

Cred că putem interpreta această supraestimare prin faptul că 25% reprezintă un prag psihologic în estimarea proporțiilor, dar și printr-o teorie comună esențialistă a etnicității rome. Astfel, fără a avea dovezi directe în acest sens, cred totuși că subiecții consideră că proporția de romi din populație trebuie să fie mult mai ridicată decât „pare”. Este posibil ca această teorie comună să se datoreze percepției că romii încearcă să își „mascheze adevărata identitate”, sau unei vizibilități amplificate de stereotipuri negative. Desigur, toate aceste considerații sunt mai degrabă puncte de vedere într-o discuție decât concluzii ale vreunei cercetări.

O interpretare alternativă ar putea invoca nefamiliaritatea populației cu estimările procentuale și lipsa atenției pentru semnificația cifrelor. Această interpretare ar fi justificată mai ales în cazul în care ar exista o influență considerabilă a educației asupra estimărilor – dat fiind că persoanele cu educație superioară, de exemplu, trebuie să fie cel puțin familiarizate cu semnificația procentelor. Totuși, deși educația este asociată semnificativ statistic cu aceste estimări, diferențele pe care le induce sunt mici: de exemplu, media estimărilor propuse de persoanele cu educație superioară este de 22%, față de 25% în cazul persoanelor cu educație primară sau gimnazială (vezi **Tabelul 15**). În aceste condiții, cred că lipsa de familiaritate cu estimările procentuale nu influențează considerabil percepția asupra ponderii romilor în populația României, fiind vorba mai degrabă despre o teorie comună a etnicității ascunse.

Câteva concluzii

După cum era de așteptat, există diferențe semnificative între felul în care etnicitatea romă este înțeleasă de romii înșiși față de ne-romi (români, maghiari și alții). De exemplu, romii preferă criteriile culturale de hetero-identificare a romilor, pe când celelalte etnii aleg în mai mare măsură criterii fizice sau comportamentale. Romii cred în vastă majoritate și în mai mare măsură decât ne-romii că un copil rezultat dintr-un cuplu mixt rom-român va fi rom – ceea ce poate fi interpretat ca indicator al dorinței de menținere a identității etnice. În același timp, romii sunt semnificativ mai dispuși decât

ne-romii către contacte interetnice în relațiile de vecinătate, școlarizare și joacă a copiilor, precum și căsătorie.

Cea mai importantă asemănare între raportarea romilor și a celorlalte etnii față de etnicitatea romă constă în estimarea convergentă a proporției de romi din populația României la o medie de 25% - mult peste estimările folosite în literatura sociologică, și de aproximativ zece ori mai mari decât estimarea oficială bazată pe Recensământ.

Anexe

Tabelul 9. Care este limba dvs. maternă? (%)

	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungar etc.)
română	57	40	90
maghiară	3	6	7
romani	40	54	1
altă	0	0	2
Total	100	100	100

Tabelul 10. Dacă un tânăr are tatăl rom și mama româncă, ce este tânărul? (%)

	Subiectul este rom			Subiectul nu e rom		
	Oraș mare	Oraș mic	Sat	Oraș mare	Oraș mic	Sat
... rom	83	78	71	53	52	57
... român	12	16	19	25	33	24
Nu știu	5	7	10	22	15	19
Total	100	100	100	100	100	100

Tabelul 11. Credeți că un tânăr care are ambii părinți romi poate să nu fie rom?

	Altă etnie (%)	Etnic rom (%)
Da, poate să nu fie țigan	13	10
Nu, este sigur rom	77	84
Nu știu	10	6
Total	100	100

Tabelul 12. În opinia dvs. este bine sau nu este bine ca românii și romii...

	Să se căsătorească între ei?			Românii și romii să locuiască în aceeași zonă a localității?			Elevii romi și cei români să învețe în aceeași clasă?		
	Rom	Alt	Altă	Rom	Alt	Altă	Rom	Alt	Altă

	românizat	fel de rom	etnie	românizat	fel de rom	etnie	românizat	fel de rom	etnie
Foarte rău	4	6	15	1	1	8	1	1	4
Rău	9	17	27	5	12	27	3	11	18
Bine	40	44	42	47	54	49	46	49	58
Foarte bine	43	29	11	44	32	11	48	36	15
Nu știu	4	4	6	4	2	5	3	3	4
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabelul 13. Ați accepta ca fiul sau fiica dvs. să se căsătorească cu o persoană de etnie/naționalitate... (% răspunsuri afirmative din total)

	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungar etc)
Română?	82	69	95
Maghiară?	61	55	58
Romă?	98	94	35

Tabelul 14. Dacă vă gândiți acum la toți oamenii care trăiesc în România, cam cât la sută dintre aceștia credeți că sunt romi?

	Altă etnie	Etnic rom
0-9	16	11
10-19	27	18
20-29	22	35
30-39	15	18
40 și peste	21	18
Total	100	100

Tabelul 15. Dacă vă gândiți acum la toți oamenii care trăiesc în România, cam cât la sută dintre aceștia credeți că sunt romi? (%) – în funcție de educația subiectului

	Estimarea medie	Estimarea mediană
Fără școală	25	25
Primară	25	25
Gimnazială	26	25
Ucenici, treapta 1, profesională, liceu	23	20
Postliceală, universitară	22	20

Bibliografie

Ghețau, Vasile (1996). O proiectare condițională a populației României pe principalele naționalități (1992-2025). În Revista de Cercetări Sociale 1/1996.

O'Grady, Cathy și Tarnovschi, Daniela. Minoritățile din Europa de Sud-Est. Romii din România. Raport CEDIME-SE și CRDE.

Popescu, Claudia (2002). Imaginea romilor în mass-media. În Rudolf Poledna, Francis Ruegg și Călin Rus (*coord.*), Interculturalitate. Cercetări și perspective românești. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Sandu, Dumitru (2005). Comunitățile de Romi din România. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. București: Banca Mondială. Disponibil pe site-ul Agenției Naționale pentru Romi la adresa: <http://www.anr.gov.ro/site/Biblioteca.html>

Tarnovschi, Daniela (2002). Identitatea romilor. Construct istoric și mediatic. În Rudolf Poledna, Francis Ruegg și Călin Rus (*coord.*), Interculturalitate. Cercetări și perspective românești. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Zamfir, Cătălin și Preda, Marian (*coord.*) (2002). Romii din România. București: Expert.

Zamfir, Elena și Zamfir, Cătălin (*coord.*) (1993). Țigani. Între ignorare și îngrijorare. București: Alternative

Stare de spirit, instituții, opțiuni politice ale romilor din România

Ovidiu Voicu

În mod curent, în discursul public din România, politic sau jurnalistic, referința la concetățenii noștri de etnie romă se face prin sintagma „problema romilor din România”. Foarte probabil sintagma și-a pierdut conotația negativă și are rolul funcțional de a include într-o formulare succintă ideea că în societatea românească romii încă reprezintă o minoritate marginalizată, în cazul căreia nu putem vorbi de o reală incluziune socială. Aceeași sintagmă cuprinde în mod implicit și asumarea unui proiect, pentru că orice problemă, prin definiție, necesită și o rezolvare. Proiectul rezolvării problemei romilor din România este unul complex și care în acest moment nu pare să aibă de partea sa nici viziune, nici strategie, și cu atât mai puțin rezultate. Mai mult, proiectul nu pare să aibă susținere la nivelul decidenților și nici implicarea activă a beneficiarilor direcți, romii, cu excepția unui nivel restrâns al liderilor și organizațiilor neguvernamentale.

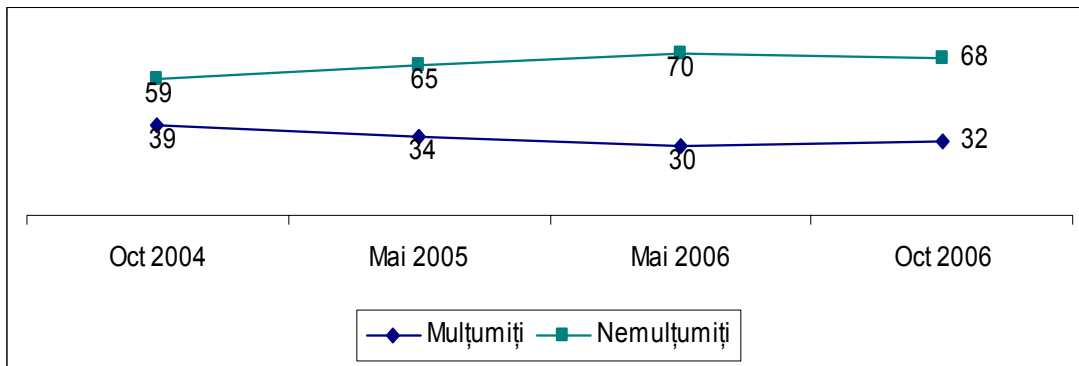
Acest capitol urmărește să descopere câteva repere esențiale legate tocmai de susținerea politică și implicarea romilor în posibile politici publice care vizează îmbunătățirea situației acestei categorii sociale. Primul dintre aceste repere este starea de spirit a grupului țintă, mulțumirea și nemulțumirea respondenților, principala sursă a nemulțumirii. Al doilea subiect tratat în capitol este relația cu instituțiile publice, iar cel de-al treilea percepția cu privire la reprezentarea politică a intereselor romilor și cine sunt cei mai importanți lideri subiectivi ai acestora. Toate aceste chestiuni sunt privite comparativ cu atitudinea populației în ansamblu.

Stare de spirit

Starea de spirit a populației este un indicator important a felului în care evoluția societății este percepută de concetățenii noștri, precum și un element care contează atunci când se solicită sprijinul și implicarea populației în programe de dezvoltare. Oamenii pot fi mulțumiți sau nemulțumiți de cum merg lucrurile în țară, de propria viață, de cei din jur, de instituții și alți actori de pe scena publică. O populație cu un grad mai ridicat de satisfacție este în mai mare măsură înclinată spre dialog, spre toleranță, spre rezolvarea în comun a problemelor, în timp ce creșterea nemulțumirii sociale poate să afecteze grav eficiența unor acțiuni care depind de colaborarea și

implicarea oamenilor. De asemenea, nemulțumirea este de cele mai multe ori asociată cu inhibarea propriilor abilități de dezvoltare personală și de participare la acțiunile comunității, precum și cu autoizolare, cu refuzul de a participa la viața socială.

Romii din România sunt nemulțumiți și pesimiști în legătură cu propria viață, atât în cifre absolute, cât și comparat cu populația luată în întregime. Cele două elemente – nemulțumirea față de felul în care trăiesc și pesimismul cu care privesc evoluția lucrurilor – sunt determinate în primul rând de starea de sărăcie materială

Evoluția ponderilor celor care se consideră mulțumiți, respectiv nemulțumiți cu felul în care trăiesc, 2004-2006. Cifrele reprezintă procente din total eșantion. Diferențele până la 100% sunt non-răspunsuri.

Sursa: BOP-FSD 2004-2006

accentuată caracteristică grupului studiat. În acest sens, romii au opinii similare celor mai săraci dintre cetățenii români, indiferent de etnie. Totuși, peste factorul material, se suprapun și alte elemente care contribuie la formarea percepțiilor preponderent negative ale romilor, între care neîncrederea ridicată în instituții și sentimentul că sunt discriminați.

În general, românii sunt mai degrabă nemulțumiți de felul în care trăiesc, așa cum o arată toate cercetările care au măsurat această percepție. Seria *Barometrul de Opinie Publică*, realizată de Fundația pentru o Societate Deschisă, ne arată că în ultimii doi ani numărul celor ce se consideră mulțumiți a rămas constant în jurul procentului de 30-35% din populație, în timp ce nemulțumiții sunt de două ori mai mulți.

O percepție similară a satisfacției față de propria viață este indicată, în ceea ce privește populația în ansamblu, și de datele *Barometrului Incluziunii Romilor*: 35% dintre români se declară mulțumiți de felul în care trăiesc, în timp ce 63% sunt nemulțumiți. În ceea ce privește romii din România, nemulțumirea este mult mai mare: procentul celor mulțumiți scade la 12%, în timp ce nemulțumiții reprezintă 87% dintre respondenții de etnie romă. În tabelul următor, precum și în toate referințele următoare, prin „eșantion național” vom desemna eșantionul reprezentativ pentru întreaga populație a României (1.215 persoane), iar prin „eșantion romi” eșantionul reprezentativ pentru romii din România (1.387 persoane).

Cât de mulțumit(ă) sunteți în general de felul în care trăiți?		
<i>Eșantion</i>	Mulțumiți	Nemulțumiți
Național	35	63
Romi	12	87
<i>Cifrele reprezintă procente. Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR Eticheta "Mulțumiți" însumează răspunsurile "Foarte mulțumit" și "Destul de mulțumit", iar eticheta "Nemulțumiți" însumează răspunsurile "Nu prea mulțumit" și "Deloc mulțumit". Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</i>		

Nemulțumirea respondenților apare pe fondul percepției de către majoritatea lor a unei înrăutățiri a vieții față de anul precedent. La nivel național, aproximativ un sfert din populație consideră că au o viață mai bună decât anul trecut, tot un sfert percep o înrăutățire a propriei vieți și jumătate nu observă nici o schimbare. La nivelul eșantionului reprezentativ de romi, percepțiile privind evoluția față de anul precedent este semnificativ mai pesimistă. Doar 15% dintre romi sesizează o îmbunătățire a vieții, iar 42% vorbesc chiar de o înrăutățire. Atunci când obiectul întrebării se extinde pentru a cuprinde „oamenii din localitate” și „oamenii din țară”, procentele dintre cele două eșantioane se apropie și diferențele de percepție între romi și ansamblul populației se diminuează. Majoritatea respondenților, în ambele eșantioane, consideră că viața oamenilor fie s-a înrăutățit, fie a rămas la fel, atât în ceea ce privește propria localitate, cât și întreaga țară. Cu alte cuvinte, romii au tendința de a privi mult mai defavorabil, comparat cu percepția întregii populații, evoluția vieții pe măsură ce întrebarea devine mai specifică și se apropie de universul propriei existențe.

Cum este [...] în prezent comparativ cu cea de acum un an?						
<i>Eșantion</i>	Viața dvs.		Viața oamenilor din localitatea dvs.		Viața oamenilor din țară	
	<i>Național</i>	<i>Romi</i>	<i>Național</i>	<i>Romi</i>	<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Mai bună	27	15	13	9	11	9
La fel	48	41	47	43	39	38
Mai proastă	24	42	26	37	35	38
NȘ/NR	1	2	14	11	15	15
<i>Cifrele reprezintă procente. Eticheta "Mai bună" însumează răspunsurile "mult mai bună" și "mai bună", iar eticheta "Mai proastă" însumează răspunsurile "mult mai proastă" și "mai proastă". Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</i>						

O situație similară în ceea ce privește diferențele de percepție asupra evoluției propriei vieți o întâlnim atunci când proiectăm întrebarea în viitor. Romii sunt în general mai pesimiști, și doar un sfert dintre ei speră într-o îmbunătățire, față de o treime din totalul cetățenilor români.

Cum credeți că veți trăi peste un an?		
<i>Eșantion</i>	<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Mai bine	32	26
La fel	26	24

Mai prost	28	35
NȘ/NR	13	13
<i>Cifrele reprezintă procente.</i> <i>Eticheta "Mai bine" însumează răspunsurile "mult mai bine" și "mai bine", iar eticheta "Mai prost" însumează răspunsurile "mult mai prost" și "mai prost".</i> <i>Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</i>		

Din intersecția răspunsurilor la cele trei întrebări obținem o tipologie a oamenilor în funcție de aprecierile cu privire la viața de acum, evoluția față de anul trecut și speranțele cu privire la anul următor. Pentru simplificarea analizei, am marcat patru tipuri care punctează extremele și centrul tabloului.

Tipul A reprezintă cei mai nemulțumiți și mai pesimiști dintre respondenți: ei sunt nemulțumiți de viața lor, sesizează o înrăutățire față de acum un an și tot o înrăutățire prevăd și pentru anul următor. Ei sunt 15% dintre respondenți în cazul eșantionului național, și sunt 26% dintre romi. Tipurile B și C îi cuprind pe cei care nu sesizează nici o schimbare majoră în evoluția vieții lor, nici față de anul trecut, nici în proiecția către anul următor. Diferența între cele două tipuri constă în satisfacția față de cum merg lucrurile în prezent – cei din tipul B sunt mai degrabă nemulțumiți, iar cei din tipul C sunt mai degrabă mulțumiți. Împreună, cele două tipuri cuprind 18% dintre cetățenii români, respectiv 17% dintre romi, cu observația că tipul B (nemulțumiții) are o pondere mai mare în cazul romilor. La cealaltă margine a tabloului, tipul D, îi cuprinde pe cei mai optimiști: ei percep o îmbunătățire a vieții față de anul precedent, sunt satisfăcuți de cum merg lucrurile și speră într-o evoluție pozitivă și în anul următor. Dacă la nivelul întregii populații procentul celor din tipul D este de 12%, în rândul romilor ponderea acestui tip scade la doar patru procente.

Național		Față de acum un an viața este...					
		Mai proastă		La fel		Mai bună	
Satisfacția față de viață		Nemulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Mulțumit
Peste un an viața va fi...	Mai proastă	15 ^A	1	9	3	3	1
	La fel	3	1	11 ^B	7 ^C	3	4
	Mai bună	3	1	9	6	5	12 ^D

Romi		Față de acum un an viața este...					
		Mai proastă		La fel		Mai bună	
Satisfacția față de viață		Nemulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Mulțumit
Peste un an viața va fi...	Mai proastă	26 ^A	1	12	0	2	1
	La fel	7	1	15 ^B	2 ^C	2	1
	Mai bună	7	1	11	2	6	4 ^D
<i>Cifrele reprezintă procente.</i> <i>Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</i>							

Tipul A este compus, pentru ambele eșantioane, din oameni cu resurse mai

mici, din toate categoriile: au venituri mai mici, sunt mai în vârstă, au educație mai scăzută, sunt mai puțin informați, au mai puține relații utile, sunt mai puțin sănătoși, locuiesc mai ales în zone defavorizate economic. De asemenea, ei au încredere mai scăzută în oameni și în instituții. La cealaltă extremă, tipul D, este caracterizat de indivizi cu resurse mai ridicate (din toate categoriile menționate). Atunci când facem aceste comparații, termenul de referință este media fiecărui eșantion, deci dacă vorbim de romi cu resurse mai multe sau mai puține, referința este media eșantionului de romi. Celelalte tipuri se compun din indivizi aflați pe toate aceste dimensiuni între cele două extreme. Această analiză ne arată că principala diferență între percepțiile celor două categorii nu este în nici un caz una care ține de etnie, ci de sărăcie, ponderea celor aflați în situație de resurse minime este mult mai mare în cazul romilor decât în ansamblul populației.

Principalele nemulțumiri, atât la nivelul întregii populații, cât și în ceea ce privește romii, sunt cele legate de nivelul veniturilor. Datele *BIR* sunt confirmate și în acest caz de cercetările similare. Astfel, pe o serie de patru dimensiuni – sănătatea, banii, familia, prietenii – nemulțumirea cea mai mare se înregistrează în cazul ambelor eșantioane în ceea ce privește banii, în timp ce familia și prietenii generează mai degrabă motive de mulțumire.

Cât de mulțumit(ă) sunteți de...?			
Eșantion		<i>Mulțumiți</i>	<i>Nemulțumiți</i>
Viața dvs.	Național	35	63
	Romi	12	87
Sănătatea dvs.	Național	58	42
	Romi	55	44
Banii pe care îi aveți	Național	28	71
	Romi	9	90
Familia dvs.	Național	88	9
	Romi	78	20
Prietenii dvs.	Național	79	17
	Romi	63	32
<p><i>Cifrele reprezintă procente.</i> <i>Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR</i> <i>Eticheta "Mulțumiți" însumează răspunsurile "Foarte mulțumit" și "Destul de mulțumit", iar eticheta "Nemulțumiți" însumează răspunsurile "Nu prea mulțumit" și "Deloc mulțumit".</i> Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</p>			

În mod evident, resursele materiale reprezintă principala sursă de insatisfacție. Percepția subiectivă a propriei bunăstări ne oferă o imagine a felului în care se diferențiază cele două grupuri țintă. Dacă la nivelul întregii populații 30% dintre respondenți consideră că se află sub pragul de supraviețuire („veniturile nu ne ajung nici pentru strictul necesar”), în cazul romilor ponderea crește la 73%. Mai puțin de 6% dintre romii din România declară că veniturile curente se situează într-o zonă cel puțin a traiului decent.

Cum apreciați veniturile actuale ale gospodăriei dumneavoastră?		
<i>Eșantion</i>	<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	29,9	73,0
Ne ajung numai pentru strictul necesar	34,5	14,4
Ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne permitem cumpărarea unor bunuri mai scumpe	21,0	4,9
Reușim să cumpărăm și unele bunuri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii	5,9	1,0
Reușim să avem tot ce ne trebuie, fără să ne restrângem de la nimic	2,0	0,4
<i>Cifrele reprezintă procente.</i>		
<i>Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR</i>		
Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006		

Instituții

O altă caracteristică a societății românești, confirmată de numeroase cercetări, este neîncrederea în instituții publice. Așa cum ne așteptam, nivelul de neîncredere este mai ridicat în cazul romilor decât în cel al ne-romilor în cazul majorității instituțiilor și organizațiilor pentru care am măsurat acest indicator. Este interesant că romii sunt ceva mai indulgenți cu Guvernul și Parlamentul, comparat cu restul populației. Chiar dacă diferența este sub marja de eroare a sondajelor, cele două instituții ale autorității centrale sunt singurele care se bucură în mai mare măsură de încrederea romilor decât de cea a populației în ansamblu.

<i>Eșantion</i>	<i>Național</i>		<i>Romi</i>	
	puțină + foarte puțină	multă + foarte multă	puțină + foarte puțină	multă + foarte multă
Uniunea Europeană	47	44	50	39
Președinție	53	43	59	36
Guvern	73	23	71	24
Parlament	75	20	73	22
Justiție	64	31	67	28
Armată	39	57	50	44
Poliție	53	44	62	34
Primăria localității	47	50	59	38
Partide politice	77	17	75	16
Bănci	53	39	63	24
Mass-media (televiziune, radio, presă)	42	53	49	43
Organizații neguvernamentale	55	27	59	20
Biserica	18	78	28	68
<i>Cifrele reprezintă procente.</i>				
<i>Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR</i>				
Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006				

În schimb, încrederea romilor este semnificativ mai scăzută decât cea a ne-romilor în instituțiile cu care intră în contact direct și care, teoretic, sunt cele ce mediază în primul rând pentru rezolvarea problemelor acestora. Doar 38% dintre romi

spun că au încredere multă sau foarte multă în Primăria localității în care trăiesc (spre deosebire de 50% dintre toți cetățenii care au aceeași opinie), 34% au încredere în Poliție (față de 44% la nivel național) și numai 20% în organizații non-guvernamentale (comparat cu 27% în ansamblul populației).

În același timp, romii apelează de trei ori mai des la asistenții sociali de la Primărie și de două ori mai mult la sprijinul altor funcționari din Primărie decât ne-romii. De asemenea, romii interacționează mai des cu poliția și cu directorul sau profesorii școlii. Aceste interacțiuni sunt în mare măsură determinate de dependența romilor de diverse forme de ajutor social, dar în același timp rezultatul lor determină felul în care respondenții privesc instituțiile publice. Încrederea în Primărie, în cazul romilor, crește la 50% în rândul celor care au apelat la funcționari sau asistenți sociali din Primărie și au fost mulțumiți de felul în care li s-a răspuns solicitărilor, dar scade până la 22% pentru cei nemulțumiți.

În ultimul an, dvs. sau cineva din familia dvs. ați avut o problemă pentru rezolvarea căreia să cereți ajutorul...?			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
... asistenților sociali de la Primărie	Da	13	38
	Nu	86	61
... altor funcționari din Primărie	Da	17	33
	Nu	81	66
... poliției din localitate	Da	11	15
	Nu	87	83
... profesorilor sau directorului școlii	Da	9	14
	Nu	89	83
<i>Cifrele reprezintă procente.</i>			
<i>Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR</i>			
<i>Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</i>			

Principalul tip de ajutor social primit de romii din România este venitul minim garantat (am exclus de aici alocațiile pentru copii, de care beneficiază orice familie care are copii, indiferent de nivelul de venit). Din întreaga populație, ponderea celor care declară că cineva din familia lor primește VMG (venitul minim garantat) este de 8%. În rândul romilor procentul crește la 38%. Dintre aceștia, 64% spun că în ultima lună au făcut muncă în folosul comunității pentru a primi banii (față de doar 42% procentul similar dintre ne-romii care primesc același ajutor social).

Dvs. sau cineva din familia dumneavoastră primiți venitul minim garantat/ajutor social?			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Nu		86	61
Da		13	38
<i>Doar pentru cei care primesc VMG</i>			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
În ultima lună, ați/a făcut muncă în folosul comunității pentru a primi banii?	Da	42	64
	Nu	48	31
<i>Cifrele reprezintă procente.</i>			

Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR
Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006

La nivel central, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) este una dintre instituțiile care au printre responsabilități și protejarea drepturilor romilor (pentru sentimentul de discriminare percepută, a se vedea capitolele următoare). Tot la nivel central, funcționează Agenția Națională pentru Romi (ANR), organism în subordinea Guvernului, al cărei obiectiv este tocmai promovarea și implementarea programelor care să contribuie la îmbunătățirea situației romilor. Notorietatea acestor două instituții este foarte scăzută atât la nivel național, cât mai ales în rândul romilor din România.

Numele Agenției Naționale pentru Romi este cunoscut doar de o cincime dintre romii din România (față de 26%, procentul din întreaga populație). Dintre cei care au auzit de ANR (ne referim la eșantionul de romi), jumătate au o părere mai degrabă bună despre activitatea acesteia, dar aproape două treimi consideră că ANR ajută doar în mică sau foarte mică măsură la rezolvarea problemelor romilor. Datele ne arată în primul rând că Agenția nu a reușit să se facă cunoscută în rândul grupului țintă ca generator de strategii și programe, ceea ce este fie rezultatul unei activități slabe, fie al unei strategii neinspirate de comunicare. Dintre cei care au auzit de Agenție, jumătate apreciază eforturile acesteia, dar procentul ridicat al celor ce cred că rezultatele ajută doar în mică măsură romii arată că așteptările romilor cu privire la ANR sunt mai ridicate decât ceea ce oferă instituția în acest moment.

Ați auzit de Agenția Națională pentru Romi (ANR)?			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Nu		73	80
Da		26	19
<i>Doar pentru cei care au auzit de ANR:</i>			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Aveți o părere mai degrabă bună sau mai degrabă proastă despre activitatea ANR?	mai degrabă bună	44	50
	mai degrabă proastă	22	33
În ce măsură ANR ajută la rezolvarea problemelor romilor din România?	mare + foarte mare	48	26
	mică + foarte mică	30	61
<i>Cifrele reprezintă procente.</i>			
<i>Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR</i>			
<i>Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</i>			

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării se bucură de o notorietate puțin mai ridicată în rândul romilor; un sfert dintre aceștia declară că instituția le este cunoscută. Ca și în cazul ANR, Consiliul este mai cunoscut celor care sunt mai informați (citesc mai des ziare, se uită mai des la televizor), și foarte probabil notorietatea sa este dată de prezența mediatică mai intensă. Numărul celor care au o opinie bună despre CNCD, în rândul romilor, se apropie de jumătate (46%), ca și al celor care cred că acțiunile Consiliului contribuie la scăderea discriminării în România (47%). Totuși, trebuie subliniat că cei care percep o discriminare a romilor sunt în mai mare măsură nemulțumiți de activitatea CNCD: în cazul lor, procentul celor care au o

opinie mai degrabă proastă crește până la 52%, iar al celor care sunt de părere că activitatea Consiliului ajută doar în mică măsură la scăderea discriminării este

Ați auzit de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)?			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Nu		75	75
Da		25	25
<i>Doar pentru cei care au auzit de CNCD:</i>			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Aveți o părere mai degrabă bună sau mai degrabă proastă despre activitatea CNCD?	mai degrabă bună	68	46
	mai degrabă proastă	22	33
În ce măsură CNCD ajută la scăderea discriminării în România?	mare + foarte mare	28	47
	mică + foarte mică	48	41
<i>Cifrele reprezintă procente. Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006</i>			

Percepția existenței unor segmente de cetățeni care sunt defavorizați în România este larg răspândită atât la nivel național, cât și în rândul romilor: 46% dintre ne-romi, respectiv 43% dintre romi, cred că în România legea nu se aplică la fel pentru toată lumea, ci există cetățeni defavorizați. Există însă diferențe în ceea ce privește cine sunt cei defavorizați. Pentru cei mai mulți dintre respondenți în ansamblul populației (40%), săracii sunt în primul rând în această postură, și doar 9% plasează pe primul loc romii. În schimb, 60% dintre romii care percep existența unei discriminări cred că mai ales romii sunt victimele ei. Persoanele care se consideră sărace, indiferent la care dintre eșantioane facem referire, consideră în mai mare măsură că săracii sunt cei defavorizați în fața legii.

În opinia dvs., legile se aplică la fel pentru toată lumea, sau sunt cetățeni defavorizați în fața legii?			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Legea se aplică la fel pentru toată lumea		40	43
Există cetățeni defavorizați		46	44
<i>Doar pentru cei care consideră că există cetățeni defavorizați</i>			
Cine sunt cei defavorizați? (întrebare deschisă)			
<i>Eșantion</i>		<i>Național</i>	<i>Romi</i>
	săracii	40	27
	țigani/romii	9	60
	bătrânii, pensionarii	6	
	cei fără relații	4	2
	minoritățile		2
	Țăranii/cei din mediul rural	6	
	cei fără educație	2	
	Alții	13	5
<i>Cifrele reprezintă procente. Diferențele până la 100% sunt NȘ/NR</i>			

Lideri, partide și opțiuni politice

Decizia politică este un element important în procesul de implementare a politicilor publice, mai ales în chestiuni controversate cum este cea a rezolvării problemelor romilor din România. Asumarea unei poziții care favorizează sau defavorizează romii reprezintă un tip de decizie care, într-un calcul politic cât se poate de pragmatic, poate atrage consecințe de natură să mulțumească sau să neliniștească actorii politici. În primul rând, sprijinirea programelor care vizează ridicarea nivelului de resurse a romilor și incluziunea socială reprezintă conduita firească într-o societate care și-a ales deja între valorile fundamentale respectarea drepturilor omului, libertatea sau egalitatea. În același timp, pe fondul unei atitudini de respingere a romilor din partea unui segment de electorat minoritar, dar relativ activ politic, măsurile sau numai atitudinea discriminatorie la adresa romilor pot să conducă la sporirea capitalului electoral. Similar, preluarea unor stereotipuri larg răspândite și exprimarea lor într-un discurs populist poate aduce beneficii de natură electorală. Nu în ultimul rând, actorii politici trebuie să țină cont de faptul că romii reprezintă un public electoral important, chiar dacă nu au disciplina de vot a electoratului maghiar (pentru a da un exemplu din aceeași zonă). Totuși, în mai multe ocazii în ultimii 17 ani s-a putut observa că politicienii români sunt dispuși să eludeze valorile de referință pentru un câștig electoral.

În același timp, pentru a se ajunge la o decizie politică favorabilă programelor care vizează îmbunătățirea situației romilor, este necesar ca în dezbaterile ce precede decizia, fie că ea este publică sau are loc la nivelul autorităților, să existe lideri care să sprijine programele propuse. Vorbim în România de lideri romi și de partide ale romilor, dar este evident că aceștia nu au forța și anvergura colegilor lor maghiari – pentru a rămâne în limitele exemplului menționat mai sus.

Toate aceste aspecte fac interesantă și necesară includerea, într-o cercetare cu și despre romii din România, a unei radiografii a percepțiilor populației, indiferent dacă este vorba de romi sau ne-romi, cu privire la partidele și liderii politici ce sprijină în acest moment romii din România. Pentru măsurarea opțiunilor electorale am folosit întrebări deschise, neasistate, adică respondenții nu au avut la dispoziție o listă de răspunsuri, ci au indicat spontan partidul sau personalitatea politică preferată, la cererea operatorului.

Urmărind opțiunile electorale ale romilor în ceea ce privește partidele politice, se observă în primul rând că Alianța DA și partidele componente nu reușesc să își atragă acest electorat. Dacă în ansamblul populației ceea ce am numit „polul DA” se situează în majoritatea cercetărilor la un procent de 45-50% dintre cei care au o opinie formată, doar 19% dintre romi indică spontan fie Alianța, fie PD sau PNL. De asemenea, PRM nu se bucură de simpatia acestui grup electoral, cu o cotă de doar 6%. Principalele două partide care câștigă aceste voturi sunt Partida Romilor și PNG. Nu este o surpriză faptul că Partida Romilor (PR) se bucură de aprecierile celor pe care îi reprezintă; PR este principalul vehicul politic, din punct de vedere al susținerii electorale, care se adresează exclusiv reprezentanților acestei etnii. Ceva mai

surprinzătoare este cota Partidului Noua Generație, practic de trei ori mai popular în rândul romilor decât în ansamblul populației.

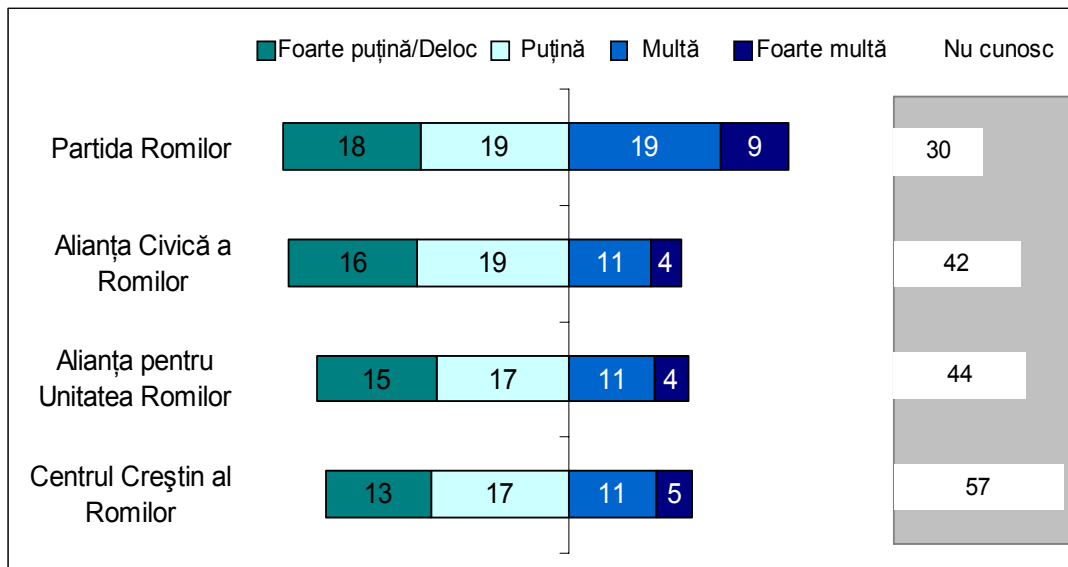
Dacă duminică ar fi alegeri parlamentare cu ce partid sau alianță politică ați vota?	
<i>Eșantion: Romi</i>	
Alianța DA	3
PD	9
PNL	7
PSD	23
PNG	20
PRM	6
UDMR	2
Partida Romilor	28
Altele	2
<i>Cifrele reprezintă procente din cei care au o opțiune de vot. A fost folosită o întrebare deschisă, neasistată. Distribuția celor care nu votează este următoarea:</i>	
nu votez	12
nu m-am hotărât	29
nu răspund	15
<i>Procente din total eșantion</i>	
Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006	

Totuși, marea majoritatea a respondenților nu reușesc să indice cu exactitate un partid care să reprezinte interesele romilor. Cei care au o opinie în acest sens indică în primul rând Partida Romilor (9,8% dintre toți cetățenii și 15,1% dintre romi) și PSD (8,8%, respectiv 7,7%).

Dintre toate partidele politice, care credeți că reprezintă cel mai bine interesele romilor?		
<i>Eșantion</i>	<i>Național</i>	<i>Romi</i>
Partida Romilor Social-Democrată	9,8	15,1
PSD	8,8	7,7
PNG	1,0	4,1
PNL	2,0	1,9
PD	1,0	1,1
PRM	2,9	0,9
Alianța Civica a Romilor		0,2
Altul	2,0	1,7
Nici unul	2,0	3,4
Nu știu/Nu m-am hotărât/NR	70,6	63,9
<i>Cifrele reprezintă procente.</i>		

A fost folosită o întrebare deschisă, neasistată.
Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006

Organizațiile politice ale romilor au în continuare probleme de notorietate chiar în rândul propriului public. Chiar Partida Romilor, cel mai vechi și mai cunoscut partid al romilor, este necunoscută de 30% dintre respondenții de etnie romă. Alte formațiuni, precum Alianța Civică a Romilor, Alianța pentru Unitatea Romilor sau Centrul Creștin al Romilor (acestea nu sunt în mod obligatoriu partide politice, dar sunt organizații cu reprezentare la nivel național și care susțin inclusiv obiective politice ale romilor) sunt și mai puțin cunoscute de către publicul lor țintă, așa cum arată graficul de mai jos.

Câtă încredere aveți dvs. în ...?

Eșantion: romi.

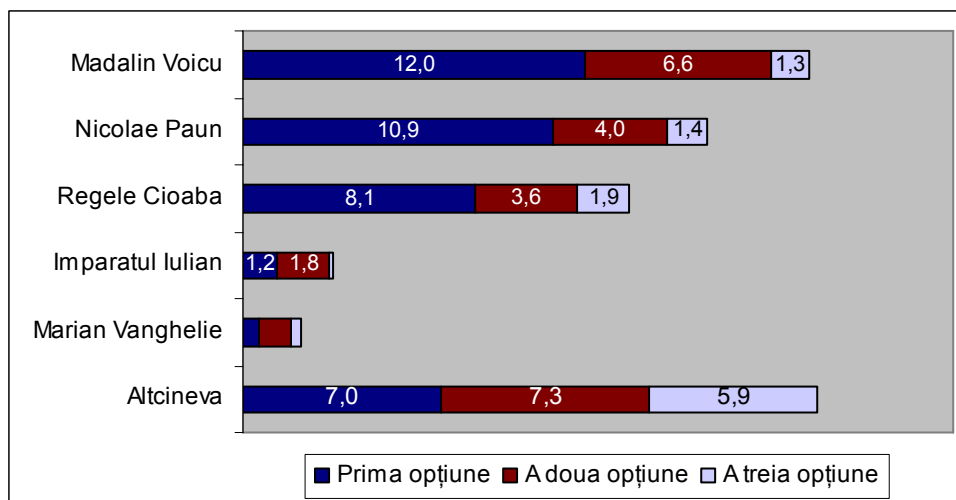
Cifrele reprezintă procente. Diferențele până la 100% sunt non-răspunsuri

Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006

Dincolo de problema de notorietate, dar legată de aceasta, este și una de lipsă a încrederii. În cazul tuturor organizațiilor pentru care am măsurat acest indicator numărul celor care au puțină sau foarte puțină încredere în ele este mai mic decât al celor care au o poziție mai degrabă pozitivă. Sursele acestor opțiuni pot fi pe de o parte fondul general de neîncredere în instituții și organizații, iar pe de altă parte în rezultatele organizațiilor în cauză, rezultate care fie nu sunt cunoscute, fie sunt sub așteptările beneficiarilor direcți, romii.

În același set de întrebări am rugat respondenții să ne indice trei dintre lideri romi pe care îi consideră reprezentativi la nivel național. Răspunsurile primite ne arată că Mădălin Voicu, Nicolae Păun și Regele Cioabă (în această ordine) sunt nu numai cei mai populari, dar și singurii cu o notorietate ceva mai ridicată. Multe alte persoane au fost indicate de un număr mic de respondenți; între ei, cel mai des apar Împăratul Iulian și primarul sectorului 5 al Capitalei, Marian Vanghelie. Alte nume care apar ceva mai

des (cel puțin 0,1% la prima sau a doua opțiune) sunt: Bumbu Viorel, Gheorghe Ioan,

Puteți să îmi spuneți numele a trei lideri romi cunoscuți în țară?

Eșantion: romi.

Cifrele reprezintă procente. Diferențele până la 100% sunt non-răspunsuri

A fost folosită o întrebare deschisă, neasistată.

Roșianu, Gotu Viorica, Gigi Becali, Tatian, Bitu Nicoleta, Bobu Ioan, Negrea Doduta, Bulibașa, Păunescu, Gheorghe Răducanu, Nicolae Guță, Ilie Dincă, Gheorghe Ivan, Nicolae Gheorghe, Leo din Strehaia, Ion Neveanu.

Pentru ne-romi este mai dificil să indice un lider rom. Procentul celor care nu indică nici măcar un nume este de 70%, sunt 77% cei care nu știu să numească o a doua persoană și 89% este ponderea celor ce nu pot să se refere la un al treilea lider. Numele care apar cel mai des sunt Mădălin Voicu (18% în total, toate opțiunile) și Regele Cioabă (10%).

Extinzând paleta de opțiuni la liderii politici indiferent de etnie, am încercat să aflăm care sunt personalitățile politice percepute de romi ca fiind cele ce îi ajută cel mai mult pe romii din România. Din nou, pentru ambele categorii de respondenți a fost dificil să numească o astfel de persoană și cele mai multe răspunsuri se plasează în zona „nu știu, nu m-am hotărât, nu răspund”. Pentru ne-romii care au o opinie, numele lui Mădălin Voicu apare cel mai frecvent (8,8% din total eșantion). În schimb, romii îl plasează pe primul loc pe George Becali (13,1%). Numele acestuia este menționat mai ales de către persoanele foarte sărace, și de aceea cel mai probabil popularitatea liderului PNG se datorează donațiilor sale și nu unor rațiuni de natură etnică. Liderul Partidei Romilor, Nicolae Păun, este al doilea ca frecvență a menționărilor (5,2%).

Care credeți că este personalitatea politică ce îi ajută cel mai mult pe romii din România?		
<i>Eșantion</i>	<i>Național</i>	<i>Romi</i>
George Becali	2,0	13,1
Nicolae Păun	1,0	5,2

Mădălin Voicu	8,8	2,8
Traian Băsescu	2,0	1,9
Regele Cioabă	2,0	1,7
Adrian Năstase		1,5
Ion Iliescu	2,0	1,5
Corneliu Vadim Tudor	2,9	0,7
Altul	1,0	1,1
nici unul	1,0	6,0
Nu știu/Nu m-am hotărât/NR	77,5	64,4
<i>Cifrele reprezintă procente.</i>		
<i>A fost folosită o întrebare deschisă, neasistată.</i>		
Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006		

Observațiile de mai sus explică în bună măsură și ierarhia preferințelor romilor în eventualitatea organizării alegerilor prezidențiale. Doar 49% dintre romi au o opinie deja formată și Gigi Becali se află pe primul loc în preferințele acestora, cu 35%, depășindu-l cu puțin pe președintele în exercițiu Traian Băsescu (32%). Acest lucru se întâmplă într-un context politic în care (la momentul culegerii datelor) Traian Băsescu se bucura de sprijinul a mai mult de jumătate dintre cetățenii români cu drept de vot și o opinie clară. Un număr relativ mare de cetățeni de etnie romă indică spontan la întrebarea deschisă politicieni precum Adrian Năstase (7%) sau Ion Iliescu (7%), dar cele mai multe dintre ele vin de la persoane foarte puțin informate, sărace și care locuiesc în comunități rurale.

Dacă duminica viitoare ar avea loc alegeri pentru Președintele țării, dvs. pe cine ați vota?	
<i>Eșantion: Romi</i>	
Gigi Becali	35
Traian Băsescu	32
Corneliu Vadim Tudor	8
Adrian Năstase	7
Ion Iliescu	7
Mircea Geoană	3
Theodor Stolojan	2
Alții	6
<i>Cifrele reprezintă procente din cei care au o opțiune de vot.</i>	
<i>A fost folosită o întrebare deschisă, neasistată.</i>	
<i>Distribuția celor care nu votează este următoarea:</i>	
nu votez	11
nu m-am hotărât	25
nu răspund	15
<i>Procente din total eșantion</i>	
Sursa: BIR-FSD, decembrie 2006	

Condiții de locuit și probleme financiare la populația de romi

Vlad Grigoraș

Starea materială precară a romilor reprezintă unul dintre subiectele cele mai mediatizate în sfera sărăciei, fiind prezentat cu obstinație de diferiți actori din spațiul public – de la ziarele care construiesc cu rapiditate anchete sociale ce prezintă familii de romi cu mulți copii trăind în locuințe pe jumătate dărâmate până la ONG-urile care militează pentru soluționarea problemelor acestei etnii. Capitolul de față își propune să analizeze cu date consistente la nivel național în ce măsură problemele financiare cu care se confruntă romii sunt în mod real mai severe decât cele ale indivizilor aparținând altor etnii². Dificultățile materiale pot lua diferite forme, cel mai adesea intercorelate, de la cele strict monetare (lipsa veniturilor necesare subzistenței), până la diverse probleme de locuire (ce pot fi explicate cel puțin parțial printr-o lipsă cronică a resurselor financiare) – calitatea slabă a locuinței, lipsa accesului la utilități sau caracteristicile zonei de rezidență.

Trebuie însă subliniat că, deși pe tot parcursul capitolului vom compara persoanele de etnie romă cu indivizii celorlalte etnii folosind unii indicatori ai bunăstării, diferențele posibile nu pot fi imputate automat apartenenței etnice în sine, existând alți factori explicativi pentru situația descrisă – i.e. nu etnia indivizilor generează supraaglomerare, ci este posibil ca lipsa resurselor să îi constrângă pe indivizi să adopte ca strategie de reducere a costurilor locuirea împreună a mai multor membri ai familiei.

În ce zone trăiesc romii?

Datele ne arată că romii sunt în general mai puțin satisfăcuți de localitatea, zona și locuința în care trăiesc comparativ cu ceilalți indivizi. Dacă atunci când își evaluează localitatea romii tind să aibă fie o atitudine de mijloc (fiind nici mulțumiți, nici nemulțumiți), fie chiar una de mulțumire (deși într-o măsură mai scăzută decât ceilalți respondenți), pe măsură ce „coboară” la situația lor concretă, evaluându-și mai întâi zona și apoi locuința, gradul de nemulțumire se amplifică, crescând totodată și diferența dintre procentul romilor nesatisfăcuți și cel al celorlalți indivizi în această stare (**Tabel 6**).

---

² Cele două grupuri care vor fi comparate în acest capitol sunt: a) pe de o parte romii din eșantionul la nivel național și din eșantionul de romi (cei care s-au declarat romi sau țigani) și b) toți indivizii cu excepția romilor din ancheta la nivel național.

Răspunsurile la întrebările de satisfacție nu oferă însă o radiografie suficientă a condițiilor de viață ale intervievaților, întrucât imaginea este distorsionată de nivelul așteptărilor acestora (la același nivel de satisfacție condițiile de viață ar putea fi mult mai precare pentru romi decât pentru alți indivizi dacă așteptările primului grup ar fi mai scăzute). De aceea este necesară o analiză care să vizeze poziția comunităților în care respondenții trăiesc, prezența și calitatea serviciilor din interiorul acestora, dar și accesul la servicii din afara zonelor de locuit.

Datele la nivel național ne indică o puternică asociere a calității locuirii cu mediul rezidențial și cu poziționarea casei în cadrul localității. Situarea într-un mediu rezidențial sau în altul este un predictor puternic al accesului la servicii întrucât în mediul rural calitatea acestora este mai scăzută, sistemele de utilități sunt puțin răspândite, drumurile sunt mai proaste etc. (**Tabel 7**). În plus, poziția zonei, chiar în interiorul aceluiași tip de localitate, constituie sursa unor diferențe, existând o asociere semnificativă între situarea comunității din care face parte individul (centrală, de mijloc, periferică) și accesul la servicii (**Tabel 8**).

Ponderea indivizilor de etnie romă în rural este mai mare decât cea a membrilor celorlalte etnii - 60% versus 40%. În plus, cei dintâi trăiesc într-o măsură mai mare în zonele periferice ale localităților – 68% dintre romi, în comparație cu doar 46% dintre membrii altor etnii ce afirmă că locuiesc în astfel de zone. Este interesant de observat că situarea romilor într-o zonă sau alta depinde de mediul de rezidență – cei din mediul rural trăiesc în zonele centrale într-o măsură mai mică decât cei din mediul urban. Acest lucru poate fi explicat de faptul că o bună parte a locuințelor locuite de indivizii de etnie romă în centrele orașelor sunt locuințe vechi (anul mediu al construcției lor este 1886) închiriate de la stat. Faptul că romii au o pondere mai ridicată în mediul rural și că tind să locuiască mai degrabă în comunitățile îndepărtate accentuează ideea că aceștia au acces limitat la servicii și mult mai slab calitativ comparativ cu ceilalți indivizi.

Starea drumurilor, ce reprezintă un factor important al accesului fizic la serviciile din afara comunității, este declarată ca fiind proastă într-o măsură mult mai mare de indivizii de etnie romă comparativ cu ceilalți indivizi – 63% dintre romi apreciază starea ca fiind proastă sau foarte proastă (la aceștia se mai adaugă 1% care afirmă că în zonă nu există drumuri deloc) față de doar 42% dintre indivizii de alte etnii. Aprecierea calității drumurilor este susținută de datele obiective – 72% dintre romi au drumuri de pământ în fața caselor, pe când doar 48% dintre indivizii de altă etnie au astfel de drumuri. Semnificativ este faptul că pentru aceleași tipuri de zone, condițiile de acces în comunitate sunt mai proaste pentru persoanele de etnie romă comparativ cu cele pentru alte persoane. Această diferență se păstrează chiar și atunci când comparăm indivizii din același mediu de rezidență și care locuiesc în aceleași tipuri de comunități în interiorul localităților (**Tabel 9**).

Efectele stării proaste a drumurilor pot fi agravate prin două elemente – insuficiența mijloacelor de transport și calitatea slabă a serviciilor din interiorul comunității. Procentul romilor care au declarat că transportul în comun lipsește sau că funcționează în condiții proaste în zonele în care trăiesc este mult mai mare (50%) decât în cazul celorlalți indivizi (31%). Chiar dacă diferența se poate justifica printr-o pondere diferită a celor ce locuiesc în mediul rural, observăm că deosebirile dintre etnii se păstrează și în interiorul acelorași tipuri de localități (**Tabel 9**). În plus, nu numai că

accesul către alte zone (și implicit către serviciile pe care acestea le pot oferi) este mai prost pentru romi decât pentru ceilalți indivizi, dar în comunitățile în care trăiesc romii lipsesc magazinele, școlile sau grădinițele într-o măsură mai ridicată față de celelalte zone.

Condiții de locuit și acces la utilități

Diferențele dintre romi și celelalte etnii se adâncesc atunci când analizăm situația locuințelor, luând în considerare indicatori precum accesul la utilități, materialul de construcție a locuințelor și situația legală a romilor.

În ceea ce privește racordarea la apă, gaze sau canalizare, în mediul rural diferențele dintre cele două grupuri, deși reale, nu sunt puternice, întrucât toate locuințele (indiferent de caracteristicile gospodăriilor) tind să nu aibă acces în general. În mediul urban, însă, diferențele sunt mult mai vizibile – de la 70% gospodării neracordate în cazul romilor la 20% sau chiar 10% în cazul altor indivizi. Pe lângă aceste deficiențe, se mai adaugă lipsa electricității și încălzirea cu deșeuri sau chiar neîncălzirea locuinței, aspecte relevante pentru situația prezentă a romilor și alarmante chiar dacă au o amploare mai scăzută – circa 13% dintre romi nu au electricitate, un procent destul de ridicat în comparație cu 2% pentru celelalte etnii. Este semnificativ la acest capitol faptul că 80% dintre gospodăriile romilor fără electricitate nu au datorii la curent (procentul este egal cu cel al romilor care au electricitate și au astfel de datorii), ceea ce pune sub semnul întrebării ideea oarecum generalizată cum că locuințele indivizilor de etnie romă nu au curent electric pe motiv de neplată a facturilor. Este posibil fie ca indivizii să nu aibă resursele financiare pentru a se racorda, fie să nu existe rețea de curent în general în zonă.

Încălzirea cu deșeuri sau chiar neîncălzirea locuințelor caracterizează circa 12% dintre locuințele romilor.

Tabel 1 Acces la utilități în funcție de etnie și de mediu, (%)

Locuințe...	Rural		Urban		Total	
	Romi	Alte etnii	Romi	Alte etnii	Romi	Alte etnii
neracordate la gaze naturale	95	89	75	21	87	53
fără canalizare	95	87	72	15	86	49
fără apă curentă în casă	95	84	73	10	86	44
fără electricitate	14	3	12	1	13	2
încălzite cu deșeuri sau neîncălzite	10	1	14	2	12	2

Calitatea locuințelor reprezintă un alt factor relevant al locuirii. Datele ne arată că în mediul urban un număr mult mai ridicat de romi locuiesc la casă comparativ cu respondenții de alte etnii. Asta face ca procentul locuințelor din materiale rezistente (piatră, cărămidă, BCA etc.) să fie mult mai scăzut pentru romi – 55% dintre romii din mediul urban trăiesc în astfel de locuințe comparativ cu 90% dintre ceilalți indivizi. În ceea ce privește locuirea la bloc observăm că mai mult de jumătate dintre romi trăiesc în blocuri confort III/IV sau în foste cămine de nefamiliști. În mediul rural, diferențele dintre persoanele rome și cele ne-rome nu provin din tipul locuinței întrucât aproape toți indivizii trăiesc în case, ci se datorează materialelor de construcție – casele romilor

fiind făcute într-o proporție mai ridicată din materiale slabe comparativ cu celelalte locuințe.

În plus, îngrijorătoare este locuirea în imobile părăsite sau improvizate – în mediul rural 3% dintre gospodăriile de romi trăiesc în locuințe părăsite sau în locuințe improvizate, iar în mediul urban procentul acestora ajunge la 8% (în cazul altor etnii, chiar dacă există probabil astfel de locuințe, numărul lor nu este relevant statistic).

Tabel 2 Tipul locuinței, după etnie și mediu rezidențial, (%)

	rural		urban	
	Romi	Alte etnii	Romi	Alte etnii
casă	96	95	79	43
într-un bloc de confort I sau II	1	4	6	53
într-un bloc confort III, IV sau fost cămin de nefamiliști	0	0	7	4
în locuințe părăsite	1	0	3	0
într-o locuință improvizată	2	0	5	0
Total	100	100	100	100
Total N	864	550	553	635

Supraaglomerarea este o altă problemă cu care romii se confruntă într-o măsură mai ridicată decât ceilalți indivizi, numărul mediu de persoane pe cameră în cazul lor fiind mai mult decât dublu față de numărul mediu de indivizi din gospodăriile ne-rome. Totodată, densitatea spațială (metri pătrați pe persoană) este diferită în cazul celor 2 grupuri (8 mp/persoană în gospodăriile de romi vs. 19,5 mp/persoană). Lipsa de spațiu asociată cu alți factori precum încercarea de a reduce costurile de încălzire determină circa 70% dintre gospodăriile de romi care au bucătării să le folosească și pentru a dormi în ele (faptul că 11% dintre gospodăriile romilor nu au bucătării în comparație cu doar 2% în cazul altor etnii face ca supraaglomerarea să fie chiar mai pronunțată în cazul lor decât o arată datele mai sus prezentate).

Tabel 3 Supraaglomerarea gospodăriilor în funcție de etnie.

	Romi	Alte etnii
Gospodăria medie	5.7	3.5
Numărul mediu de camere într-o locuință, fără dependențe	2.5	3.1
Suprafața medie a locuințelor	52	71
Numărul mediu de persoane pe cameră	2.7	1.3
Suprafața medie pe persoană	13	25.6
Suprafața mediană pe persoană	8	19.5
% gospodăriilor care folosesc bucătăria ca și cameră de locuit	23	69,4 ³

Însă poate cea mai gravă problemă o reprezintă lipsa siguranței locuirii – doar

³ Dintre gospodăriile care au bucătărie, deoarece 11% dintre gospodăriile romilor nu au bucătărie.

66% dintre romi au afirmat că trăiesc având un contract pentru locuințe comparativ cu 82% în cazul indivizilor aparținând altor etnii. Mai mult decât atât, dintre romii care au contracte circa 9% locuiesc cu chirie (majoritatea lor la stat), pe când doar 1% dintre ne-romii cu contract intervievați se află în această situație. Ambele elemente fac ca doar 58% dintre romi să aibă siguranța unui contract de proprietate pentru locuințe (locuința fiind legal fie a lor/partenerilor lor, fie a părinților) față de 81% în cazul indivizilor de alte etnii.

Sărăcie monetară și deprivare materială

Absența bunurilor de lungă durată din gospodărie reprezintă un element definitoriu al excluziunii indivizilor, în condițiile în care unele dintre bunuri sunt considerate de strictă necesitate în societatea modernă. Pentru ca analiza să devină consistentă, vom considera că deprivarea este cu atât mai puternică cu cât un anumit bun este mai răspândit în societate și cu cât discrepanța dintre grupurile comparate este mai ridicată. Din acest punct de vedere, observăm că frigiderul lipsește într-o proporție covârșitor mai mare în cazul romilor decât în cel al ne-romilor – 37% dintre romi dispun de un astfel de bun, comparativ cu 88% în cazul celorlalte etnii. Televizorul color este de asemenea un bun care apare mai rar la romi față de celelalte etnii. Și în cazul telefonului (indiferent de tip – mobil sau fix) diferența dintre romi și alte etnii este de peste 40% - dacă doar 32% dintre romi au acces la telefon, peste 73% dintre membrii altor etnii utilizează un astfel de serviciu (în mediul rural diferențele sunt mai mici probabil și din motive obiective – lipsa de acoperire a rețelei de telefonie, dificultățile de instalare a posturilor telefonice) etc. Discrepanțele se mențin și atunci când comparăm situația bunurilor secundare – autoturism, mașină automată, calculator etc.

Diferențele între procente de mai sus sunt probabil consecința deosebirilor dintre veniturile pe termen lung ale celor două grupuri – absența bunurilor fiind astfel rezultatul unei stări de sărăcie persistente. În acest sens, devine semnificativă analiza veniturilor din prezent, a datoriilor pe care respondenții le au, precum și a fezabilității plății lor într-un timp rezonabil.

Așa cum era de așteptat, datele referitoare la veniturile respondenților ne indică existența unor diferențe semnificative între indivizii de etnie romă și indivizii de alte etnii - dacă în luna octombrie venitul mediu al unui rom a fost de 1,5 milioane, pentru celelalte persoane venitul mediu a fost de circa 3,7 milioane⁴. Diferența în valoare absolută este mai mică în mediul rural unde veniturile sunt în general mai reduse (deși romii au venituri la jumătate față de celelalte etnii), pe când în mediul urban distanța dintre veniturile romilor și cele ale altor indivizi este cu mai mult de 2,5 milioane mai ridicată. Includerea în analiză a veniturilor celorlalte persoane din gospodării nu schimbă sensul rezultatelor de mai sus întrucât se păstrează amploarea diferențelor dintre grupuri.

---

⁴ Pentru analiza veniturilor pe persoană am eliminat 12 cazuri extreme de peste 20 de milioane.

Tabel 4 Veniturile respondenților în luna octombrie, după etnie și mediu rezidențial

	Rural		Urban		Total	
	romi	altă etnie	romi	altă etnie	romi	altă etnie
Venitul mediu al R în luna octombrie	1.3	2.8	1.9	4.5	1.5	3.7
Venitul median al R în luna octombrie	0.5	2.1	1	3.8	0.8	3
% R care în luna octombrie nu au avut nici un venit	46	23	38	14	43	19
Venitul mediu pe membru al gosp. în luna octombrie	0.9	2.3	1.3	3.9	1.0	3.1
Venitul median pe membru al gosp. în luna octombrie	0.4	1.6	0.6	3.0	0.5	2.3
% gosp. care în luna octombrie nu au avut nici un venit	10.7	2.2	10.3	0.2	10.6	1.2

În plus față de veniturile scăzute, este important de menționat faptul că o mare parte a romilor nu au avut nici o sursă de venit în luna anterioară anchetei – 43% dintre romi au declarat că nu au obținut nici un venit în ultima lună, în comparație cu doar 19% dintre ceilalți indivizi. Ne așteptăm însă ca analiza veniturilor la nivel de gospodărie să anuleze aceste diferențe întrucât s-ar putea adăuga venituri ale altor indivizi ce lucrează, ajutorul de șomaj, pensii ale persoanelor în vârstă, alocații ale copiilor etc. Datele la nivel de gospodărie ne arată însă că dacă în cazul respondenților de alte etnii procentul gospodăriilor fără nici un fel de venit în luna octombrie se apropie de 0 (1,2%), în cazul romilor acest procent este încă destul de ridicat – 10% dintre gospodării neavând nici o sursă de venit. Alarmant este și faptul că această situație poate avea urmări asupra bunăstării copiilor – peste 11% dintre copiii romi trăiesc în locuințe în care nici o persoană nu are nici un venit, față de doar 2% dintre ceilalți copii.

Mai mult decât atât, dacă luăm în considerare și bunurile obținute în propria gospodărie sau primite de la alte persoane, diferențele dintre veniturile reale în funcție de etnia indivizilor sunt și mai ridicate – nu numai că romii au venituri monetare mai mici, dar nici nu au obținut resurse din autoconsum măcar la fel de consistente în comparație cu celelalte etnii. Diferența se datorează în principal situației indivizilor din mediul rural, deoarece în mediul urban diferențele de autoconsum nu sunt foarte ridicate: 84% dintre romi nu au consumat nimic din bunuri produse în gospodăria proprie sau primite de la rude, prieteni, în comparație cu indivizii de alte etnii care nu au consumat în proporție de 81%. În mediul rural diferența se adâncește însă – doar 35% dintre indivizii celorlalte etnii nu au înregistrat deloc autoconsum în comparație cu 80% dintre romii care s-au aflat în această situație. Această situație se poate explica, cel puțin parțial, prin diferența între terenurile agricole deținute – dacă gospodăriile ai căror respondenți au fost de etnie romă au în medie doar 0,2 hectare, celelalte gospodării au în medie circa 2 ha.

Lipsa veniturilor pe termen mediu îi poate constrânge pe indivizi să aibă datorii care, acumulându-se, pot duce la situații dramatice – de la renunțarea la unele servicii de bază, electricitate, apă, căldură, până la abandonarea locuințelor în care trăiesc în prezent și găsirea altor strategii mai puțin costisitoare chiar dacă mult mai slabe calitativ. Datele ne arată că procentul romilor cu datorii este cu aproape 20% mai mare decât cel al celorlalți indivizi (38%, în comparație cu 20%). Observăm că procentul romilor cu datorii la întreținere este la fel de ridicat ca și în cazul celorlalte etnii și că în cazul datoriilor la bancă situația este aceeași – probabil absența veniturilor legale le limitează romilor accesul la acest serviciu. Metoda alternativă în cazul lor este împrumutul de la rude și prieteni (19% dintre romi au făcut astfel de împrumuturi

informale) sau chiar de la cămătari. Este interesant de observat că un procent ridicat dintre cei care au datorii este dat de indivizii care au datorii la facturile de energie electrică.

Tabel 5 Datorii la diferite utilități, în funcție de etnia respondenților

Datorii	% total indivizi		% din cei cu datorii		Media datoriilor pt. cei cu datorii	
	Romi	Alte etnii	Romi	Alte etnii	Romi	Alte etnii
Orice	38	20			5.53	6.06
Întreținere	7	7	20	37	0.27	0.47
Chirie	3	1	8	4	0.17	0.11
Electricitate	16	7	42	37	0.42	0.23
Rude, prieteni	19	6	53	31	2.50	0.43
Cămătari	2	0	5	1	0.17	0.05
Bancă	7	8	19	43	2.80	4.66

Chiar dacă analizându-i pe indivizii cu datorii observăm că media sumelor împrumutate de către romi este mai mică decât cea în cazul altor etnii, aceste valori nu sunt concludente decât dacă le comparăm și cu veniturile de care dispun respondenții. Dacă în cazul românilor raportul dintre datorii și veniturile dintr-o lună (în cazul nostru octombrie) este în medie subunitar, în cazul romilor raportul este supraunitar – 0,7 față de 1,76. Pentru jumătate dintre romii cu datorii valoarea datoriilor este 0,4 din venituri, pe când pentru jumătate dintre indivizii de alte etnii valoarea datoriilor este de doar 0,2 din aceste venituri.

Concluzii

Datele prezentate au arătat ca indivizii de etnie romă trăiesc într-o măsură mai mare în zone periferice și în localități din mediul rural față de ceilalți indivizi, ceea ce face ca accesul la servicii să fie semnificativ mai scăzut. Indicatorii de acces la servicii precum starea drumurilor din zonă, existența unor mijloace de transport către alte zone, precum și prezența și calitatea serviciilor din zonele în care indivizii trăiesc au valori semnificativ mai mici pentru romi în comparație cu cele pentru persoanele de alte etnii (diferențele se păstrează și atunci când controlăm cu mediul sau poziția comunității).

În plus, locuințele romilor sunt construite din materiale de calitate mai slabă, nu au acces la utilitățile de bază (canalizare, gaz, apă, electricitate) într-o proporție covârșitoare și sunt supraaglomerate (numărul de persoane pe cameră este dublu în cazul lor față de locuințele altor etnii). O treime dintre indivizii de etnie romă trăiesc în absența unui contract de proprietate sau de închiriere (8% dintre respondenții romi din mediul urban și 3% dintre cei din mediul rural trăiesc chiar în locuințe improvizate sau părăsite).

Starea proastă a locuirii este dublată de probleme financiare prezente – veniturile romilor sunt foarte scăzute, de foarte multe ori chiar lipsesc în totalitate (aproape jumătate dintre romi nu au avut nici o sursă de venit în luna trecută și o zecime dintre gospodării nu au obținut nici un venit). Acest lucru justifică faptul că aproape 40% dintre gospodăriile de romi au datorii (procentul este la jumătate în cazul

gospodăriilor formate din indivizi de alte etnii) și pentru cele mai multe dintre familii valoarea împrumuturilor este mai mare decât veniturile totale acumulate într-o lună.

Anexă

Tabel 6 Măsura în care indivizii sunt mulțumiți de localitatea, zona, locuința în care trăiesc, după etnia indivizilor, (%)

În general, cât de mulțumit sunteți de...		Foarte mulțumit	Mulțumit	Nici mulțumit, nici nemulțumit	Nemulțumit	Foarte nemulțumit	Total
Localitatea în care locuiți	Romi	11	38	34	13	4	100
	Alte etnii	16	50	24	8	3	100
Zona, cartierul în care locuiți	Romi	10	33	31	18	8	100
	Alte etnii	17	51	22	8	3	100
Locuința dumneavoastră	Romi	11	32	24	21	12	100
	Alte etnii	25	54	15	5	1	100

Tabel 7 Calitatea serviciilor în funcție de mediul de rezidență al indivizilor, (%)

		Foarte bună, bună	Satisfăcătoare	Foarte proastă, proastă, lipsește
Starea drumurilor	rural	24	22	54
	urban	38	30	32
Transportul în comun	rural	33	22	45
	urban	54	28	18
Magazine și piețe pentru cumpărături zilnice	rural	47	35	18
	urban	68	23	9
Școli	rural	56	28	16
	urban	71	22	7
Grădinițe și creșe	rural	52	27	21
	urban	68	22	10
Locuri de joacă pentru copii	rural	25	22	53
	urban	44	25	31

Tabel 8 Calitatea serviciilor în funcție de mediul de rezidență și poziția zonei în localitate, (%)

			Foarte bună, bună	Satisfăcătoare	Foarte proastă, proastă, lipsește
rural	Starea drumurilor	În zona centrală	50	20	30
rural		În zona de mijloc	25	30	45
rural		În zona periferică	15	18	67
urban		În zona centrală	43	20	37
urban		În zona de mijloc	37	33	30
urban		În zona periferică	38	31	31
rural	Transportul în comun	În zona centrală	46	14	41
rural		În zona de mijloc	37	20	43
rural		În zona periferică	25	26	48
urban		În zona centrală	57	22	20
urban		În zona de mijloc	54	31	15
urban		În zona periferică	52	28	20
rural	Magazine și piețe pentru cumpărături zilnice	În zona centrală	57	29	14
rural		În zona de mijloc	50	32	18
rural		În zona periferică	43	39	18
urban		În zona centrală	75	17	8
urban		În zona de mijloc	69	22	9
urban		În zona periferică	66	25	10
rural	Școli	În zona centrală	77	15	8
rural		În zona de mijloc	56	25	19
rural		În zona periferică	49	34	17
urban		În zona centrală	80	12	7
urban		În zona de mijloc	72	26	2
urban		În zona periferică	67	23	10

Tabel 9 Starea drumurilor, funcție de tipul zonei, mediu rezidențial și etnie, (%)

		Rural		Urban	
Starea drumurilor		Romi	Altă etnie	Romi	Altă etnie
În zona centrală	Foarte bună/bună	39	50	40	43
	Satisfăcătoare	14	20	14	21
	Proastă/f. proastă/lipsește	47	30	46	36
	Total	100	100	100	100
	Total N	49	80	70	97
În zona de mijloc	Foarte bună/bună	30	25	45	36
	Satisfăcătoare	16	29	25	33
	Proastă/f. proastă/lipsește	55	45	30	30
	Total	100	100	100	100
	Total N	172	187	87	211
În zona periferică	Foarte bună/bună	8	16	18	39
	Satisfăcătoare	16	17	20	30
	Proastă/f. proastă/lipsește	76	67	62	31
	Total	100	100	100	100
	Total N	598	261	363	287

Tabel 10 Cum apreciați situația zonei în care locuiți în ceea ce privește următoarele aspecte...

			F. bună/bună	Satisfăcătoare	Proastă/f. proastă	Lipsește	Total
Starea drumurilor	rural	romi	15	16	68	1	100
		altă etnie	25	21	53	1	100
	urban	romi	26	20	54	0	100
		altă etnie	39	29	32	0	100
	Total	romi	19	18	63	1	100
		altă etnie	32	26	42	0	100
Transportul în comun	rural	romi	23	22	28	27	100
		altă etnie	33	22	24	21	100
	urban	romi	30	26	28	16	100
		altă etnie	54	28	14	4	100
	Total	romi	26	24	28	22	100
		altă etnie	44	25	19	12	100
Iluminarea stradală	rural	romi	20	20	46	14	100
		altă etnie	40	26	21	14	100
	urban	romi	35	19	43	3	100
		altă etnie	60	27	12	1	100
	Total	romi	26	19	45	10	100
		altă etnie	50	27	16	7	100
Magazine și piețe pentru cumpărături zilnice	rural	romi	47	29	19	5	100
		altă etnie	48	35	15	2	100
	urban	romi	47	28	21	4	100
		altă etnie	69	22	8	1	100
	Total	romi	47	28	20	5	100
		altă etnie	59	28	11	2	100
Școli	rural	romi	58	22	18	2	100
		altă etnie	56	28	14	2	100
	urban	romi	49	28	19	4	100
		altă etnie	71	22	6	1	100
	Total	romi	55	24	19	3	100
		altă etnie	64	25	10	1	100
Grădinițe și creșe	rural	romi	51	23	19	7	100
		altă etnie	52	27	17	4	100
	urban	romi	46	27	23	5	100
		altă etnie	69	22	9	1	100
	Total	romi	49	24	21	6	100
		altă etnie	61	24	13	3	100
Locuri de joacă pentru copii	rural	romi	16	14	30	40	100
		altă etnie	25	21	20	33	100
	urban	romi	23	21	29	27	100
		altă etnie	45	25	21	10	100
	Total	romi	18	17	30	35	100
		altă etnie	35	23	20	21	100

Tabel 11 Caracteristici ale locuințelor în care trăiesc romii comparative cu indivizi de alte etnii, pe medii de rezidență, (%)

	Rural		Urban		Total	
	romi	altă etnie	romi	altă etnie	romi	altă etnie
Zona în care se află locuința individului...						
În zona centrală	6	15	13	16	8	15
În zona de mijloc	20	34	16	33	18	34
În zona periferică	69	47	66	46	68	46
NS/NR	5	4	6	6	5	5
Total	100	100	100	100	100	100
Locuința nu are...						
electricitate	14	3	12	1	13	2
racord la gaze naturale	95	89	75	21	87	53
canalizare	95	87	72	15	86	49
closet în casă, ci în curte	86	83	73	15	81	47
closet nici în casă, nici în curte	12	2	7	0	10	1
Tipul alimentării cu apă						
instalație curentă în casă	5	16	27	90	14	56
instalație curentă în curte	7	10	19	7	12	8
fântână cu găleată în curte	37	58	14	2	28	28
fântână publică, cișmea	51	16	41	1	47	8
Tipul încălzirii						
rețeaua publică	0	0	5	41	2	22
centrală de bloc	0	1	1	6	1	4
centrală de apartament	0	5	3	22	1	14
sobă	89	92	75	27	83	57
încalzire electrică	0	1	2	2	1	2
încalzire cu deșeuri	8	1	9	1	9	1
Locuința nu e încălzită	2	0	5	1	3	1
Ce tip de locuință este cea în care locuiți în prezent?						
Apartament la bloc	6	6	13	64	8	37
Casă la curte	92	92	74	33	85	60
Apartament în vilă	1	0	0	1	0	1
Casă cu etaj sau vilă ocupată de o singură gospodărie	0	1	1	1	1	1
Altă situație	1	0	12	1	5	0
În principal din ce material de construcție este făcută locuința?						
beton	0	2	2	4	1	3
piatră, cărămidă, BCA	26	46	46	66	33	52
lemn	16	14	4	8	12	12
faianță, chirpici	55	36	44	22	51	32
altceva	2	2	5	0	3	2
Total	100	100	100	100	100	100

Tabel 12 Tipul locuirii (contract și apartenența proprietății) în funcție de mediu și etnie, (%)

		Rural		Urban		Total	
		romi	altă etnie	romi	altă etnie	romi	altă etnie
În gospodăria Dvs. aveți în prezent un contract valabil de chiriaș sau de proprietar pentru locuința în care stați?	Da, avem un contract valabil	63	77	71	87	66	82
	Nu, avem un contract dar nu mai e valabil	4	1	4	1	4	1
	Nu, nu avem nici un fel de contract	27	20	21	11	25	15
	NS/NR	6	2	4	2	6	2
Pt. cei care au contract valabil, Locuința în care stați în prezent este ...	Proprietatea dvs., partenerului dvs.	73	78	59	80	67	80
	Proprietatea părinților	22	21	21	17	22	19
	Închiriată de la o persoană, firmă	2	0	3	2	2	1
	Închiriată de la stat	3	0	13	1	7	0

Tabel 13 Dotarea locuințelor cu bunuri de lungă durată, în funcție de mediu și etnie, (%)

	Rural		Urban		Total	
	Romi	Altă etnie	Romi	Altă etnie	Romi	Altă etnie
Aveți în gospodărie în stare de funcționare...						
autoturism (inclusiv de la firmă)	5	26	7	44	6	36
telefon mobil (inclusiv de la firmă)	27	45	31	67	28	57
telefon fix	7	27	10	64	8	47
frigider	32	78	44	96	37	88
mașină de spălat automată	5	27	17	69	9	50
computer	3	13	4	43	4	29
Televizor color	62	86	67	96	64	91

Tabel 14 Distribuția raportului dintre datoriile și consumul/veniturile, în funcție de etnie

Datorii raportate la consum				Datorii raportate la venituri			
Alte etnii	N	Valid	179	Alte etnii	N	Valide	190
		Medie	0.6			Medie	0.70
		Mediană	0.2			Mediană	0.20
		Abatere standard	1.1			Abatere standard	1.50
		Percentile	25		0.0		Percentile
		50	0.2			50	0.20
		75	0.6			75	0.57
Romi	N	Valide	408.0	Romi	N	Valide	407.00
		Medie	1.5			Medie	1.76

Mediană		0.4	Mediană		0.40
Abatere standard		3.9	Abatere standard		3.92
Percentile	25	0.1	Percentile	25	0.11
	50	0.4		50	0.40
	75	1.2		75	1.67

Excluziunea formală a cetățenilor de etnie romă

Cosima Rughiniș

Precizări conceptuale

Excluziunea formală se referă la lipsa actelor de stare civilă, identitate sau locative – o problemă care afectează interacțiunea cetățenilor cu autoritățile statului și cu alte persoane fizice. Există mai multe situații posibile:

- lipsa actelor de stare civilă: neînregistrarea nașterii (echivalentă cu lipsa codului numeric personal – CNP), a căsătoriei sau a decesului;
- lipsa certificatelor de naștere, de căsătorie sau de deces – prin pierdere, furt, deteriorare etc., în condițiile în care aceste evenimente au fost înregistrate;
- neînregistrarea persoanei de 14 ani și peste în baza națională de evidență a persoanelor;
- lipsa buletinului sau a cărții de identitate valabile – prin expirare, pierdere, furt, deteriorare etc., în condițiile în care persoana a fost înregistrată cu ocazia realizării primului act de identitate.

Persoanele care nu au fost înregistrate la naștere nu există din punct de vedere administrativ, în relație cu autoritățile statului român și ca atare nu pot intra în nici un fel de relații oficiale sau autorizate nici cu parteneri publici, nici cu parteneri privați. Ele nu sunt cetățeni ai statului român și nici ai altui stat, fiind astfel lipsite de cetățenie și de drepturile asociate. Persoanele care au fost înregistrate la naștere dar, din diferite motive, nu posedă un buletin/carte de identitate și/sau certificat de naștere suferă în practică de același tip de excluziune, deoarece, deși sunt cetățeni ai statului român, nu pot dovedi acest lucru în fața unei terțe părți. Lipsa actului de identitate duce la imposibilitatea exercitării drepturilor civice și sociale fundamentale, precum și la imposibilitatea relaționării corecte cu autoritățile statului, fiind astfel o problemă urgentă de interes public.

Lipsa actelor locative poate fi înțeleasă ca **imposibilitate de dovedire a unei reședințe sau a unui domiciliu stabil**. Această problemă are două dimensiuni importante:

- **Dimensiunea administrativă**: lipsa dovezii domiciliului stabil și/sau a reședinței conduce la dificultăți în relaționarea cu instituțiile publice deoarece (1) multe dintre acestea au autoritate definită local, cetățenii fiind repartizați în interacțiunea cu ele pe baza adresei din actul de identitate și (2) lipsa dovezii unui domiciliu stabil continuă să fie o problemă în eliberarea actelor de identitate, cu consecințe asupra integrării sociale a persoanelor respective;

- **Dimensiunea socială**: deseori persoanele care nu pot face dovada unui domiciliu stabil sau a unei reședințe locuiesc în condiții ilegale, temporare, sau improvizate, în condiții improprii. Desigur, există și cazuri de persoane care și-au construit case sau vile cu confort standard sau peste standard dar fără autorizație; aceste situații sunt însă mai rare, iar posesorii acestor locuințe au în mai mare măsură posibilitatea de a-și rezolva problemele prin forțe proprii. În cazul persoanelor care nu au acces legal la o locuință adecvată, problema nu este doar una administrativă, ci este în sens larg **socială**, datorită imposibilității exercitării unui drept social – respectiv dreptul la o locuință adecvată (prevăzut de Art. 11 al Convenției Internaționale privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale). **În unele cazuri legalizarea proprietății asupra locuinței este relativ facilă** – dacă, de exemplu, persoana a avut dar și-a pierdut actele de proprietate sau a obținut dreptul de proprietate prin acte de mână necontestate etc. **În multe alte cazuri o soluționare prin mecanisme pur legale este imposibilă, fiind necesare decizii politice ale autorităților locale** – de exemplu, hotărâri de schimbare a destinației terenurilor, de concesiune sau de împrumut, sau decizii de construire a unor locuințe sociale etc. (Rughiniș 2004, Berescu și Celac 2006). În toate situațiile punerea în legalitate a unor așezări umane are implicații **urbanistice și de amenajare a teritoriului**, care trebuie de asemenea avute în vedere (Berescu și Celac 2006).

Modificări în politicile publice referitoare la elaborarea actelor de identitate și de stare civilă

În anii 2005-2006 au avut loc schimbări importante în organizarea sistemului de evidență a persoanelor și în legislația de elaborare a actelor de identitate și de stare civilă. Sistemul a fost descentralizat, actele fiind elaborate de direcțiile comunitare de evidență a persoanelor, în subordinea autorităților locale. Direcțiile județene de evidență a persoanelor au în special atribuții metodologice, fără a putea exercita un control ierarhic asupra birourilor comunitare. Ca urmare a parteneriatelor încheiate între organizații neguvernamentale, în principal Romani CRISS, și autoritățile publice responsabile cu evidența persoanelor, problema punerii în legalitate a persoanelor care nu au acte, în special a celor de etnie romă, a început să urce în ierarhia de priorități a autorităților publice. Inspectoratul național pentru evidența persoanelor a elaborat începând cu anul 2004 planuri de măsuri cu privire la punerea în legalitate a persoanelor de etnie romă, planuri care includeau organizarea de campanii cu camera mobilă în comunitățile de romi în care un număr semnificativ de persoane nu aveau acte. Toate aceste măsuri au condus la înregistrarea și eliberarea actelor de stare civilă și identitate pentru numeroase comunități de romi. Este prin urmare de așteptat ca gravitatea acestei probleme să fi scăzut vizibil în ultimii ani și să fie de altfel în continuă scădere. Pe de altă parte, lipsa actelor locative este o problemă a cărei soluționare nu s-a simplificat în nici un fel, în lipsa unor politici concertate de sprijin pentru asigurarea locuinței acordat persoanelor sărace sau a abordării problemei actelor de proprietate pentru comunitățile istoric constituite fără acte legale.

Date ale Barometrului Incluziunii Romilor, noiembrie 2006

Lipsa actelor locative este o problemă cu care se confruntă 20% dintre romii din mediul urban și 30% dintre romii din mediul rural. Deși în mai mică măsură, aceasta este o problemă și pentru locatarii de alte etnii, care nu au un contract valabil de chiriaș sau de proprietar în aproximativ 10% din cazuri în mediul urban, și 20% în mediul rural (

Tabelul 16).

Tabelul 16. În gospodăria dvs. aveți în prezent un contract valabil de chiriaș sau de proprietar pentru locuința în care stați? (%)

	Urban		Rural	
	Altă etnie	Etnic rom	Altă etnie	Etnic rom
Da, avem un contract valabil	87	74	79	67
Nu, avem un contract, dar nu mai e valabil	1	4	2	4
Nu, nu avem nici un fel de contract	12	22	20	29
Total	100	100	100	100

Aproximativ 3% dintre subiecții romi nu au avut niciodată certificat de naștere, fiind prin urmare neînregistrați în registrul de stare civilă – situația cea mai gravă de excludere formală. În cazul acestor persoane, soluționarea problemei implică procedura înregistrării tardive a nașterii, prin realizarea unei expertize medico-legale de confirmare a identității și prin apelul la instanță – procedură ce poate dura până la un an. De asemenea, aproximativ 3% dintre subiecții romi declară că nu au avut niciodată buletin sau carte de identitate. Proporțiile corespunzătoare subiecților români sunt semnificativ mai mici, de sub 1%.

Tabelul 17. Dvs. aveți sau ați avut vreodată... (% răspunsuri negative)

		Altă etnie	Etnic rom
certificat de naștere?	„Nu”	0,9	3,0
buletin/carte de identitate?	„Nu”	0,3	3,0

Aproximativ 14% dintre subiecții romi declară că și-au pierdut la un moment dat certificatul de naștere, și 16% și-au pierdut buletinul; în cazul persoanelor de altă etnie, proporțiile sunt de 8% în cazul certificatului de naștere, respectiv 12% în cazul buletinului (Error! Reference source not found.). Referitor la situația prezentă, 6% dintre romi nu au un act de identitate valabil, iar 5% nu au certificat de naștere. Este important de observat că în cazul persoanelor care au avut certificat de naștere și, dintr-un motiv sau altul, nu îl mai au, eliberarea unui nou certificat este un proces simplu și rapid – spre deosebire de situația celor care nu au avut niciodată certificat de naștere.

Tabelul 18. Dar în prezent, aveți... (%)

		Altă etnie	Etnic rom
certificat de naștere	„Nu”	0,9	4,9
buletin/carte de identitate valabil(ă)	„Nu”	1,5	6,0

Lipsa actelor este asociată cu lipsa școlarizării, cu sărăcia și cu locuirea într-un oraș mare. De exemplu, în cazul persoanelor rome fără școală, aproximativ 10% nu au certificat de naștere și o proporție chiar mai mare nu au buletin de identitate – față de aproximativ 3% dintre cei care au absolvit o școală profesională sau mai mult (**Tabelul 19**).

Tabelul 19. Dar în prezent, aveți... (% din totalul subiecților romi)

		Nivel de școlarizare			
		Fără școală	Primară	Gimnazială	Profesională, liceu, universitară
certificat de naștere	„Nu”	9	5	3	4
buletin/carte de identitate valabil(ă)	„Nu”	12	6	3	3

Dacă aproximăm nivelul de trai al familiei printr-un indicator simplu, și anume posesia unui televizor color, putem observa o diferență clară, similară ca amploare cu cea indusă de educație, între situația celor care nu au un televizor color (și anume 36% dintre romi) și situația celor care au (64% dintre romi). Persoanele rome care locuiesc în gospodăria fără televizor color nu au acte de identitate și certificat de naștere în proporție de aproximativ 10-12%, față de 3% în cazul persoanelor din gospodăria mai înstărite (**Tabelul 20**).

Tabelul 20. Dar în prezent, aveți... (% din totalul subiecților romi)

		Aveți în gospodărie în stare de funcționare, televizor color?	
		Da	Nu
certificat de naștere	„Nu”	2	9
buletin/carte de identitate valabil(ă)	„Nu”	3	12

Lipsa actelor este mai frecventă în orașele mari decât în cele mici și decât în sat – o posibilă consecință a schimbărilor mai frecvente de domiciliu și a dificultăților sporite de interacțiune cu funcționarii publici (**Tabelul 21**). Această diferență este interesantă și în contextul în care în mediul rural este mai ridicată proporția persoanelor care nu au acte locative (vezi

Tabelul 16) și prin urmare nu pot face dovada adresei de domiciliu, ceea ce reprezintă un obstacol semnificativ în calea obținerii unei cărți de identitate.

Tabelul 21. Dar în prezent, aveți... (% din totalul subiecților romi)

		Tipul localității		
		Oraș mare	Oraș mic	Sat
certificat de naștere	„Nu”	11	5	4
buletin/carte de identitate valabil(ă)	„Nu”	12	7	5

Putem observa din **Tabelul 22** că 8% dintre romii românizați și 20% dintre ceilalți romi nu sunt înscrși la un medic de familie, spre deosebire de doar aproximativ 4% din persoanele de altă etnie.

Tabelul 22. Sunteți înscris la un medic de familie? (în funcție de etnie) (%)

	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (român, ungar etc.)
Da	92	80	96
Nu	8	20	4
Total	100	100	100
(Cazuri)	(617)	(755)	(1288)

În cazul persoanelor rome care nu au certificat de naștere sau buletin de identitate, aproximativ jumătate nu sunt înscrise la un medic de familie (**Tabelul 23**)

Tabelul 23. Înscrierea la un medic de familie, în funcție de starea actelor de identitate și stare civilă (% din totalul subiecților romi)

	Dar în prezent, aveți buletin/carte de identitate valabil(ă)?		Dar în prezent, aveți certificat de naștere?	
	Da	Nu	Da	Nu
Da	88	53	87	52
Nu	12	47	13	49
Total	100	100	100	100
Cazuri	(1294)	(83)	(1321)	(68)

Anexe

Tabelul 24. L-ați pierdut vreodată... (% răspunsuri afirmative)

		Altă etnie	Etnic rom
certificat de naștere	„Da”	7.6	13.5
buletin / carte de identitate	„Da”	11.5	16.0

Bibliografie

Berescu, Cătălin și Celac, Mariana (2006). Housing and Extreme Poverty. The Case of Roma Communities. București: Ion Mincu University Press.

Preda, Marian (2002). „Caracteristici ale excluziunii sociale specifice pentru populația de romi din România”. În Zamfir, Cătălin și Preda, Marian (coord.) *Romii în România*. București: Editura Expert.

Rughiniș, Cosima (2004). Cunoaștere incomodă. Intervenții sociale în comunități defavorizate în România anilor 2000. București: Printech.

Segregarea rezidențială

Cosima Rughiniș

Problema segregării rezidențiale a romilor este încă ignorată în agenda publică a autorităților române, în ciuda gravității și a persistenței ei. Mai mult, segregarea rezidențială este o problemă cu puține șanse de ameliorare fără o intervenție sistematică a statului, datorită inerției ridicate a pattern-urilor de locuire, a decalajului economic considerabil dintre romi și români și, nu în ultimul rând, a discriminării romilor în societatea românească.

În ceea ce urmează voi explora, cu ajutorul datelor din Barometrul Incluziunii Romilor, influența pe care segregarea rezidențială o are asupra atitudinilor cu privire la **relațiile interetnice** și asupra așteptărilor legate de **tratamentul discriminatoriu** în instituțiile publice. După cum voi argumenta mai jos, datele indică **o variație teritorială a discriminării romilor în instituțiile publice românești**, segregarea rezidențială având o influență semnificativă în acest sens. De asemenea, în ciuda stereotipurilor cu privire la problemele sociale din zonele predominant rome, **locatarii ne-romi ai acestor zone sunt semnificativ mai dispuși către contact interetnic** decât locatarii zonelor cu mai puțini romi.

Aceste concluzii au însă un statut mai degrabă ipotetic și exploratoriu, mai ales datorită caracterului subiectiv al indicatorilor folosiți pentru măsurarea segregării rezidențiale – după cum voi discuta în continuare.

Măsurarea segregării rezidențiale

În Barometrul Incluziunii Romilor (BIR), din noiembrie 2006, avem la dispoziție indicatori subiectivi ai segregării rezidențiale a romilor, și anume următoarele trei întrebări (

Tabelul 8):

Tabelul 25. Estimarea proporției de romi: valoarea medie și mediană a răspunsurilor subiecților

		Romi	Altă etnie
I1: Dacă vă gândiți la cei care trăiesc în zona în care locuiți dvs. cam cât la sută dintre aceștia sunt romi?	Mediană	50	5
	Medie	54	13
I2: Dacă vă gândiți la cei care trăiesc în aceeași localitate cu dvs. cam cât la sută dintre aceștia sunt romi?	Mediană	25	10
	Medie	30	17
I3: Dacă vă gândiți acum la toți oamenii care trăiesc în România , cam cât la sută dintre aceștia credeți că sunt romi?	Mediană	25	20
	Medie	26	24

Răspunsurile subiecților sunt întemeiate pe o **supraevaluare** clară a proporției romilor în populație. De exemplu, în cazul estimărilor la nivel de țară (întrebarea I3), valoarea medie a răspunsurilor este de aproximativ zece ori mai mare decât estimarea oficială a proporției romilor în populație, dar și de 3-6 ori mai mare decât estimările experților și organizațiilor care încearcă să țină cont de reticența persoanelor rome de a se autoidentifica în contexte oficiale. În aceste condiții, am utilizat două strategii pentru a folosi aceste variabile ca indicatori ai **segregării rezidențiale percepute**, pornind de la premisa că percepția asupra proporției romilor în zonă este corelată (imperfect) cu proporția lor reală:

(1) Am folosit direct prima întrebare ca un **indicator al segregării rezidențiale percepute** a zonei unde locuiește subiectul. Relevanța acestei variabile depinde de presupuziția că, în medie, respondenții care oferă o estimare mai ridicată a proporției de romi din zonă chiar locuiesc în zone

cu mai mulți romi decât ceilalți respondenți – chiar dacă între proporția estimată și cea reală poate fi o diferență considerabilă.

Tabelul 8 indică o variație considerabilă a acestui indicator în funcție de etnia subiectului.

(2) Am construit un **indicator al suprareprezentării percepute a romilor** în zonă, indicator care ia valoarea 1 atunci când subiectul consideră că proporția de romi din zonă în care locuiește este mai ridicată decât proporția de la nivelul localității în general (deci atunci când estimarea oferită la I1 este mai mare decât estimarea oferită la I2). De asemenea, relevanța acestui indicator depinde de premisa că suprareprezentarea percepută este asociată, chiar dacă imperfect, cu suprareprezentarea reală. Și acest indicator variază semnificativ în funcție de etnia respondentului: dintre persoanele de etnie romă, 60% consideră că locuiesc în zone în care romii sunt mai frecvenți decât la nivelul localității – față de numai 16% dintre persoanele de alte etnii.

În ceea ce privește atitudinea față de segregarea romilor, baza de date include mai multe întrebări de opinie, care sunt discutate mai jos.

Influența segregării asupra atitudinilor și așteptărilor

Populația de romi

Segregarea rezidențială percepută, măsurată prin cei doi indicatori definiți mai sus, are o influență semnificativă asupra discriminării cu care subiecții romi se așteaptă să fie confrunțați. Persoanele rome care consideră că trăiesc în zone cu mai mulți locatari romi răspund mai des decât ceilalți că se așteaptă ca în interacțiunea cu autoritățile publice să fie tratate mai rău decât solicitanții ne-romi.

Această concluzie reiese din analiza de regresie multiplă a *tratamentului egal așteptat*⁵ în funcție de variabile precum segregarea rezidențială percepută, educația subiectului, identificarea cu romii români (față de alte identificări cu etnia romilor), locuirea la marginea localității, posesia unui televizor color în gospodărie și mediul de rezidență (**Tabelul 29**). Sexul și vârsta subiectului au fost scoase din analiză deoarece nu aveau o influență empirică semnificativă și nici relevanță teoretică specială. Modelul alternativ, în care segregarea rezidențială este aproximată prin indicatorul de suprareprezentare percepută a romilor, conduce la aceleași concluzii (

Tabelul 30).

Se poate observa că **toate cele trei variabile rezidențiale sunt semnificative statistic în explicarea discriminării așteptate**. Locuirea într-o zonă percepută ca fiind dominant romă este asociată semnificativ, în cazul romilor, cu așteptarea unui tratament inferior în instituțiile publice – ca și locuirea la marginea localității și locuirea în mediul rural. Variabilele referitoare la caracteristicile socio-culturale ale subiectului, precum nivelul de școlarizare, identificarea cu romii români, sau sărăcia (estimată prin posesia unui televizor color) nu au o influență semnificativă independentă⁶. Putem avansa astfel o primă concluzie, pe baza acestor date: **tratamentul discriminatoriu în instituțiile publice românești este distribuit sistematic într-o logică a geografiei sociale: zonele rurale, periferice și dominant rome sunt supuse unui risc mai mare de neglijare instituțională. Caracteristicile sociale și etnice ale zonei contează mai mult decât**

---

⁵ Tratamentul egal așteptat este construit prin însumarea valorilor următoarelor cinci variabile: Dvs. sau cei apropiați, cum credeți că ați fi tratat în comparație cu romii/țigarii la... (a) Școală / (b) Spitale, dispensare / (c) Primărie / (d) Judecătoria, Procuratură / (e) Poliție („1=mai rău”, „2=la fel”, „3=mai bine”). Pentru subiecții ne-romi întrebarea solicită comparația cu tratamentul primit de romi, iar pentru subiecții romi întrebarea solicită comparația cu tratamentul primit de români. Valorile mici ale indicelui arată așteptarea de a primi un tratament inferior, iar valorile mari arată așteptarea de a primi un tratament superior.

⁶ Posesia unui televizor color are o influență semnificativă statistic, dar slabă, în primul model.

cele ale persoanei, în experiența discriminării. Este important de remarcat aici că aceste concluzii provizorii se referă la populația de romi și la percepțiile sale asupra discriminării, segregării etc. Cazul populației de alte etnii este discutat mai jos.

Cum influențează însă segregarea percepută dorința de a interacționa cu populația de etnie ne-romă⁷? În general, persoanele rome care cred că proporția de romi din zonă este mai ridicată sunt semnificativ mai dornice să interacționeze cu ne-romii decât celelalte persoane de etnie romă. De asemenea, persoanele care se identifică cu categoria etnică „rom românizat” sunt mai dispuse spre interacțiuni interetnice. Surprinzător însă, subiecții romi care locuiesc la marginea localității sunt relativ mai puțin dispuși către interacțiunea interetnică, față de subiecții romi din alte zone (**Tabelul 29**). Aceleași concluzii le regăsim în modelul în care segregarea este aproximată prin indicatorul suprareprezentării percepute a romilor (

Tabelul 30).

În ceea ce privește influența segregării percepute asupra dispoziției spre interacțiuni interetnice, deși este semnificativă statistic, trebuie să observăm totuși că nu este foarte puternică la nivelul declarațiilor vizibile. Marea majoritate a romilor sunt dispuși spre contacte cu ne-romii într-o diversitate de contexte sociale; omogenitatea acestei atitudini nu lasă loc unor variații prea puternice (vezi **Tabelul 26** și **Tabelul 27**).

Tabelul 26. În opinia dvs. este bine sau nu este bine ca... românii și romii să locuiască în aceeași zonă a localității? (%) în funcție de segregarea percepută a zonei; respondenți romi

	Estimarea proporției de romi în zonă	
	Mai puțini / la fel de mulți romi în zonă ca în localitate	Mai mulți romi în zonă decât în localitate
„Rău” sau „foarte rău”	14	6
„Bine”	52	51
„Foarte bine”	34	43
Total	100	100

Diferențele sunt semnificative statistic pentru $p=0.01$

Tabelul 27. În opinia dvs. este bine sau nu este bine ca... elevii romi și cei români să învețe în aceeași clasă? (%) în funcție de segregarea percepută a zonei; respondenți romi

	Estimarea proporției de romi în zonă	
	Mai puțini / la fel de mulți romi în zonă ca în localitate	Mai mulți romi în zonă decât în localitate
„Rău” sau „foarte rău”	13	5
„Bine”	47	49
„Foarte bine”	40	46
Total	100	100

Diferențele sunt semnificative statistic pentru $p=0.01$

⁷ Atitudinea față de interacțiunea interetnică este un indice construit prin însumarea valorilor următoarelor cinci variabile: „În opinia dvs. este bine sau nu este bine ca... ? (a) românii și romii să locuiască în aceeași zonă a localității / (b) elevii romi și cei români să învețe în aceeași clasă / (c) românii și romii să lucreze în același birou / atelier / (d) românii și romii să se căsătorească între ei / (e) copiii români și romi să se joace împreună?” (fiecare având valori de la „1=foarte rău” la „4=foarte bine”)

Populația de alte etnii

În cazul populației ne-rome, percepția asupra proporției de romi în localitate este asociată cu percepția asupra gravității problemelor din zonă⁸ (furturi din locuință, violențe, conflicte). O altă variabilă care explică parțial gravitatea percepută a problemelor din zonă este evaluarea generală a calității vieții în orașul respectiv (**Tabelul 31**).

Este dificil de propus o interpretare a asocierii dintre proporția percepută de romii din zonă și gravitatea percepută a problemelor din zonă, deoarece ambele variabile sunt subiective, reflectând atât realitatea înconjurătoare, cât și perspectiva proprie subiectului asupra lumii (optimism / pesimism, exprimare expansivă / conservatoare etc.). Relevanța acestei asocieri apare, cred, în analiza din **Tabelul 32**, unde este detaliată influența pe care percepția proporției de romi din zonă o are asupra disponibilității subiecților ne-romi de a interacționa cu subiecții romi.

Pornind de la stereotipurile negative legate de romi, precum și de la asocierea prezenței acestora cu probleme în vecinătate, putem să ne așteptăm că persoanele care consideră că locuiesc în vecinătatea cu mai mulți romi decât în general în localitate să fie defensive și deci reticente în interacțiunea cu romii în general. Modelul indică însă o asociere opusă. Este foarte interesant de observat că persoanele ne-rome din zone percepute a fi locuite de mulți romi sunt **semnificativ mai dispuse către interacțiunea cu romii**, în diferite contexte sociale (**Tabelul 32**). Relația pozitivă dintre percepția frecvenței romilor în vecinătate și dispoziția spre interacțiunea cu ei apare în ambele modele de regresie, indiferent de cum este aproximată proporția romilor în zonă.

O altă variabilă care influențează semnificativ deschiderea subiecților ne-romi către interacțiunea cu romii este **valorizarea pe care aceștia o acordă limbii romani**. Este de altfel de așteptat ca dispoziția de a interacționa cu romii să fie corelată cu o accepțiune culturală a etniei și cu refuzul stereotipurilor comportamentale comune. Am măsurat această înțelegere culturală a etniei rome prin aprobarea de către subiect a predării limbii romani în școli. Jumătate dintre ne-romi nu aprobă acest lucru, precum și o treime dintre romi (vezi **Tabelul 28**). Cei care aprobă însă, dintre ne-romi, sunt într-adevăr mai dispuși către relaționarea cu persoanele de etnie romă⁹.

Anexe

Tabelul 28. Copiii romi ar trebui să învețe limba romani în școală

	Rom românizat	Alt fel de rom	Altă etnie (roman, ungar etc.)
Dezacord total	18.5%	10.3%	23.2%
Nu prea sunt de acord	18.3%	27.7%	27.7%
Mai degrabă de acord	24.4%	27.6%	25.5%
Total de acord	38.8%	34.4%	23.6%
Total	100.0%	100.0%	100.0%

Tabelul 29. Dependența atitudinii față de segregare și a discriminării așteptate de omogenitatea rezidențială percepută – analiză pe subiecții romi.

⁸ Gravitatea problemelor din zonă este un indice construit prin însumarea valorilor următoarelor trei variabile: „Vă rugăm să ne spuneți cât de grave sunt în zona în care locuiți următoarele probleme...(a) Furturi din locuințe / (b) Violențe asupra persoanelor / (c) Conflicte între vecini” (fiecare având valori de la „1 = nu e deloc o problemă” la „4 = foarte gravă”).

⁹ Putem observa (în **Tabelul 8**) că educația școlară are o influență negativă asupra dispoziției către interacțiune cu romii. Această influență se datorează ținerii sub control a valorizării limbii romani, cu care educația corelează pozitiv. Persoanele cu școlarizare mai ridicată au mai des o perspectivă culturală asupra etniei; dacă ținem însă constantă această variabilă, școlarizarea este asociată negativ cu dispoziția spre contact interetnic. Dacă nu controlăm nici o variabilă adițională educația nu corelează cu dispoziția spre interacțiune cu romii.

	Tratament egal așteptat (indice sumativ)	Atitudinea față de interacțiunea interetnică (indice sumativ)
(R ² – Varianta explicată de model)	(5%)	(7%)
Dacă vă gândiți la cei care trăiesc în zona în care locuiți dvs. cam cât la sută dintre aceștia sunt romi?	-.130	.222
Ultima școală absolvită Respondent	.006	-.046
Rom românizat (față de alt tip de rom)	.025	.106
Locuire periferică (față de locuire în zone centrale sau alte zone)	-.108	-.144
Aveți în gospodărie în stare de funcționare...Televizor color	.036	.087
Mediu de rezidență – urban (față de rural)	-.130	-.011

Coeficienții subliniați sunt semnificativi pentru p=0,01

Tabelul 30. Dependența atitudinii față de segregare și a discriminării așteptate de suprareprezentarea persoanelor rome în zonă – analiză pe subiecții romi.

	Tratament egal așteptat (indice sumativ)	Atitudinea față de interacțiunea interetnică (indice sumativ)
	(6%)	(4%)
Locuiește într-o zonă cu mai mulți locatari romi decât în general în localitate	-.140	.146
Ultima școală absolvită Respondent	.028	-.043
Rom românizat	.031	.102
Locuire periferică	-.115	-.112
Aveți în gospodărie în stare de funcționare...Televizor color	.038	.068
Mediu de rezidență	-.144	-.017

Coeficienții subliniați sunt semnificativi pentru p=0,01

Tabelul 31. Percepția asupra problemelor din zonă (furturi din locuință, violențe, conflicte) – pentru populația ne-romă

	Gravitatea percepută a problemelor din zonă (indice sumativ)
(R ² – Varianta explicată de model)	(4%)
Nemulțumirea față de oraș în general	.137
Locuiește într-o zonă cu mai mulți locatari romi decât în general în localitate	.118
Ultima școală absolvită de respondent	.041
Vârsta respondent	-.079
Mediu de rezidență	.012

Coeficienții subliniați sunt semnificativi pentru p=0,01

Tabelul 32. Dependența atitudinii față de segregare de segregarea rezidențială percepută – populația de alte etnii (români, maghiari, germani etc.).

	Atitudinea față de interacțiunea interetnică (indice sumativ)	Atitudinea față de interacțiunea interetnică (indice sumativ)
--	---	---

(R ² – Varianta explicată de model)	(5%)	(7%)
Dacă vă gândiți la cei care trăiesc în zonă în care locuiți dvs. cam cât la sută dintre aceștia sunt romi?	-	.160
Locuiește într-o zonă cu mai mulți locatari romi decât în general în localitate	.098	
Limba romani în școală	.154	.179
Percepția asupra problemelor sociale din zonă (furturi, violente, conflicte)	-.057	-.082
Ultima școală absolvită de respondent	-.102	-.106
Aveți în gospodărie în stare de funcționare...mașină de spălat automată	-.005	.019
Mediu de rezidență	.117	.077

Coeficienții subliniați sunt semnificativi pentru p=0,01

Toleranță și discriminare percepută

Mălina Voicu

Toleranța față de cei diferiți din punct de vedere etnic, religios sau ca orientare sexuală este de obicei considerată un semnal de sănătate al unei societăți democratice. Studiile anterioare arată că nivelul de toleranță este expresia gradului de dezvoltare socială și economică¹⁰, însă și o rezultată a capitalului social individual¹¹. Astfel, societățile cu un grad crescut de bunăstare sunt caracterizate de o toleranță crescută față de minorități. De asemenea, societățile în care oamenii interacționează frecvent în afara familiei și în care se stabilesc frecvent relații cu persoane diferite din punct de vedere etnic, rasial sau religios, folosesc practici discriminatorii în măsura mai redusă, iar relațiile interumane sunt mai puțin afectate de prejudecăți etnice sau rasiale. Studiile arată că Suedia și Olanda reprezintă campionii europeni în materie de toleranță¹².

Anii tranziției post-comuniste nu au fost caracterizați de o toleranță etnică prea ridicată în România. Dincolo de datele numeroaselor sondaje de opinie care susțin acest fapt, afirmația este întărită de o serie de evenimente care dovedeau existența unor tensiuni etnice, ce au ocupat prima pagină a ziarelor în mai multe rânduri. Cazurile Hădăreni sau Mihail Kogălniceanu indicau existența unui nivel scăzut de toleranță interetnică, iar reacțiile recente ale populației la paradele gay au demonstrat că societatea românească este puțin dispusă să tolereze indivizii diferiți de populația majoritară. Romii au constituit în multe cazuri ținta comportamentelor discriminatorii în viața cotidiană, iar rezultatele sondajelor de opinie arătau la începutul anilor '90 că intoleranța etnică era foarte crescută în rândul populației majoritare, peste 70% dintre români nedorind să aibă un vecin de etnie romă¹³.

Acest capitol încearcă să surprindă pe de o parte nivelul de toleranță al societății românești față de romi, precum și discriminarea percepută în rândul etniei roma. Este urmărită și evoluția în

¹⁰ Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press

¹¹ Voicu, Bogdan. 2005. *Penuria post-modernă a postcomunismului românesc*. Iași: Expert Projects

¹² Halman, Loek. 2001. *The European Values Study: The Third Wave*. Tilburg: Tilburg University Press

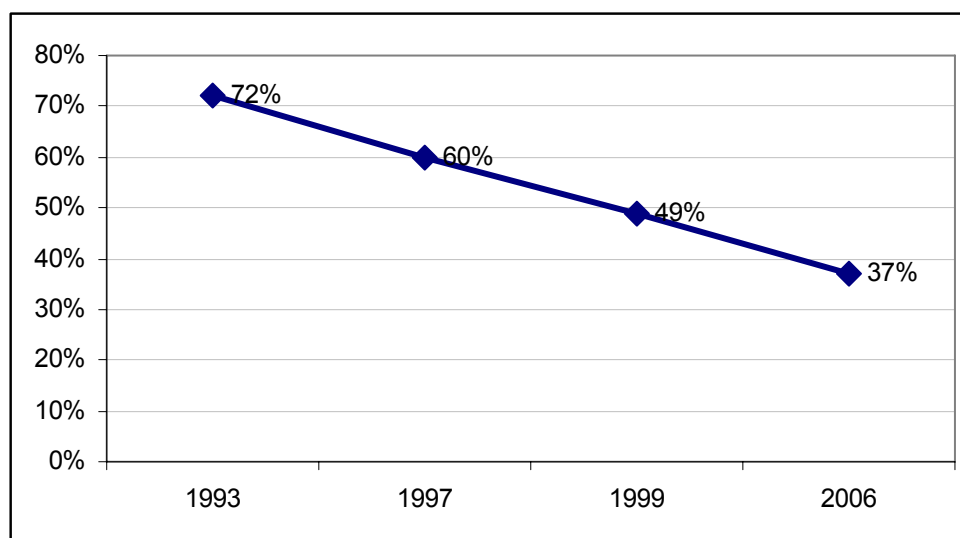
¹³ Voicu, Mălina, Șerban, Monica. 2002. "Despre diferențe: între toleranță și prejudecăți", în Zamfir Cătălin, Marian Preda (coord.): *Romii din România*. București: Expert

timp a gradului de toleranță față de romi în societatea românească. Textul se mai oprește și asupra gradului de toleranță reciprocă între români și romi, încercând să vadă care sunt factorii care determină un grad ridicat de intoleranță la nivelul populației majoritare, precum și cine sunt romii care se consideră a fi discriminați.

Prejudecățile față de anumite grupuri, intoleranța și discriminarea constituie fenomene înrudite. În timp ce prejudecățile reprezintă atitudini negative față de membrii unui grup, motivate fiind doar de apartenența la grupul respectiv¹⁴, discriminarea reprezintă un comportament diferențiat aplicat unei persoane în virtutea apartenenței reale sau presupuse a acesteia la un anumit grup¹⁵. În timp ce prejudecățile țin de atitudini și de modul de a gândi, discriminarea ține de comportament și de interacțiunea cotidiană. Practic, discriminarea reprezintă modul de manifestare în viața de zi cu zi a prejudecăților. De multe ori, prejudecățile legate de un anumit grup etnic se transpun în comportamente diferențiate în sfera economică, politică, socială, având un impact puternic asupra statutului economic și social a grupului etnic respectiv.

Privind din perspectivă dinamică, în timp, gradul de intoleranță al populației majoritare față de romi a scăzut foarte mult în perioada de după 1990. Dacă în 1993 peste 70% dintre români refuzau să aibă vecini romi, în 2006 ponderea acestora s-a redus la jumătate, numai 36% afirmând acest lucru. Datele din **Figura 1** indică o scădere constantă în ultimii 13 ani a intoleranței etnice față de romi. Cauzele acestei schimbări sunt multiple. Pe de o parte, îmbunătățirea situației economice poate fi invocată pentru a explica această schimbare. Pe de altă parte, se poate spune că pe parcursul tranziției populația României a învățat regulile jocului unei societăți democratice, ale toleranței și respectului interetnic. Nu în ultimul rând trebuie menționate cauzele de natura instituțională, schimbarea legislativă și dezvoltarea de programe destinate să stimuleze incluziunea socială a romilor.

Figura 1. Evoluția în timp a intoleranței față de romi: ponderea în populația totală a celor care nu își doresc vecini romi (1993 – 2006)

Sursa datelor pentru 1993, 1997 și 1999: Studiul Valorilor Europene 1993 și 1999 (EVS 1993 și EVS 1999) și Studiul Valorilor Mondiale (WVS 1997)

Analiza datelor arată că nu numai intoleranța față de romi a scăzut în ultimii ani, ci intoleranța generalizată s-a redus în ultimii 7 ani. Media scorului de intoleranță generalizată, care surprinde respingerea față de persoane de religie și etnie diferită (excluzând romi), precum și de orientare sexuală diferită, a scăzut între 1999 și 2006 la populația României, așa cum rezultă din

¹⁴ Allport, Gordon. 1958. *The Nature of Prejudice*, New York: Doubleday Anchor Books, Doubleday & Company, Garden City

¹⁵ Voicu, Mălina. „Discriminarea”, în *Dicționar de sărăcie*, www.iccv.ro

Tabelul 33. Per ansamblu, românii au devenit mai toleranți față de alteritate. Dacă ne referim însă la diferențele care există între gradul de toleranță față de alteritate al populației majoritare comparativ cu cel al populației de romi, se remarcă faptul că românii sunt, în medie, semnificativ mai toleranți. Acest lucru se explică și prin faptul că românii constituie o minoritate etnică având un statut de inferioritate în mod istoric, minoritate expusă adesea prejudecăților și actelor de discriminare.

Tabelul 33. Variația intoleranței generalizate între 1999 și 2006, precum și în funcție de apartenența etnică

	Eșantion național 1999	Eșantion național 2006	Eșantion romi
nu ar dori ca vecini persoane diferite: musulmani, imigranți, homosexuali, evrei, maghiari	1,7	1,5	1,3

Scorul variază de la 0 la 5, iar diferența este statistic semnificativă pentru un nivel semnificativ al testului t, $p < 0,01$

Chiar dacă românii se dovedesc a avea un grad de toleranță mai sporit comparativ cu populația majoritară, în raport cu etnicii români tind să manifeste comportamente discriminatoare, având tendința de a-și favoriza propria etnie. Datele din **Tabelul 34** arată că etnicii romi sunt mai tentați să acorde prioritate celor de aceeași etnie în educație și angajare. Chiar dacă și în rândul populației majoritare există tendința de a favoriza un român atunci când este vorba de acces la educație sau de plata muncii, este mai probabil ca un român să afirme că atât românul, cât și romul trebuie tratați la fel. Este de menționat faptul că atât la populația de romi, cât și la cea majoritară tendința de a discrimina în situații concrete, precum admiterea în liceu sau plata pentru muncă egală, este destul de redusă, peste 80% din ambele eșantioane afirmând că românii și românii trebuie tratați în mod egal. Așa cum aminteam anterior, societatea românească nu pare a mai fi una marcată de segregări majore. Tendința spre intoleranță există și marchează viața cotidiană, însă prejudecățile etnice s-au redus simțitor în ultimii ani.

Tabelul 34 Discriminare interetnică la romi și la populația majoritară

	%	Eșantion național	Eșantion romi
Un rom și un român lucrează în construcții și fac aceeași muncă, la fel de bine, având aceeași calificare. Cine credeți că ar trebui să câștige mai mult?	Țiganul	2	7
	Românul	10	7
	Amândoi la fel	88	85
Doi elevi, unul rom și altul român, se prezintă la examenul de admitere în liceu, având aceeași medie și aflându-se pe ultimul loc la egalitate. Care dintre cei doi ar trebui să intre la liceu?	Țiganul	2	8
	Românul	11	8
	Amândoi la fel	87	84

Distribuțiile din table diferă semnificativ între cele două eșantioane pentru un nivel de semnificație $p < 0,001$ al testului χ^2 .

Datele analizate arată că intoleranța etnică a populației majoritare diferă în funcție de grupul etnic la care se raportează. Conform **Tabelul 35**, toleranța populației majoritare este semnificativ mai mare față de etnicii germani și față de cei maghiari, în timp ce față de populația romă intoleranța este mai mare. Astfel că românii sunt dispuși să accepte ca germanii din România să trăiască după propriile obiceiuri, însă nu acceptă ca românii să trăiască după normele tradiționale ale etniei lor. În comparație, populația de romi este semnificativ mai tolerantă față de toate minoritățile etnice, scorul maxim de permisivitate fiind înregistrat evident față de etnicii romi. Aceste rezultate susțin cele afirmate anterior referitor la gradul de toleranță și permisivitate crescută al romilor, dat chiar de statutul de minoritate.

Tabelul 35. Toleranța față de diferite minorități etnice la romi și la populația majoritară

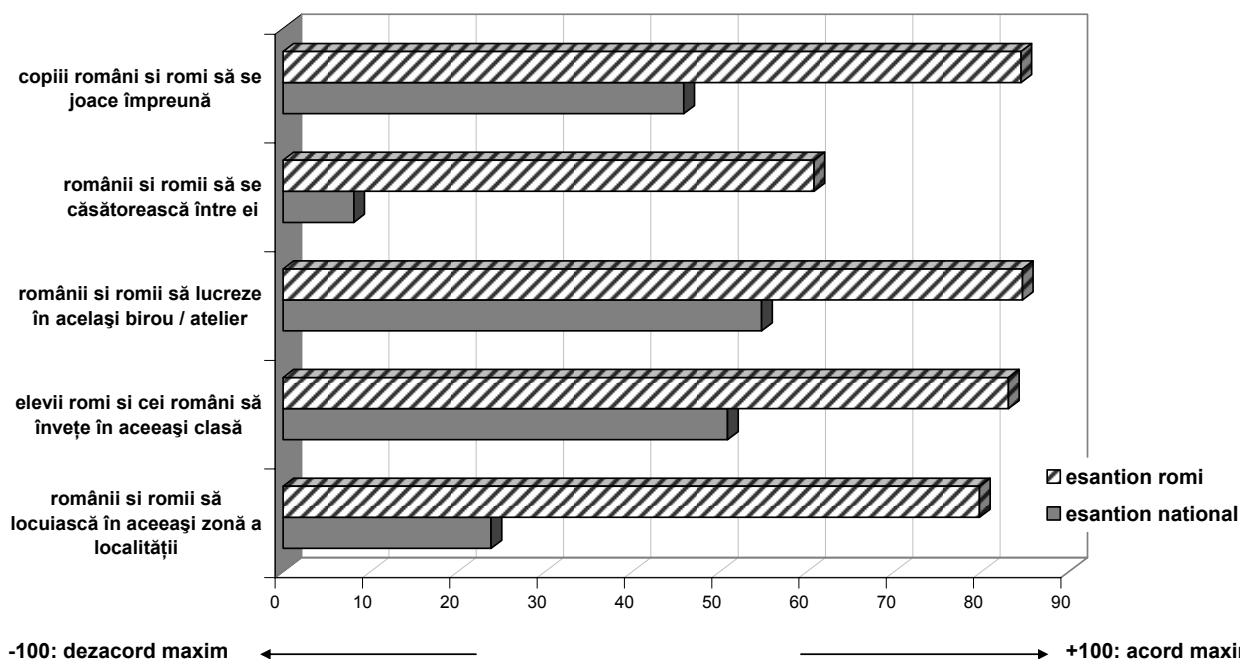
	eșantion național	eșantion romi
Germanii din România trebuie să trăiască după obiceiurile românilor	4,68	4,73
Maghiarii din România trebuie să trăiască după obiceiurile	4,85	4,71

românilor		
Romii din România trebuie să trăiască după obiceiurile românilor	5,12	4,20

Indicație de citire a tabelului: răspunsurile la întrebări au fost măsurate pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă respingerea afirmației și 10 înseamnă acceptarea acesteia. Cifrele din tabel reprezintă media răspunsurilor la întrebări. În consecință, scorurile apropiate de 1 înseamnă respingerea afirmației și indica un grad mare de toleranță, iar cele apropiate de 10 indică un grad mare de intoleranță.

Acceptarea interacțiunii interetnice în viața cotidiană reprezintă o altă măsură a toleranței între etnii. Rezultatele cercetării relevă o diferență majoră în acceptarea interacțiunii cotidiene între romi și populația majoritară. Datele din **Figura 2** demonstrează faptul că interacțiunea este acceptată de către populația majoritară mai ales dacă acesta are loc în spațiul public (serviciu, școală), însă există reticențe în ceea ce privește „împărțirea” spațiului privat. Mulți dintre cei intervievați nu acceptă să locuiască în aceeași zonă cu romii și mai ales resping căsătoriile mixte (romi – români). De cealaltă parte, acceptarea relațiilor interetnice este aproape unanimă, dovedind dorința de integrare a romilor. Cu toate acestea, și în cazul populației de romi problema căsătoriilor între membrii celor două etnii este mai puțin acceptată comparativ cu celelalte tipuri de interacțiuni.

Figura 2. Acceptarea interacțiunii interetnice în viața cotidiană pentru romi și populația majoritară (Indicii ai Opiniei Dominante)

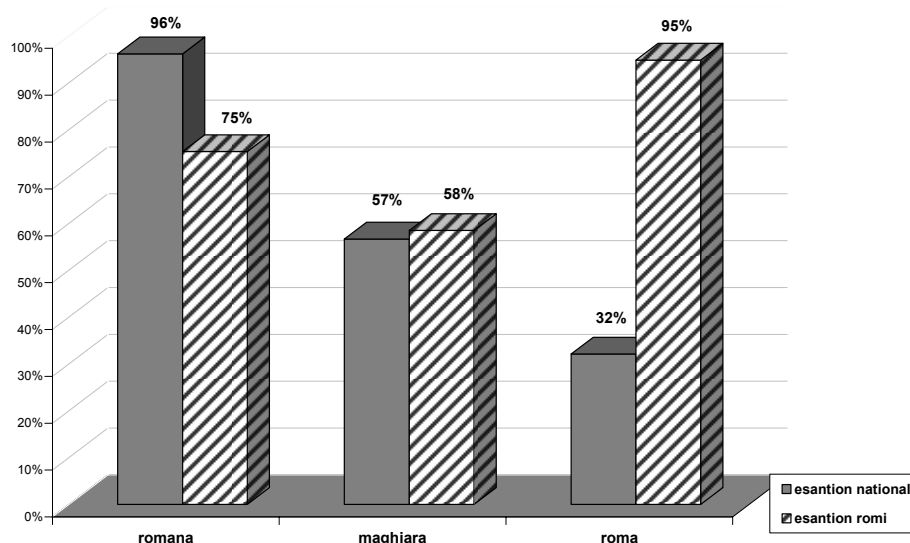

Indicație de citire a graficului: datele prezentate în grafic reprezintă Indicii ai Opiniei Dominante (IOD) calculați pentru fiecare variabilă în parte. IOD variază de la -100, la +100, valorile negative indicând respingerea afirmației respective, în timp ce valorile pozitive indică acordul cu itemul respectiv. Cu cât valorile sunt mai apropiate de +100, cu atât opinia respectivă este mai larg împărțită de către populație.

În ceea ce privește căsătoriile interetnice se constată o reticență a populației de etnie română, nu numai față de etnicii romi, ci și față de cei maghiari, aproape jumătate din populație respingând căsătoria propriilor copii cu un etnic maghiar. Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că reticența față de maghiari este mai scăzută comparativ cu cea față de romi, doar 30% din populația majoritară acceptând acest tip de căsătorie. Este interesant și faptul că romii acceptă în măsură egală cu etnicii români căsătoria cu un maghiar, nefiind diferențe între cele două grupuri din acest punct de vedere. În fapt, atitudinile legate de comportamentul marital sunt destul de similare la cele două populații analizate, atât romii, cât și populația majoritară preferând căsătoriile în interiorul propriului grup, părerile fiind împărțite în ceea ce privește mariajele cu maghiari. Sper deosebire de români, romii acceptă în proporție destul de ridicată căsătoriile cu români, acesta fiind probabil unul dintre mecanismele importante de integrare.

Figura 3. Acceptarea căsătoriilor cu o persoană de etnie diferită la romii și la populația majoritară

(Ați accepta ca fiul / fiica dvs. să se căsătorească cu cineva de etnie...)

Multe dintre teoriile care încearcă să explice discriminarea pun accentul pe resursele de care dispun indivizii. Astfel, explicațiile care se bazează pe stratificarea socială arată că persoanele care dețin poziții de putere tind să discrimineze mai mult pentru a-și întări poziția¹⁶, în timp ce alte explicații teoretice pun accentul pe faptul că discriminarea apare în condițiile existenței unor resurse limitate pentru care membrii grupurilor se află în competiție¹⁷.

Cu toate acestea, datele referitoare la prejudecățile populației majoritare față de romii nu susțin aceste puncte de vedere (vezi **Tabelul 36**). Conform rezultatelor furnizate de Barometrul Incluziunii Romilor nici unul dintre indicatorii de status nu joacă un rol în sporirea toleranței față de romii. Astfel, nici educația, nici venitul și nici vârsta nu au efect asupra nivelului individual de toleranță față de romii. În schimb, variabilele legate de nivelul de capital social individual joacă un rol foarte important în determinarea gradului de toleranță. Astfel, cu cât o persoană are o rețea socială mai extinsă și are mai multă încredere în persoanele din afara familiei, cu atât nivelul de toleranță față de romii este mai ridicat. În plus, existența unor contacte sociale cu membrii etniei rome crește nivelul de toleranță, adică interacțiunea interetnică duce la scăderea prejudecăților și a discriminării.

Alți factori cu efect asupra gradului de toleranță sunt rezidența urbană și nivelul general de toleranță față de cei care fac parte din grupuri diferite etnic sau religios, exceptându-i pe romii. Cu cât individul este mai tolerant la modul general, cu atât va avea mai puține prejudecăți față de romii. De asemenea, cei care locuiesc în orașe sunt mai toleranți față de romii în comparație cu populația rurală.

Tabelul 36. Determinanți ai toleranței față de romii la populația majoritară¹⁸

	Efect asupra toleranței
Interacțiunea cu romii	+
Încrederea în cei diferiți	+

¹⁶ Bouhris, Richard, John Turner, Andre Gaugnon. 1997. „Interdependence, Social Identity and Discrimination”, în Oakes, Penelope, Naomi Ellemers, Alexander Haslam (coord.). *The Social Psychology of Stereotyping and Group Life*, Oxford, Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers

¹⁷ Sherif, Muzafer, Carolin Sherif. 1956. *An Outline of Social Psychology. Revised Edition*, New York: Harper & Brothers

¹⁸ Modul de construcție al indicatorului de toleranță față de romii este prezentat în anexă.

Dimensiunea rețelei sociale individuale	+
Locuiește în mediul urban	+
Intoleranță față de cei diferiți (religios sau etnic cu excepția romilor)	-
Venit	
Sex	
Vârstă	
Educație	

Datele din tabel reprezintă rezultatele unei analize de regresie liniară multiplă ($R^2 = 0,111$; Testul Durbin Watson = 1,522). Semnele + / - din tabel marchează coeficienții de regresie statistic semnificativi (pentru un nivel de semnificație $p < 0,001$).

Privind interacțiunea cu populația majoritară din perspectiva populației de romi, se poate spune că, deși prejudecățile față de romi au scăzut foarte mult în ultimii 14 ani, romii continuă să se simtă discriminați în viața cotidiană și să considere că etnia reprezintă un element important pentru reușita în viață. În comparație, populația majoritară nu consideră că apartenența etnică i-a favorizat în vreun fel, minimizând impactul acesteia asupra reușitei sociale. Pentru romi, lucrurile stau altfel. Conform datelor din **Tabelul 37**, opinia dominantă în rândul romilor este că etnia este importantă pentru reușita în viață și pentru cea școlară, însă domeniul în care discriminarea acționează cel mai puternic pare să fie angajarea, romii simțind prezența prejudecăților etnice atunci când vine vorba despre locurile de muncă.

Tabelul 37. Discriminarea etnică percepută în ocupație și educație

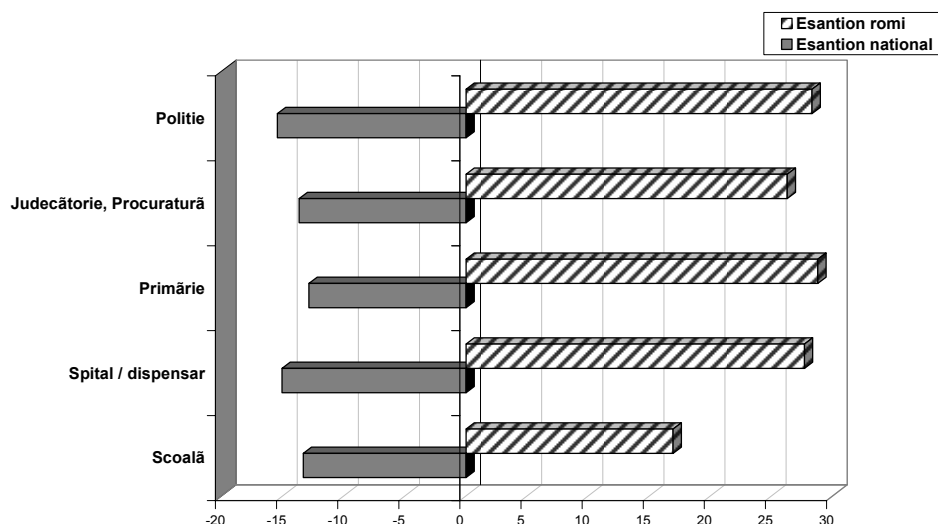
În localitatea dvs., în ce măsură credeți că etnia contează pentru	Eșantion național	Eșantion romi
Ocuparea unui loc de muncă	-10	35
Reușita copiilor la școală	-25	6
Reușita în viață	-18	14

Indicație de citire a tabelului: datele prezentate în tabel reprezintă Indici ai Opiniei Dominante (IOD) calculați pentru fiecare variabilă în parte. IOD variază de la -100, la +100, valorile negative indicând respingerea afirmației respective, în timp ce valorile pozitive indică acordul cu itemul respectiv. Cu cât valorile sunt mai apropiate de +100, cu atât opinia respectivă este mai larg împărtășită de către populație

Și în ceea ce privește tratamentul primit în instituțiile publice există diferențe între romi și populația majoritară. În timp ce romii se simt discriminați în interacțiunea cu toate instituțiile, românii nu se consideră deloc discriminați. Conform datelor furnizate de către Barometrul Incluziunii Romilor discriminarea cea mai puternic resimțită de către romi este în interacțiunea cu angajații primăriilor, ai poliției și din sistemul sanitar. Nivelul cel mai scăzut de discriminare este resimțit în cadrul școlii. Studiile anterioare¹⁹ arată că în instituții publice precum primăriile sau spitalele discriminarea este mai des întâlnită datorită puterii discreționare de care dispun angajații acestora. Astfel, aceștia trebuie să selecteze între diferiți solicitanți și să distribuie resursele în funcție de o serie de criterii birocratice. În acest proces, funcționarii acționează în funcție de propriile prejudecăți și tind să îi favorizeze pe cei similari lor. Aceasta este și situația de față, interacțiunea cu personalul primăriei care acordă o serie de beneficii sociale fiind percepută ca fiind defavorizată.

Figura 4. Discriminarea percepută în instituțiile publice de către romi în raport cu românii și de către români în raport cu romii (IOD)

¹⁹Lipsky Michael. 1980. *Level – Street Bureaucracy Dilemmas of the Individual in the Public Services*, New York: Russell Sage Foundation

Indicație de citire a graficului: datele prezentate în grafic reprezintă Indici ai Opiniei Dominante (IOD) calculați pentru fiecare variabilă în parte. IOD variază de la -100, la +100, valorile negative indicând respingerea afirmației respective, în timp ce valorile pozitive indică acordul cu itemul respectiv. Cu cât valorile sunt mai apropiate de +100, cu atât opinia respectivă este mai larg împărtășită de către populație.

Tabelul 38. Determinanți ai discriminării percepute la populația de romi²⁰

	Efect asupra discriminării percepute
Interacțiunea cu românii	-
Încrederea în cei diferiți	-
Vârsta	-
Locuiește în mediul urban	+
Practica religioasă	-
Venit	
Sex	
Dimensiunea rețelei sociale personale	
Educație	

Datele din tabel reprezintă rezultatele unei analize de regresie liniară multiplă ($R^2 = 0,120$; Testul Durbin Watson = 1,325). Semnele + / - din tabel marchează coeficienții de regresie statistic semnificativi (pentru un nivel de semnificație $p < 0,001$).

În cazul romilor, nivelul de capital social individual joacă un rol important în determinarea discriminării percepute. Astfel că românii care interacționează mai frecvent cu românii și cei care au încredere sporită în persoanele din afara familiei tind să se considere mai puțin discriminați. În plus, cei care frecventează biserica se simt mai puțin discriminați probabil pentru că practica religioasă îi integrează în grupul de practicanți și îi ține conectați la un grup multietnic mai larg. De asemenea, vârsta pare să influențeze nivelul de discriminare percepută, cei tineri considerând că primesc un tratament diferențiat în măsură mai mare decât cei vârstnici. Din nou resursele individuale, precum educația și venitul, nu au importanță în ceea ce privește discriminarea percepută.

Concluzii

Societatea românească a devenit mai tolerantă în ultimii 14 ani, prejudecățile față de cei care aparțin unor grupuri etnice și religioase diferite reducându-se semnificativ. Prejudecățile și intoleranța față de populația de romi au scăzut de asemenea foarte mult. Cu toate acestea, românii continuă să se simtă discriminați în contactul cu instituțiile publice și în angajarea în muncă. Școala

²⁰ Indicatorul de discriminare percepută este construit ca scor aditiv din răspunsurile la întrebările: *în ce măsură considerați că sunteți tratat mai bine, la fel sau mai prost comparativ cu românii la școală, spital, primărie, judecătoria, poliție*. Scorul a cumulat cât un punct pentru fiecare caz în care persoana a afirmat că s-a considerat mai prost tratat comparativ cu românii.

este însă instituția în care romii se simt cel mai puțin discriminați. Datele avute la dispoziție arată că distanța interetnică se reduce odată cu creșterea capitalului social individual, adică a capacității de relaționare individuală și a încrederii în oameni. Rezultatele cercetării indică faptul că nu resursele materiale sau umane influențează calitatea relațiilor interetnice, ci capacitatea de a te relaționa cu alți indivizi joacă aici un rol important. Interacțiunea cu oameni de etnie diferită crește toleranța și duce la scăderea tensiunilor și la „însănătoșirea” societății. Practic, avem de a face cu un mecanism circular, care duce la integrare socială, interacțiunea sporește toleranța care duce la rândul său la creșterea interacțiunii interetnice.

Anexă: modul de construcție al indicilor utilizați în analiză

Saturații și comunalități pentru factorul *Toleranță față de populația de romi*

În opinia dvs. este bine sau nu ca...	Saturații	Comunalități
românii și romii să locuiască în aceeași zonă a localității	0,831	0,691
elevii romi și cei români să învețe în aceeași clasă	0,899	0,808
românii și romii să lucreze în același birou/atelier	0,899	0,808
românii și romii să se căsătorească între ei	0,716	0,513
copiii români și romi să se joace împreună	0,892	0,796

Metoda folosită pentru extragerea factorilor a fost Principal Axis Factoring
KMO = 0,890; variația totală explicată de factor fiind de 72%

Saturații și comunalități pentru factorul *Încredere în cei diferiți*

În opinia dvs. este bine sau nu să ai încredere în...	Saturații	Comunalități
oameni întâlniți pentru prima dată	0,602	0,363
oamenii de altă religie	0,912	0,832
oamenii de altă naționalitate	0,908	0,823

Metoda folosită pentru extragerea factorilor a fost Principal Axis Factoring
KMO = 0,664; variația totală explicată de factor fiind de 67%

Viața de familie

Cosima Rughiniș

Unele aspecte ale vieții de cuplu și de familie în general, așa cum sunt ele surprinse prin indicatorii din baza de date, diferă semnificativ în funcție de etnie, având deci o componentă culturală vizibilă. Nu de puține ori însă influența etniei include, sau mai bine zis ascunde influența școlarizării, care este poate variabila cu cele mai puternice consecințe asupra comportamentului de cuplu. Deoarece persoanele de etnie romă au urmat semnificativ mai puțini ani de școală decât persoanele de alte etnii, o comparație globală între aceste două categorii va reflecta simultan influența apartenenței la o comunitate etnică, cu normele ei specifice, și experiența școlarizării, care transformă felul în care oamenii văd lumea.

În medie, gospodăriile subiecților romi includ aproximativ 5-6 persoane, fiind semnificativ mai numeroase decât gospodăriile subiecților de alte etnii, care includ în medie 3-4 persoane (vezi **Tabelul 39**). Această diferență este dată mai ales de numărul copiilor, deoarece numărul vârstnicilor este mai mic în gospodăriile de romi.

Tabelul 39. Din câți membri este alcătuită gospodăria dvs. ...?

	Total membri	Copii sub 7 ani	Copii între 7 și 11 ani	Copii între 11 și 15 ani	Vârstnici de peste 60 de ani
Altă etnie	3,60	0,23	0,20	0,20	0,57
Etnic rom	5,70	0,86	0,60	0,53	0,41

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Debutul maturității

În **Tabelul 42** putem urmări variabilele care au influență asupra vârstei de la care subiectul începe să devină un om matur. Bărbații își încep viața de familie în general mai târziu decât femeile, dar încep să lucreze un pic mai repede.

Influența vârstei este pozitivă – ceea ce pare paradoxal, dar se datorează de fapt caracterului „în curs de desfășurare” al fenomenelor analizate, în raport cu viața persoanelor din eșantion (vezi și situația similară din secțiunea **Căsătoria**). De exemplu, vârsta la primul copil este inevitabil mai mică pentru persoanele mai tinere, deoarece persoanele care nasc primul copil mai târziu vor fi surprinse în categoriile de vârstă mai mari. Influența vârstei în acest caz nu reflectă o diferență între generații, ci doar timpul mai lung sau mai scurt pe care diferitele persoane l-au avut la dispoziție pentru a realiza un anumit eveniment. Singurul fenomen care în linii mari este finalizat pentru marea majoritate a subiecților (cu excepția studenților), și anume terminarea școlii, este și cazul în care nu există o influență semnificativă a vârstei.

Vârsta de maturizare este mai redusă în mediul rural decât în cel urban, dar această variabilă este mai puțin importantă decât etnia și educația. Etnia romă are o influență substanțială, independentă de educație: persoanele rome termină școala mai devreme și își întemeiază și familia mai timpuriu, dacă includem aici și relațiile de concubinaj (vezi **Tabelul 45**) – deși încep să muncească aproximativ la aceeași vârstă cu persoanele ne-rome.

O ipoteză interesantă, pe linia vizibilității publice de care se bucură căsătoriile la vârste fragede în comunitățile tradiționale de romi, ar putea afirma că principala tensiune în familiile rome o pune școlarizarea copiilor cu începerea vieții de familie, și nu cu munca, tinerele cupluri fiind probabil sprijinite de părinți. Această ipoteză este însă contrazisă, cel puțin la nivel exploratoriu, de datele din **Tabelul 40** și din **Tabelul 41**, care arată că există un decalaj mediu substanțial între vârsta la prima căsătorie și vârsta ieșirii din sistemul școlar – de aproximativ 5 ani la tinerii romi și 3,5 ani la tinerele rome. Un astfel de decalaj nu permite avansarea ipotezei că ieșirea prematură din școală se datorează căsătoriei. Mai degrabă este vorba despre eșecul sistemului școlar de a capta interesul copiilor și tinerilor romi, care abandonează școala fără a fi siliți nici de viața de familie, nici de presiunea de a munci. Aceleași tabele ne arată de altfel un decalaj mediu de aproximativ un

an jumătate pentru tinerii romi și doi ani pentru tinerele rome între ieșirea din școală și începerea muncii.

Tabelul 40. Debutul maturității pentru bărbați. “La ce vârstă...” (ani)

	Ați terminat școala?	V-ați căsătorit/ați intrat în concubinaj?	Ați avut primul copil?	Ați plecat din casa părinților?	Ați început să munciți?
Rom românizat	15	20	21	19	16
Alt fel de rom	14	19	20	19	15
Altă etnie (român, ungar etc.)	18	24	25	20	18

Diferențele subliniate și cele dintre romi și ne-romi sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

În **Tabelul 40** putem observa de asemenea că tinerii romi care se declară „romi românizați” diferă semnificativ statistic față de ceilalți tineri romi în ceea ce privește vârsta la care au intrat treptat în maturitate – situându-se în medie între ei și băieții de alte etnii. Mici diferențe există și în cazul tinerelor rome românizate, dar ele nu sunt semnificative statistic.

Tabelul 41. Debutul maturității pentru femei: “La ce vârstă...” (ani)

	Ați terminat școala?	V-ați căsătorit/ați intrat în concubinaj?	Ați avut primul copil?	Ați plecat din casa părinților?	Ați început să munciți?
Rom românizat	14	17	19	17	16
Alt fel de rom	14	17	18	17	16
Altă etnie (român, ungar etc.)	17	20	22	19	18
Total	15	19	20	18	17

Diferențele dintre romi și ne-romi sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$; cele între romii românizați și ceilalți romi nu sunt semnificative

Tabelul 42. Dependența vârstei de maturizare de sex, etnie, educație și generație: “La ce vârstă...” (coeficienți standardizați de regresie multiplă; variabila dependentă este vârsta optimă, variabilele independente sunt pe linii)

	Ați terminat școala?	V-ați căsătorit/ați intrat în concubinaj?	Ați avut primul copil?	Ați plecat din casa părinților?	Ați început să munciți?
(R^2 - Varianța explicată de model ²¹)	(34%)	(35%)	(35%)	(9%)	(20%)
Sex respondent	.060	.249	.246	.119	-.051
Etnic rom	-.350	-.190	-.194	-.090	-.015
Vârstă respondent	.065	.105	.115	.101	.113
Ultima școală absolvită a respondentului	(inaplicabil)	.347	.334	.175	.377
Mediu urban	.136	.073	.087	.009	.113
Vârsta la care mama a terminat școala	.287				

Coeficienții subliniați sunt statistic semnificativ diferiți de zero pentru $p=0.01$

²¹ În interpretarea procentului de varianță explicată, în toate modelele de regresie din această analiză, trebuie ținut cont de faptul că modelele de regresie au fost realizate pe totalitatea subiecților romi și ne-romi din cercetare, proporția de romi fiind deci mult supra-reprezentată față de nivelul național. Din această cauză variabila “etnic rom” contribuie substanțial la explicarea variației variabilei efect.

Diferențe de generație

Cum diferă însă generațiile sau categoriile de vârstă între ele în ceea ce privește debutul maturității, dacă le privim în ansamblu? În cazul persoanelor de etnie romă, în ceea ce privește proporția de femei care au rămas însărcinate înainte de 18 ani (aproximată prin proporția celor care au născut primul copil la 18 ani sau mai devreme) putem observa o scădere de la generația vârstnică înspre cele mai tinere, dar aceste diferențe nu sunt semnificative statistic în eșantionul BIR, putând deci să se datoreze șanseii. Peste jumătate dintre femeile rome și-au conceput primul copil înainte de vârsta de 18 ani (vezi **Tabelul 43**). Din totalul femeilor ne-rome, doar aproximativ 16% au conceput un copil înainte de 18 ani.

Tabelul 43. Proporția gravidelor minore în funcție de categoria de vârstă

Categoria de vârstă	Au născut primul copil la 18 ani sau mai puțin
20-29	51
30-39	52
40-49	55
50 și peste	61

Diferențele între categoriile de vârstă nu sunt statistic semnificative pentru $p=0.05$

De asemenea, nu se înregistrează diferențe semnificative între generații în ceea ce privește vârsta la care au terminat școala subiecții rome – nici pentru femei, nici pentru bărbați.

Faptul că nu există diferențe substanțiale între generații în ceea ce privește debutul maturității este confirmat și de compararea informațiilor despre subiecți cu cele pe care ei le oferă despre părinții lor. De exemplu, în cazul femeilor rome, vedem că vârsta medie la care și-au început diferite aspecte ale vieții de adult este foarte apropiată de vârsta medie a mamelor persoanelor din eșantion (vezi **Tabelul 60**).

Diferențe de concepție

Diferențele de experiență personală sunt asociate cu diferențe de concepție privind vârsta optimă pentru debutul vieții adulte. De exemplu, persoanele care au devenit părinți timpuriu cred că este bine ca o fată sau un băiat să se căsătorească semnificativ mai devreme decât ceilalți subiecți. Cele mai importante caracteristici de care depinde însă vârsta considerată optimă pentru maturizare sunt etnia și școlarizarea. Astfel, persoanele de etnie romă cred, independent de educație, că vârsta maturizării trebuie să fie mai redusă; persoanele cu educație mai mică sunt de asemenea de părere că debutul vieții de adult trebuie să se petreacă mai devreme față de cele cu educație mai ridicată, independent de etnie (vezi **Tabelul 44**). Mediul de rezidență exercită o mică influență asupra acestor concepții în ceea ce privește fetele, dar nu în ceea ce privește băieții – ceea ce indică o omogenizare surprinzătoare a modelelor familiale în rural și urban, atunci când ținem cont de educație și de alte variabile relevante.

Tabelul 44. Care credeți că este cea mai potrivită vârstă la care este bine... (coeficienți standardizați de regresie multiplă; variabila dependentă este vârsta optimă, variabilele independente sunt pe linii)

	Să se căsătorească...		Să aibă un copil...	
	O fată (32%)	Un băiat (35%)	O fată (26%)	Un băiat (30%)
(R ² - Varianța explicată de model)				
Etnic rom	-.305	-.327	-.223	-.260
Ultima școală absolvită a respondentului	.272	.248	.248	.233
Mediu de rezidență	.074	.023	.065	.021
Vârstă respondent	-.090	-.014	-.093	-.033
La ce vârstă...ați avut primul copil?	.100	.149	.160	.205

Sex respondent	.135	.147	.088	.108
----------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Coeficienții subliniați sunt statistic semnificativ diferiți de zero pentru $p=0.01$

Căsătoria

Starea matrimonială depinde surprinzător de puțin de etnie, mai ales după vârsta de 30 de ani. În ceea ce îi privește pe tineri (18-29 ani), putem observa că aproximativ două treimi dintre persoanele ne-rome sunt necăsătorite, în timp ce doar o treime dintre tinerii romi sunt necăsătoriți. Restul de o treime sunt implicați însă în relații de concubinaj, nu în căsătorii cu acte. Proporția de tineri căsătoriți formal este aceeași pentru romi și pentru ne-romi, și anume de aproximativ un sfert. Este posibil ca raportarea la relațiile stabile cu persoane de sex opus să fie diferită între tinerii romi și ne-romi și astfel să fie tradusă diferit în răspunsurile la chestionar. De exemplu, probabil că unii tineri ne-romi care sunt implicați în relații stabile consideră că sunt „necăsătoriți”, în timp ce același tip de relație poate fi calificat cu mai mare ușurință de tinerii romi ca fiind „concubinaj”, datorită familiarizării mai mari cu termenul și cu tipul de relație.

Pentru toate celelalte categorii de vârstă observăm că proporția de căsătorii formale plus proporția de căsătorii fără acte este aceeași, indiferent de etnie: aproximativ 90% pentru cei între 30 și 39 de ani, 85% pentru intervalul 40-49 de ani și 70% pentru intervalul de 50 de ani și peste. Persoanele ne-rome aleg însă mai des să își oficializeze relațiile stabile de cuplu, astfel încât proporția de persoane căsătorite fără acte este semnificativ mai mare în cazul respondenților romi (**Tabelul 45**). În cazul celor de peste 50 de ani, proporția de persoane văduve este aceeași pentru romi și ne-romi.

Tabelul 45. În prezent sunteți... (%)

	18-29 ani		30-39 ani		40-49 ani		50 de ani și peste	
	Altă etnie	Rom	Altă etnie	Rom	Altă etnie	Rom	Altă etnie	Rom
Necăsătorit	68	33	8	3	4	4	3	1
Căsătorit cu acte	24	26	78	57	78	61	68	55
Căsătorit fără acte, concubinaj	8	39	10	33	7	25	2	17
Divorțat, separat	0	2	4	5	6	6	2	2
Văduv	0	0	0	2	5	5	26	25
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Atât în cazul romilor cât și al ne-romilor, proporția de persoane necăsătorite este semnificativ mai mare în cazul bărbaților decât al femeilor; proporția de persoane recăsătorite nu diferă însă semnificativ în funcție de sex. Aproximativ 15% dintre persoanele de etnie romă sunt recăsătorite (cu acte sau fără acte), față de 9% dintre persoanele de etnie română – ceea ce indică o stabilitate ușor mai redusă a relațiilor matrimoniale în cazul cuplurilor întemeiate de persoane rome (vezi

Tabelul 63).

Copiii

Atât etnia, cât și școlarizarea au o influență semnificativă asupra numărului de copii pe care ii are o femeie. De asemenea, o altă variabilă relevantă o constituie debutul vieții familiale: persoanele care au născut primul copil mai devreme au născut în medie mai mulți copii - observație de altfel intuitivă. Influența pozitivă a vârstei se datorează de asemenea caracterului în curs de desfășurare al fenomenului – femeile tinere au avut mai puțin timp la dispoziție pentru a naște copii decât cele mai vârstnice; nu este deci vorba despre o diferență de generație.

Tabelul 46. Câți copiii (vii) ați născut?

	Coeficienți de corelație parțială
(R ²)	(21%)
Etnic rom	.190
Ultima școală absolvită a respondentului	-.150
Mediu de rezidență	-.035
Vârsta subiectului	.224
La ce vârstă...ați avut primul copil?	-.189

Coeficienții subliniați sunt statistic semnificativ diferiți de zero pentru $p=0.01$

În **Tabelul 47** putem observa că, privind în ansamblu și fără să ținem cont de diferențele de educație, femeile rome se numără mai frecvent în categoriile de mame cu patru, cinci, șase și mai mulți copii. În total, aproximativ 40% dintre femeile rome intervievate au născut cel puțin patru copii, în comparație cu proporția de aproximativ 12% dintre femeile de altă etnie.

Tabelul 47. Numărul de copii născuți vii (pentru respondenții femei) (%)

	Altă etnie	Etnic rom
Nici unul	17	11
Unul	27	14
Doi	33	20
Trei	11	17
Patru	5	15
Cinci	4	10
Șase și peste	3	13
Total	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Planificarea familială

În **Tabelul 48** putem observa că proporția de femei rome care au făcut cel puțin o întrerupere de sarcină, de aproximativ 35%, este ușor mai ridicată decât proporția femeilor ne-rome aflate în această situație; de asemenea, experiența avorturilor repetate este mai frecventă în rândul femeilor rome. Diferențele nu sunt mari, dar sunt semnificative statistic. Această comparație ne arată faptul că femeile rome fac eforturi de planificare familială într-o măsură comparabilă cu femeile ne-rome; metoda avortului însă, mult mai larg răspândită în rândul populației României decât metodele de contracepție, este limitată în ceea ce poate produce, datorită efectelor negative pentru sănătatea femeii, a implicațiilor morale și în general a problemelor pe care le pune în cadrul familiei.

Tabelul 48. Numărul de întreruperi de sarcină (%)

	Altă etnie	Etnic rom
Nici una	71	64
Una	7	8
Două	9	6
Trei	6	7
Patru	3	5
Cinci și peste	5	10
Total	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Persoanele de etnie romă folosesc metode contraceptive într-o proporție de aproximativ 15%, față de 25% dintre persoanele de alte etnii. Educația școlară explică parțial această diferență, dat fiind că în cazul ambelor etnii persoanele mai educate folosesc mai des metode contraceptive decât cele cu un nivel de școlarizare mai scăzut. Totuși, persoanele rome cu educație medie apelează semnificativ mai rar la contracepție decât cele ne-rome cu un nivel școlar similar (**Tabelul 49**).

Tabelul 49. Dvs. folosiți metode pentru a evita sarcina? (% răspunsuri afirmative, în funcție de categoriile de educație școlară)

Categoriile de educație	Altă etnie	Etnic rom
Fără școală	- (21 cazuri)	10
Primară	5	9
Gimnazială	15	15
Ucenici, treapta 1, profesională, liceu	33	22
Postliceală, universitară	34	- (11 cazuri)
Total	25	13

Diferențele subliniate sunt statistic semnificative pentru $p=0.05$

În ceea ce privește alegerea metodelor contraceptive, persoanele de etnie romă declară mai des că folosesc metode feminine (pilulă, injecție sau sterilet) decât persoanele de altă etnie, în cazul cărora folosirea prezervativului este mai răspândită (Tabelul 50).

Tabelul 50. Metode de planificare familială folosite - % răspunsuri din subiecții care folosesc metode de contracepție

	Altă etnie	Etnic rom
Metode naturale (abstinență, calendar, retragere)	22.2	27.3
Metode feminine (pilulă, injecție, sterilet)	37.2	46.1
Prezervativ	40.6	26.6
Total	100.0	100.0

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.05$

Idealul familial

Proporția de femei rome care nu mai doresc copii este aceeași cu proporția femeilor de altă etnie, și anume aproximativ 75%. Totuși, în cazul femeilor care mai doresc copii, persoanele de etnie romă diferă prin faptul că doresc mai mulți (vezi

Tabelul 51).

Proporția persoanelor care își mai doresc copii este mai mare în cazul bărbaților decât în cazul femeilor – o reflectare, probabil, a efortului asimetric pe care îl fac părinții pentru creșterea copiilor. Dacă, de exemplu, doar 25% dintre femeile rome își mai doresc copii, în cazul bărbaților romi proporția este de aproximativ 45% - iar peste o treime dintre bărbații romi își doresc să mai aibă încă cel puțin trei copii. În aceste condiții este inevitabil că negocierile în cuplul familial, explicite sau implicite, asupra descendenței nu vor putea ignora preferințele soțului – mai ales în condițiile unei lipse de acces real la mijloace de planificare familială și a unui model familial relativ tradițional.

Tabelul 51. Câți copii mai doriți?

	Femei		Bărbați	
	Altă etnie	Etnic rom	Altă etnie	Etnic rom
Nici unul	76	75	65	56
Unul	8	5	5	3
Doi	5	3	7	5
Trei sau mai mulți	11	17	23	36

Total	100	100	100	100
-------	-----	-----	-----	-----

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Modelul familial dominant, indiferent de etnie, este cel cu 1-2 copii (**Tabelul 61**) – împărțit de aproximativ două treimi din persoanele ne-rome și jumătate dintre persoanele rome. Proporția celor care răspund că este cel mai bine ca într-o familie să nu fie copii este practic zero. În jur de 20% dintre romi și ne-romi cred că este cel mai bine ca o familie să aibă 2-3 copii. Familiile mai mari sunt considerate dezirabile de aproximativ 13% dintre ne-romi și de aproximativ 30% dintre romi.

Școlarizarea

Participarea școlară a copiilor din familiile de romi este semnificativ mai scăzută decât în cazul celorlalte familii. De exemplu, Tabelul 62 prezintă numărul mediu de copii neșcolarizați în funcție de vârsta copilului și de etnia părinților.

Dacă luăm în considerare toți copiii din gospodăriile subiecților, putem, pe baza informațiilor din baza de date, să vedem câți sunt în total și câți nu merg la școală sau grădiniță, în funcție de categoria de vârstă (vezi

Tabelul 52). Pe baza tabelului, putem calcula aproximativ frecvența neșcolarizării copiilor. De exemplu, din totalul copiilor între 0-6 ani aflați în gospodăriile subiecților ne-romi, 48% nu merg nici la grădiniță nici la creșă – față de 80% în cazul copiilor romi. În cazul copiilor cuprinși între 7 și 11 ani în gospodăriile subiecților din eșantion, 19% nu merg la școală în cazul subiecților romi față de 2% în cazul subiecților români. Pentru copiii peste 11 ani, 39% nu merg la școală în cazul subiecților romi, față de 9% în cazul subiecților ne-romi.

În ansamblu, dintre copiii cu vârste între 11 și 15 ani cuprinși în gospodăriile subiecților romi intervievați, aproximativ 28,4% nu merg la școală. Aceste date sunt concordante cu estimările bazate pe Ancheta Bugetelor de Familie, 2001, conform căreia 27,9 % dintre copiii romi cuprinși între 7 și 14 ani nu urmează școala (Grigoraș 2005). De asemenea, calcule realizate pe Ancheta Bugetelor de Familie în ceea ce privește copiii romi între 8 și 16 ani arată că în 2004 proporția celor care nu erau elevi era de 25,7%, iar în 2003 de 31,3% (Zamfir, Briciu et al. 2005, p. 48).

Tabelul 52. Distribuția copiilor neșcolarizați din gospodăriile subiecților pe categorii etnice și de vârstă (suma valorilor variabilelor, pentru subiecții din eșantion)

	Romi (sumă)	Ne-romi (sumă)
Numărul de copii sub 7 ani din gospodărie	1221	295
Dintre care: Copii 0-6 ani care nu merg la creșă/grădiniță	978	141
Numărul de copii între 7 și 11 ani din gospodărie	846	252
Dintre care: Copii 7-11 ani care nu merg la școală	162	6
Numărul de copii între 11 și 15 ani din gospodărie	745	252
Dintre care: Copii 11-15 ani care nu merg la școala	290	22

De asemenea, putem să observăm comparativ proporția de părinți care au copii neșcolarizați. Din totalul părinților romi care au copii în intervalul de vârstă 7-11 ani, aproximativ 20% au un copil în acest interval care nu se duce la școală – față de 3% în cazul celorlalte etnii. De asemenea, dacă lărgim intervalul de vârstă la 7-15 ani, aproximativ 30% dintre părinții romi au un copil neșcolarizat, față de 8% dintre părinții de altă etnie. Persoanele care se identifică etnic cu

categoria „romi românizați” diferă semnificativ de persoanele rome cu alte identificări, având o proporție mai redusă de părinți cu copii neșcolarizați (de 10% respectiv 20%) (vezi

Tabelul 53).

Tabelul 53. Părinți care au copii neșcolarizați în intervalul de vârstă 7-11 ani, respectiv 7-15 ani, în funcție de identificarea etnică. (% răspunsuri afirmative)

Au un copil neșcolarizat în intervalul...	Rom românizat	Alt fel de rom	Romi - total	Altă etnie (roman, ungar etc)
7-11 ani	10	24	19	3
7-15 ani	21	37	31	8

În general proporția copiilor romi care merg la școli distante (4 km și peste) este semnificativ mai redusă decât proporția copiilor de altă etnie în această situație – probabil datorită lipsei accesului la mijloace de transport care să le permită acest lucru (vezi

Tabelul 64 și Tabelul 65).

Școlarizarea scăzută a copiilor romi în raport cu copiii de altă etnie, pe parcursul ultimelor generații, poate fi observată și în diferențele de educație școlară dintre populația romă și populația de alte etnii (vezi **Tabelul 54**). Practic, jumătate dintre persoanele rome au școlarizare primară sau deloc, în timp ce educația postliceală sau universitară este întâlnită într-o proporție foarte redusă. Aceste date confirmă încă o dată concluzia numeroaselor cercetări realizate în această direcție – și anume eșecul cronic al sistemului școlar românesc de a include copiii și tinerii romi.

Tabelul 54. Variația educației școlare în funcție de etnie

	Altă etnie	Etnic rom
Fără școală	2	23
Școlarizare primară	11	28
Școlarizare gimnazială	24	33
Școală de ucenici, treapta 1, școală profesională, liceu	48	15
Școlarizare postliceală, universitară	15	1
Total	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Aceste diferențe în școlarizare, pentru generațiile adulte dar și pentru copiii acestora, apar în ciuda unei valorizări relativ similare a educației. Întrebați în ce măsură anii de școală contează pentru reușita în viață, 20% dintre respondenții romi cred că în mică sau foarte mică măsură, față de 10% dintre respondenții de altă etnie (Tabelul 55). Diferențele cresc însă atunci când contextul întrebării este mai pragmatic. Puși în situația ipotetică a unui părinte al cărui copil a terminat 8 clase, aproximativ 55% dintre subiecții romi l-ar sfătui să meargă la liceu, față de 90% dintre subiecții de altă etnie, în timp ce aproape un sfert dintre ipoteticii părinți romi l-ar sfătui să înceapă să muncească, față de 5% dintre cei de altă etnie (

Tabelul 56).

Tabelul 55. În ce măsură credeți că educația (anii de școală) contează pentru reușita în viață:

	Altă etnie	Etnic rom
În foarte mică măsură	6	4
În mică măsură	9	17
În mare măsură	31	43
În foarte mare măsură	54	36
	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Tabelul 56. Dacă ați avea un copil care tocmai a terminat 8 clase, ce l-ați sfătui să facă:

	Alta etnie	Etnic rom
să meargă la liceu	87	53
să meargă la școala profesională, de ucenici	7	19
să înceapă să muncească	4	23
nu l-as sfătui nimic	2	5
	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Este foarte interesant că, în interiorul populației de romi, părinții care au copii neșcolarizați răspund la fel cu cei care nu au la întrebarea privind sfatul ipotetic. Este vizibilă aici o falie clară între credințe și comportament. Capacitatea părinților romi de a-și traduce în practică valorile și evaluările privitoare la educație este mai redusă decât cea a părinților ne-romi. Deși instituția școlară, prin reprezentanții ei de la interfața cu părinții – și anume, profesorii – acuză deseori lipsa de motivație și interes a părinților romi pentru educația copiilor, este clar că decalajul de valorizare a educației școlare nu explică decât parțial eșecul școlar al copiilor romi. Amploarea excluziunii școlare a acestora este atât de gravă încât dimensiunea ei structurală nu poate fi neglijată: este vorba, mai înainte de toate, de un eșec de sistem, și nu de un eșec individual.

Creșterea copilului

Părinții romi preferă în mai mare măsură nașterea unui băiețel, decât părinții ne-romi; cel puțin în cazul în care o familie are un singur copil, o treime dintre persoanele intervievate de etnie romă cred că ar fi mai bine ca acesta să fie băiat, față de 15% dintre cei de alte etnii. Preferința pentru o fiică este egal distribuită, în aproximativ 12% din cazuri – ceea ce diferă este proporția celor care răspund „nu contează” (vezi Tabelul 57).

Tabelul 57. Dacă o familie nu poate avea decât un singur copil, credeți că ar fi mai bine ca acesta să fie fetiță sau băiețel?

	Altă etnie	Etnic rom
Fetiță	12	13
Băiețel	16	37
Nu contează	73	50
Total	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Mamele rome alăptează nou născuții semnificativ mai mult decât mamele de altă etnie; în medie, ele dedică aproximativ 13 luni alăptării bebelușului, față de 9 luni în cazul celorlalte mame. Totuși, vârsta medie la care copilul este familiarizat cu alte alimente (fructe, pâine, legume etc.) este aceeași indiferent de etnie: șase luni și jumătate.

În ceea ce privește pedepsele corporale, practicile sunt uniforme pentru părinții români și pentru cei romi. Mici diferențe apar în cazul aplicării unei palme la fund, părinții romi fiind mai reticenți; metodele mai dure (o palmă peste obraz sau bătaia cu un obiect) sunt dezaprobatate în egală măsură (

Tabelul 58).

Tabelul 58. I-ați dat vreodată ultimului dvs. copil...

	O palmă la fund?		O palmă peste obraz?	O bătaie cu cureaua sau cu alt obiect?
	Altă etnie	Etnic rom		
Niciodată	21	25	52	73
Rareori	37	34	29	18
Uneori	28	33	17	8
Deseori	15	9	3	1
Total	100	100	100	100

Diferențele subliniate sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Experiența morții

Decesul unui copil

Experiența tragică a morții unui copil este încă frecventă în familiile din România: aproximativ 10% dintre subiecții ne-romi și 15% dintre cei romi au trecut printr-o astfel de situație, iar aproximativ 3% dintre părinții în ambele categorii etnice au trăit doliul după un copil de repetate ori (vezi **Tabelul 59**).

Tabelul 59. Ați avut vreun copil care să fi murit?

	Altă etnie	Etnic rom
Nici unul	89	84
Unul	8	13
Doi sau mai mulți	3	4
Total	100	100

Diferența dintre subiecții romi și ne-romi este statistic semnificativă; ea poate fi atribuită pe de o parte efectului probabilității, în condițiile în care părinții romi au mai mulți copii decât cei ne-romi, dar și condițiilor mai adverse de trai cu care se confruntă cei dintâi. O comparație a celor două cauze este dificil de realizat cu precizie în condițiile datelor de față. Aproximativ, putem vedea de exemplu că femeile ne-rome din eșantion care au născut copii au avut în total 1234 de copii și au trecut prin experiența a 103 decese, ceea ce înseamnă că aproximativ 8,5% dintre copiii născuți de femeile ne-rome din eșantion au murit. În cazul femeilor rome care au avut copii, numărul total al născuților vii este de 2223 iar cel al deceselor de 182; aproximativ 8,2% dintre copiii născuți de femeile rome din eșantion au murit. Cele două proporții sunt foarte asemănătoare, indicând faptul că, dacă există riscuri sporite de deces în cazul copiilor romi, acestea nu sunt probabil foarte ridicate.

Decesul unui adult

Informațiile pe care le avem în baza de date despre această experiență sunt indirecte. După cum am văzut în Tabelul 39, numărul mediu de persoane vârstnice din gospodăriile romilor este mai redus decât în cazul gospodăriilor subiecților de alte etnii. Dat fiind că nu putem vorbi despre o normă de desprindere a familiilor tinere de vârstnici care să fie mai puternică în cazul persoanelor rome, probabil că această diferență se datorează speranței mai reduse de viață a populației de etnie romă. În ceea ce privește văduvia, ea este răspândită în aceeași proporție în cadrul persoanelor rome și al celor de altă etnie (vezi **Tabelul 45**).

Concluzii

Comportamentele de cuplu și familiale ale persoanelor rome diferă substanțial de cele ale persoanelor ne-rome în câteva privințe – cele mai clare fiind debutul maturității și descendența. Tinerii romi devin adulți și părinți mai devreme decât cei ne-romi, iar în general familiile rome au mai mulți copii. Este interesant de observat în această privință faptul că dorința de a avea o familie mai numeroasă este întâlnită mai des în cazul bărbaților romi decât în cazul femeilor. De asemenea, femeile rome fac eforturi de planificare familială comparabile cu femeile ne-rome, dar mai limitate în eficiență deoarece se bazează mai ales pe metoda avortului.

Alte aspecte ale relațiilor de cuplu sunt foarte asemănătoare între romi și ne-romi, cum ar fi frecvența căsătoriilor (formale și informale) și atitudinea față de pedepsele fizice aplicate copiilor. Relațiile de cuplu în cazul persoanelor ne-rome sunt mai des oficializate decât în cazul celor rome, și sunt ușor mai stabile.

În ceea ce privește copiii, școlarizarea variază puternic în funcție de apartenența etnică. Sistemul educațional românesc este încă departe de a face față problemei deficitului de educație cu care se confruntă generație după generație de romi – deși problema nu este nici nouă, nici necunoscută. Prin urmare, resursele de care vor dispune copiii și tinerii romi de azi pentru a se adapta la un mediu social în schimbare tot mai rapidă sunt sever limitate. Fără sprijinul statului pentru formarea școlară și profesională în copilărie și tinerețe, generațiile rome continuă să intre în viață cu o nevoie accentuată de sprijin familial și public, care le va marca întreaga viață.

Anexe

Tabelul 60. Debutul maturității: date despre mama subiectului

	Ați terminat școala?	V-ați căsătorit/ați intrat în concubinaj?	Ați avut primul copil?	Ați plecat din casa părinților?	Ați început să munciți?
Rom românizat	13	17	18	17	15
Alt fel de rom	12	17	18	17	14

Altă etnie (român, ungar etc.)	16	20	21	19	17
--------------------------------	----	----	----	----	----

Diferențele dintre romi și ne-romi sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$; cele între romii romanizați și ceilalți romi nu sunt semnificative

Tabelul 61. Câți copii este bine să fie într-o familie?

	Altă etnie	Etnic rom
1-2 copii	68	47
2-3 copii	19	24
3-4 copii	6	12
4-5 copii sau mai mulți ²²	7	17
Total	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Tabelul 62. În gospodărie există... (valori medii, în funcție de identificarea etnică)

	Copii 0-6 ani care nu merg la creșă/grădiniță	Copii 7-11 ani care nu merg la școală	Copii 11-15 ani care nu merg la școală
Altă etnie	.11	.00	.02
Etnic rom	.69	.11	.20

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Tabelul 63. Numărul de căsătorii al subiectului (% pe sexe)

Etnie	Căsătorii	Bărbați	Femei
Altă etnie	Nici una	18	11
	Una	73	81
	Două	7	7
	Trei și peste	2	2
	Total	100	100
Etnic rom	Nici una	16	10
	Una	68	76
	Două	11	11
	Trei și peste	5	3
	Total	100	100

Tabelul 64. Distanța până la școală, pentru cel mai mic elev din gospodărie (km)

	Altă etnie	Etnic rom
0-1 km	51	58
2-3 km	25	34
4 km și peste	24	8
Total	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Tabelul 65. Cu ce merge copilul la școală?

	Altă etnie	Etnic rom
Pe jos	73	94
Transport în comun	17	5
Mașina școlii	6	2

²² Inclusiv răspunsurile "cât vrea Dumnezeu".

Mașina familiei	3	0
Total	100	100

Diferențele sunt statistic semnificative pentru $p=0.01$

Bibliografie

Grigoraș, Vlad (2002). Excluziunea socială în cazul populației de etnie romă. Analiză a datelor din Ancheta Bugetelor de Familie 2001. Lucrare de master nepublicată.

Zamfir, Cătălin (coord.), Briciu, Cosmin et. al. (2005). Dignoza sărăciei și a riscurilor în dezvoltarea copilului din România. Academia Română, Institutul de Cercetare a Calității Vieții.

Disponibil on-line pe site-ul ICCV la adresa URL:

http://www.iccv.ro/romana/articole/Saracia_copilului_oct_2006.zip

Capital uman și capital social la populația de romi

Gabriel Bădescu

Sunt romii mai săraci decât ceilalți oameni din România? Studiile în care resursele financiare și materiale ale romilor sunt comparate cu cele ale membrilor altor etnii din România pun de fiecare dată în evidență diferențe importante în defavoarea celor dintâi. Capitolul ***Condiții de locuit și probleme financiare la populația de romi*** din acest volum arată clar faptul că persoanele de etnie romă au în medie mai puțini bani, locuiesc în case supraaglomerate, construite din materiale de calitate mai slabă și au mai puțin acces la utilitățile de bază (canalizare, gaz, apă, electricitate).

Cum stau romii din perspectiva altor resurse decât a celor de tip financiar și material? În ce măsură au acces la informații utile sau deprinderi care să îi ajute să se descurce și, eventual, să compenseze pentru nivelele reduse ale celorlalte tipuri de resurse? Cât de mult se pot baza pe ajutorul familiei, al prietenilor, al cunoștințelor, sau cât de ușor le este să colaboreze cu alți oameni pentru a-și rezolva problemele? Sau în termenii folosiți în științele sociale, cât de mult *capital uman* (informații, deprinderi, cunoștințe) și *capital social* (relații utile, capacitatea de a coopera) au romii față de ceilalți oameni din România?

Capitalul uman al romilor

De ce tind romii să fie mai săraci decât ceilalți oameni care trăiesc în România? Liderii romi identifică adesea drept o cauză importantă nivelul mai scăzut de educație școlară al romilor în comparație cu cel al membrilor altor etnii. Datele acestei cercetări indică într-adevăr o structură educațională a romilor mult diferită de cea a restului populației: 23% dintre respondenții romi nu au școală, 27% au absolvit patru clase, iar 33% au opt clase - față de 2% fără școală, 11% având patru clase și 24% cu opt clase în rândul celorlalte etnii considerate împreună; 95% dintre romi nu au absolvit liceul, comparat cu 60% în rândul celorlalți respondenți (vezi **Tabelul 15** în capitolul "viața de familie").

Mai mult, romii par să fi beneficiat mult mai puțin de o creștere a nivelului școlar de-a

lungul timpului decât membrii celorlalte etnii din România. Astfel, în datele sondajului diferența între nivelul educațional al persoanelor sub 40 de ani față de cel al persoanelor care au peste 40 de ani este mult mai mică în cazul romilor decât în cazul celorlalți respondenți. Chiar și dintre respondenții romi mai tineri, 95% nu au liceu, iar 21% nu au nici un fel de școală (**Tabelul 1**).

Tabelul 1. Relația dintre etnie (romi/ne-romi), educație școlară și vârstă.

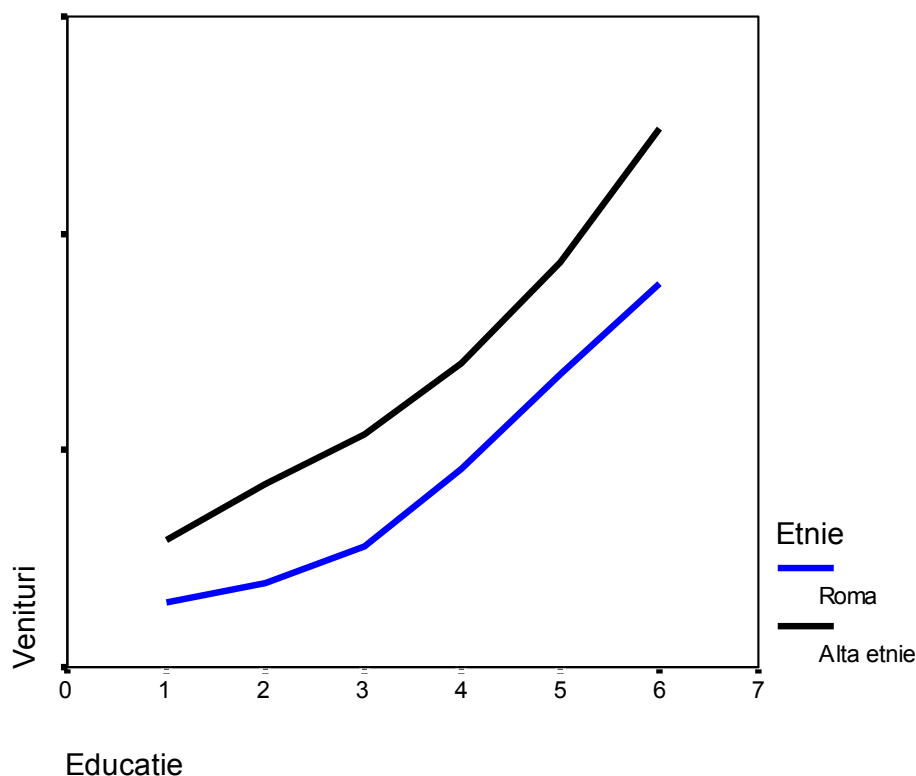
Vârsta		Etnia		Total
		Ne-romi	Romi	
> 40 ani	fără școală	18	167	185
		2.3%	26.3%	13.2%
	primar	136	212	348
		17.7%	33.4%	24.8%
	gimnazial	209	169	378
		27.2%	26.7%	26.9%
	> gimnazial, < liceu	172	68	240
		22.4%	10.7%	17.1%
	liceu	171	14	185
		22.2%	2.2%	13.2%
	facultate	63	4	67
		8.2%	.6%	4.8%
Total		769	634	1403
		100.0%	100.0%	100.0%
< 40 ani	fără școală	4	159	163
		.8%	20.9%	12.8%
	primar	10	176	186
		2.0%	23.1%	14.6%
	gimnazial	95	291	386
		18.7%	38.2%	30.4%
	> gimnazial, < liceu	129	96	225
		25.3%	12.6%	17.7%
	liceu	216	33	249
		42.4%	4.3%	19.6%
	facultate	55	6	61
		10.8%	.8%	4.8%
Total		509	761	1270
		100.0%	100.0%	100.0%

Care sunt cauzele acestor diferențe? Sunt mai multe explicații posibile, care nu se exclud reciproc. Oamenii decid să investească în educația proprie sau cea a copiilor atunci când cred că acest lucru le va aduce beneficii și atunci când își permit.

Conform datelor cercetării, romii tind să atribuie o importanță mai mică educației școlare decât membrii celorlalte etnii. Dintre romi, 36% sunt de părere că educația (anii de școală) contează pentru reușita în viață într-o foarte mare măsură, în timp ce dintre membrii celorlalte etnii, 54% sunt de această părere. În același timp, 50% dintre respondenții romi afirmă că i-ar recomanda propriului copil atunci când termină opt clase să meargă la liceu, față de 85% dintre membrii celorlalte etnii.

O explicație posibilă pentru aceste diferențe de aspirații educaționale poate fi aceea că investiția în educație este percepută a avea mai puține rezultate în cazul romilor. Cu alte cuvinte, ar fi mai puțin *rentabil* în acest moment să investești bani în pregătirea școlară profesională personală sau a copiilor dacă ești de etnie romă decât dacă ești de altă etnie. Este adevărat? Susțin datele sondajului BIR ideea conform căreia romii au mai puțin de câștigat de pe urma educației școlare decât membrii celorlate etnii? Da și nu. Graficul următor indică faptul că unei creșteri date a nivelului de educație școlară tinde să îi corespundă aproximativ aceeași creștere de venit atât pentru romi cât și pentru ne-romi. În același timp însă, pentru același nivel de educație romii au în general venituri mai mici decât restul populației.

Figura 1. Relația dintre nivelul de educație și venituri pentru romi și pentru ne-romi.

Un alt motiv posibil pentru nivelul mai scăzut de aspirații educaționale în rândul romilor poate fi pus în legătură cu veniturile mai mici ale acestora. Atunci când oamenii nu își permit un lucru tind să afirme că importanța lui este redusă. Susțin datele o explicație de acest tip? Da, dar într-o măsură limitată. Datele sondajului indică într-adevăr faptul că oamenii mai bogați și-ar îndruma mai frecvent copilul să își continue studiile, atât în rândul romilor cât și al ne-romilor. În același timp, diferența între cele două etnii persistă și atunci când sunt comparate persoane cu venituri apropiate. Romii din categoria cea mai înaltă de venit au răspunsuri asemănătoare românilor din categoria cea mai mică de venituri.

Tabelul 2. Relația dintre etnie (romi/ne-romi), aspirații educaționale (recomandă/nu recomandă continuarea studiilor gimnaziale) și nivelul resurselor materiale (foarte scăzute/scăzute/ridicate/foarte ridicate).

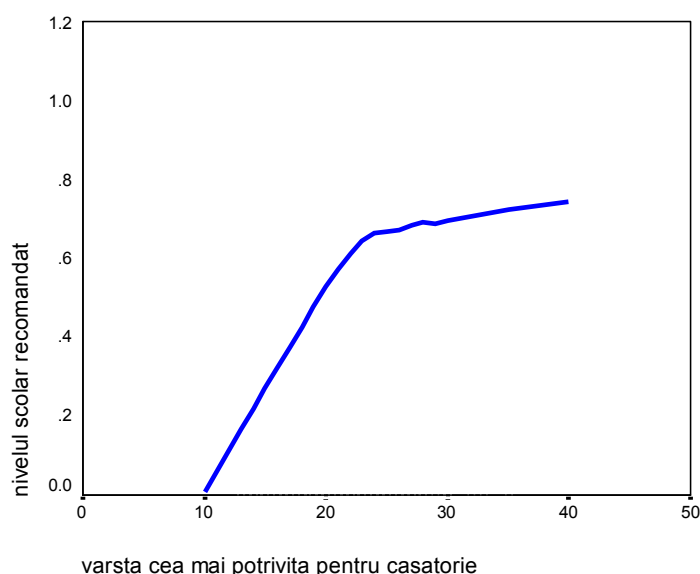
			Etnia		Total
Resurse materiale			Ne-romi	Romi	
Foarte scăzute	Recomandă continuarea studiilor	Nu	30	338	368
		Da	74	267	341
	Total		104	605	709
			100.0%	100.0%	100.0%
Scăzute	Recomandă continuarea studiilor	Nu	31	145	176
		Da	155	191	346
	Total		186	336	522
			100.0%	100.0%	100.0%
Ridicate	Recomandă continuarea studiilor	Nu	44	82	126
		Da	256	120	376
	Total		300	202	502
			100.0%	100.0%	100.0%

Foarte ridicate	Recomandă	Nu	45	28	73
	continuarea studiilor	Da	7.5%	24.6%	10.3%
			552	86	638
			92.5%	75.4%	89.7%
	Total		597	114	711
			100.0%	100.0%	100.0%

O altă categorie de explicații posibile pentru nivelul mai scăzut de aspirații educaționale în rândul romilor are în vedere contextul social la care aceștia se raportează. Astfel, respondenții care percep societatea ca fiind guvernată de reguli discriminatorii, în care legile nu sunt aceleași pentru toți, precum și cei care văd alte criterii pentru reușita în viață decât munca și efortul personal tind să recomande mai rar decât ceilalți subiecți continuarea studiilor dincolo de nivelul gimnazial. În rândul respondenților romi care afirmă că legile nu se aplică la fel pentru toată lumea și că există cetățeni nedreptățiți proporția celor care recomandă studiile liceale este de 49%, față de 58% în rândul celorlalți subiecți de etnie romă. În mod asemănător, dintre romii care cred că norocul, relațiile sau încălcarea legii sunt mai importante pentru a face bani în România decât munca, 51% recomandă studiile liceale, față de 58% dintre romii care afirmă că e nevoie de muncă și efort personal.

Contextul cultural are un rol nu mai puțin important pentru stabilirea unui nivel educațional dezirabil. Astfel, există o relație pozitivă între vârsta la care s-a căsătorit o persoană și vârsta pe care aceasta o consideră dezirabilă pentru căsătorie pentru un tânăr sau o tânără din ziua de azi (vezi și în capitolul "viața de familie"). În cazul romilor, atât vârsta respondenților, cât și vârsta considerată drept potrivită pentru căsătorie sunt în medie mai mici decât în cazul celorlalți subiecți (18 ani față de 22 pentru vârsta la căsătorie, respectiv 20 față de 23 pentru vârsta recomandată). În același timp, persoanele care consideră drept dezirabilă o vârstă redusă la căsătorie tind să recomande mai rar continuarea studiilor dincolo de nivelul gimnazial (**Figura 2**). 51% dintre respondenții romi consideră că bărbații ar trebui să se căsătorească înainte de 21 de ani, față de 12% dintre ceilalți subiecți. Doar 25% dintre cei care consideră că bărbații ar trebui să se căsătorească înainte de 21 de ani recomandă continuarea studiilor dincolo de nivelul gimnazial, față de 50% dintre cei care recomandă o vârstă la căsătorie peste 21 de ani.

Figura 2. Relația dintre "cea mai potrivită vârstă la care este bine să se căsătorească o fată" și nivelul de educație recomandat.

Educația școlară este unul dintre indicatorii cei mai frecvent folosiți pentru a aproxima nivelul de capital uman al unei persoane. Pornind de la informațiile despre limbile străine vorbite de

către respondenți, datele acestei cercetări permit construirea a încă unui indicator care în completarea informațiilor despre ultima școală absolvită oferă o imagine și mai clară asupra cunoștințelor și deprinderilor utile ale acestora. **Tabelul 3** ilustrează prezența unor diferențe clare între romi și ceilalți subiecți atunci când sunt considerate limbile străine: 10% dintre romi declară că pot lua parte la o conversație în cel puțin o limbă străină, alta decât română, maghiară sau romani, față de o treime dintre respondenții de alte etnii. Este adevărat că prin includerea și a limbii romani în categoria limbilor străine nu ar mai fi diferențe între cele două categorii de subiecți, însă avantajele oferite în prezent pe piața muncii din România sau din alte țări de cunoașterea acestei limbi tind să fie mai mici decât în cazul altor limbi străine.

Tabelul 3. Proportia celor care declară că pot lua parte la o conversație în una sau mai multe limbi străine (alta decât română, maghiară sau romani), în funcție de etnie (romi / ne-romi).

	ROM		Total
	alta etnie	rom	
Nici o lb. străină	860 66.6%	1285 90.7%	2145 79.2%
O lb. străină	232 18.0%	69 4.9%	301 11.1%
Două lb. străine	148 11.5%	38 2.7%	186 6.9%
Trei sau mai multe lb. străine	51 4.0%	25 1.8%	41 1.5%
	1291 100.0%	1417 100.0%	2708 100.0%

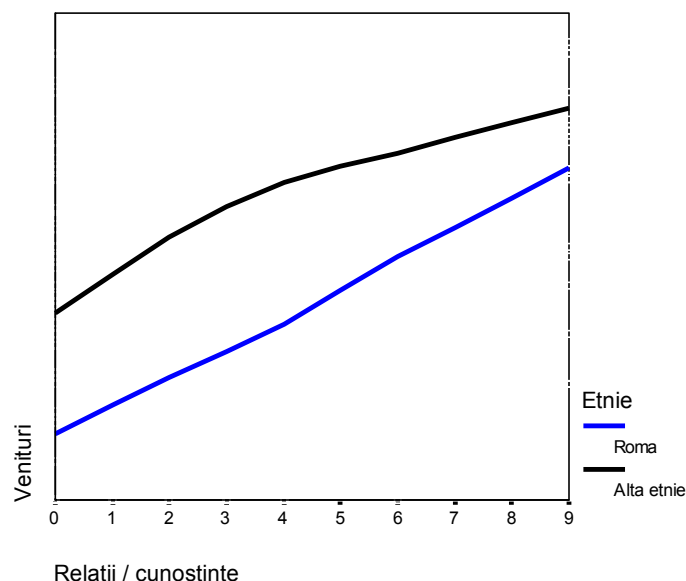
În plus față de avantajele pe care le poate oferi pentru ocuparea unui loc mai bun pe piața muncii, în cazul migrației temporare în străinătate cunoașterea unei limbi străine favorizează efectele de învățare socială, inclusiv dobândirea unor deprinderi, cunoștințe și atitudini care sunt parte a capitalului uman și social al unei persoane. În timp ce mai mult de jumătate (53%) dintre respondenții care au lucrat în străinătate și care nu sunt romi declară că vorbesc o limbă străină, doar un sfert (24%) dintre romii care au lucrat în străinătate declară că vorbesc o limbă străină.

Capitalul social al populației de etnie romă

Există un acord larg în științele sociale asupra faptului că anumite tipuri de atitudini, rețele sociale și reguli de comportament pot oferi un avantaj semnificativ celor care le posedă și, prin agregare, comunităților din care fac parte. O serie de studii recente argumentează faptul că atât dezvoltarea economică cât și dezvoltarea democratică au un determinant principal comun, și anume *nivelul de capital social*, concept care se referă la "aspecte ale organizării sociale, cum sunt rețelele, normele și încrederea, care facilitează coordonarea și cooperarea pentru obținerea unor beneficii mutuale" (Putnam 1993 p. 36). Familia, prietenii și cunoștii pe care se poate baza o persoană atunci când încearcă să rezolve probleme personale sau de interes comun constituie una dintre formele de capital social frecvent întâlnite în societatea românească. Perioada comunistă a contribuit din plin la dezvoltarea unor relații de cunoștințe necesare pentru rezolvarea unor probleme dintre cele mai diverse, de la obținerea de alimente, până la accesul la servicii medicale, loc de muncă, locuință etc. Deși mai puțin importante după 1989, anumite tipuri de rețele sociale și-au păstrat caracterul de resursă, de capital social, în special datorită funcționării deficitare a unora dintre instituțiile statului postcomunist. **Figura 3** ilustrează faptul că există într-adevăr o relație pozitivă între capitalul relațional al subiectului și starea sa materială, atât în rândul romilor (coeficientul de corelație $r = 0.4$) cât și al celorlalți subiecți ($r = 0.4$). Desigur, asocierea dintre cei doi factori poate fi datorată atât unui efect cauzal al relațiilor asupra veniturilor cât și a unui efect de sens opus, însă este plauzibil (și consistent cu rezultatele altor cercetări) faptul că succesul material este cel puțin în parte rezultat al capitalului relațional.

Figura 3. Relația dintre venituri și un indice al relațiilor/cunoștințelor.²³

Datele sondajului arată faptul că persoanele de etnie romă tind să aibă mai puține relații utile decât cele de alte etnii, pentru fiecare dintre situațiile evaluate (probleme de boală, la tribunal, la primărie, la poliție, pentru obținerea unui credit, pentru obținerea unui loc de muncă, în lumea afacerilor, în străinătate, în contactul cu instituțiile județene). Pe ansamblu, numărul mediu de tipuri de astfel de relații este aproape de trei ori mai mare pentru cei care nu sunt romi decât pentru romi: 1.7 față de 0.6. **Tabelul 4**, în care sunt prezentate răspunsurile pentru fiecare dintre cele nouă tipuri de relații, ilustrează faptul că diferențele cele mai mari sunt cele care privesc ajutorul în relația cu justiția, în lumea afacerilor și pentru obținerea unui credit.

Tabelul 4. Tipuri de relații utile pentru romi/ne-romi.

Aveți relații/cunoștințe pe care vă puteți baza..	Ne-romi (% celor care au răspuns afirmativ)	Romi (% celor care au răspuns afirmativ)
în caz de boală pentru consultație, tratament, intervenție chirurgicală	36	15
la tribunal, notar, avocat	16	4
la primărie	23	14
la poliție	21	9
în obținerea unui credit	12	3
în obținerea unui loc de muncă	17	5
în lumea afacerilor	14	3
în străinătate	23	9
la instituțiile județene (prefectură, consiliul județean)	7	3

Legătura dintre etnie și capitalul relațional se păstrează, deși cu intensitate mai scăzută, atunci când este controlat efectul nivelului educațional (**Tabelul 5**).

Tabelul 5. Relațiile dintre capital relațional (numărul de relații utile), etnie (romi/ne-romi) și nivelul de educație.

²³ Subiecții au fost întrebați dacă au cunoștințe/relații pe care se pot baza în caz de boală, la tribunal, la primărie, la poliție, pentru obținerea unui credit, pentru obținerea unui loc de muncă, în lumea afacerilor, în străinătate, în contactul cu instituțiile județene. Indicele este egal cu numărul de răspunsuri afirmative.

	Ne-romi	Romi	Total
fără școală	.59	.36	.38
primar	.83	.51	.59
gimnazial	1.35	.63	.92
> gimnazial, < liceu	1.60	1.27	1.49
liceu	1.97	1.40	1.91
facultate	3.16	2.50	3.11
Total	1.69	.65	1.15

Relațiile utile ale populației de etnie romă diferă nu doar prin faptul că au o densitate mai redusă decât în cazul celor de altă etnie, dar și printr-o pondere mai ridicată a rolului pe care îl au familia, vecinii și prietenii. Astfel, 55% dintre respondenții romi afirmă că iau uneori împrumut bani sau obiecte sau sunt ajutați la activități din gospodărie de rudele lor, în comparație cu 44% dintre respondenții de alte etnii. În cazul vecinilor sau prietenilor, proporția este de 44% pentru romi și de 37% pentru ceilalți.

Atunci când respondenții sunt întrebați dacă se poate reuși în viață prin forțe proprii, sau dacă ajutorul celorlalți este mai important, persoanele mai educate și cele cu venituri mai ridicate afirmă mai frecvent că succesul este posibil prin forțe proprii. Doar 30% dintre romi cred că se poate reuși prin forțe proprii, față de 43% dintre ne-romi, însă, atunci când este controlat statistic efectul venitului, diferența dispare.

Încrederea în ceilalți oameni este o altă componentă a capitalului social frecvent studiată, fiind considerată drept unul dintre factorii care explică cel mai bine de ce anumite grupuri de oameni au succes în identificarea problemelor comune și a modului în care acestea pot fi rezolvate în timp ce altele nu au. Mai mulți autori au descris și argumentat o tipologie complexă a formelor de încredere și au analizat relațiile dintre ele. Mai întâi, există o distincție clară între încrederea în instituții și încrederea în alte persoane. *Încrederea generalizată*, înțeleasă drept "încrederea în oamenii pe care nu îi știm și care este probabil să fie altfel decât noi" (Uslaner 1999), este cel mai mult discutată și este considerată în mod frecvent drept forma de încredere relevantă pentru costurile de tranzacție în economie și pentru predilecția indivizilor de a se implica în acțiuni civice. Efectele pozitive asociate unui nivel ridicat de încredere generalizată sunt extrem de diverse. Astfel, sunt numeroase studiile care aduc argumente în favoarea faptului că încrederea generalizată este un ingredient important al nivelului de democrație și al stabilității unui regim democratic.

Mecanismele prin care încrederea poate influența calitatea proceselor democratice sunt complexe și includ mai multe componente. În primul rând, un nivel ridicat de încredere generalizată este propice implicării active a cetățenilor în activități asociative care, direct sau indirect, tind să ducă la o administrare mai eficientă și mai democratică, atât la nivel local, cât și la nivelul societății. În plus, oamenii care au un nivel mai ridicat de încredere tind să respecte în mai mare măsură legile, sunt mai puțin înclinați să nu își plătească impozitele și sunt mai dispuși să doneze bani sau timp unor organizații neguvernamentale. Nu în ultimul rând, societățile cu un nivel ridicat de încredere generalizată tind să fie caracterizate și de un grad ridicat al liberalizării și a ritmului de creștere economică.

Atunci când sunt întrebați dacă au încredere în ceilalți oameni sau în membri ai familiei lor, respondenții romi nu sunt semnificativ diferiți de ceilalți respondenți. Proporția celor care afirmă că au încredere este în jurul valorii de 24%, rezultat apropiat cu cele obținute în alte sondaje realizate în ultimii ani și care plasează România printre țările cu puțină încredere. Atunci când subiecții sunt întrebați dacă există printre cunoscuții lor persoane care nu le sunt rude, dar pe care se pot baza la nevoie, pe ansamblul eșantionului proporția celor care dau un răspuns afirmativ este de aproximativ o treime. Există însă o diferență importantă între romi și ceilalți respondenți: 43% dintre romi nu au astfel de cunoscuți, față de 28% dintre ne-romi. Valoarea medie a numărului de cunoștințe este 3 pentru romi, respectiv 4 pentru ne-romi.

Sunt și alte câteva diferențe în ceea ce privește încrederea față de diferite categorii de persoane: proporția celor cu încredere multă sau foarte multă în vecini este 53% în cazul romilor și

de 61% pentru ceilalți; încrederea în persoanele de altă religie este 20% față de 27%; încrederea în persoanele de altă etnie este 20% față de 27%.

Există deci un ușor deficit în cazul romilor, care se menține și atunci când sunt comparate persoane cu caracteristici socio-demografice similare.

Unele cercetări au arătat existența unei legături de determinare între nivelul de optimism al unei persoane și dimensiuni ale capitalului social. Persoanele care cred că în viitor viața lor va fi mai bună tind să aibă mai multă încredere în forțele proprii și să fie mai deschise interacțiunii cu oameni diverși ori cu instituții. În plus, datele arată diferențe importante în ceea ce privește nivelul de optimism al romilor față de ceilalți respondenți. Astfel, 26% dintre respondenții romi sunt de părere că vor trăi mai bine sau mult mai bine peste un an, față de 33% dintre ne-romi; 23% dintre romi cred că în țara noastră lucrurile merg într-o direcție bună față de 36% dintre ceilalți respondenți. Când însă sunt comparate persoane care au venituri asemănătoare, diferențele tind să își schimbe semnul, avându-i pe romi ușor mai optimiști decât respondenții de alte etnii.

Concluzii

Cât de mult *capital uman* și *capital social* au romii față de ceilalți oameni din România? Analizele din acest capitol au pus în evidență diferențe clare între cele două categorii de populație: romii tind să fie mai puțin educați, cunosc în mai mică măsură limbi străine, se pot baza mai puțin pe ajutorul unor rețele de cunoscuți, și le este mai dificil să colaboreze cu alți oameni pentru a-și rezolva problemele.

Care sunt motivele acestui deficit de resurse de tip cultural? O parte importantă a răspunsului are în vedere intercondiționările strânse dintre capitalul uman, social, cel financiar și fizic. Oamenii cu venituri mici, care locuiesc în condiții precare, își permit investiții minime în capitalul uman și social propriu sau al familiei lor, fapt care le menține scăzute șansele de a-și crește nivelul bunăstării. În același timp însă, romii au un nivel mai scăzut de aspirații educaționale, chiar și atunci când sunt comparați cu persoane având venituri similare, deși investiția în capital uman tinde să fie la fel de rentabilă indiferent de etnie. O categorie de explicații pentru această diferență pornește de la faptul că persoanele de etnie romă percep adesea societatea ca fiind guvernată de reguli discriminatorii, în care legile nu sunt aceleași pentru toți și în care aproape fiecare dintre instituțiile statului îi tratează pe romi mai prost decât pe români. Ca urmare, efortul de a dobândi capital uman și social este perceput a fi mai ridicat în cazul romilor decât în cazul celorlalte etnii. În plus, valorizarea pozitivă a educației vine uneori în contradicție cu norme care guvernează alte aspecte ale vieții sociale. În particular, datele arată cum tradiția din rândul unei părți a populației române de a avea căsătorii între persoane foarte tinere tinde să descurajeze continuarea educației școlare.

În concluzie, care sunt mecanismele care frânează reducerea deficitului de capital uman și social în rândul romilor? În primul rând, discriminarea față de romi în rândul instituțiilor statului are un efect negativ asupra resurselor de tip cultural ale romilor. Bo Rothstein arată cum tratarea nediscriminatorie de către instituțiile publice are un efect pozitiv nu doar asupra încrederii în instituții ci și asupra încrederii sociale în rândul grupurilor minoritare (**Rothstein** 2006, 2000). În același timp, expunerea la diversitate poate avea un efect pozitiv asupra capitalului social. O mare parte a literaturii despre capital social afirmă că încrederea socială crește în urma contactelor între categorii diverse de oameni (**Marschall și Stolle** 2004), însă câteva lucrări recente arată faptul că nu orice fel de interacțiune are efecte pozitive. Pettigrew (1998, 66) aduce argumente în favoarea faptului că, în plus față de diversitate, contactele trebuie să aibă loc între grupuri cu status egal, scopuri comune și experiența unor situații de cooperare. Astfel, reducerea intoleranței față de romi ar avea un efect pozitiv asupra resurselor culturale ale acestora.

BIBLIOGRAFIE

Marschall, Melissa and Dietlind Stolle. 2004.. "Race and the City: Neighborhood Context and the

Development of Generalized Trust,” *Political Behavior*, 26:126-154.

Pettigrew, Thomas F. 1998. “Intergroup Conflict Theory,” *Annual Review of Psychology*, 49:65-85.

Putnam, Robert D. 1993. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Rothstein, Bo. 2004. Social Trust and Honesty in Government: A Causal Mechanism Approach. in Janos Kornai, Susan Rose-Ackerman and Bo Rothstein (eds), *Creating Social Trust: Problems of Post-Socialist Transition*. Palgrave Macmillan 2004.

Uslaner, Eric. 2006. Does Diversity Drive Down Trust? Paper presented at the Conference on Civil Society, the State, and Social Capital, Bergen, Norway, May 11-13, 2006

Roma Inclusion Barometer

Authors:

Gabriel Bădescu

Vlad Grigoraș

Cosima Rughiniș

Mălina Voicu

Ovidiu Voicu

2007

© 2007 Open Society Foundation

All rights reserved for the Open Society Foundation. Neither the publication as a whole, nor its fragments can be reproduced without permission of the Open Society Foundation. Bucharest, January 2007

Foundation for an Open Society

33 Căderea Bastiliei street, 1st district, Bucharest

Phone: (021) 212.11.01

Fax: (021) 212.10.32

Web: www.osf.ro

E-mail: info@osf.ro

Contents

Roma Inclusion Barometer – presentation of the research program	5
Who are the Roma?	7
<i>Cosima Rughiniș</i>	
State of mind, institutions, political options of the Roma in Romania	17
<i>Ovidiu Voicu</i>	
Dwelling conditions and financial problems of the Roma population	31
<i>Vlad Grigoraș</i>	
Formal exclusion of Roma origin citizens	44
<i>Cosima Rughiniș</i>	
Residential segregation	49
<i>Cosima Rughiniș</i>	
Tolerance and perceived discrimination	56
<i>Mălina Voicu</i>	
Family life	66
<i>Cosima Rughiniș</i>	
Human and social capital of the Roma population	81
<i>Gabriel Bădescu</i>	

The survey was conducted by the Open Society Foundation under the aegis of the Decade for the Roma Inclusion

The Decade of Roma Inclusion

This grant is made to your organization by the Open Society Institute under the Decade of Roma Inclusion. The Decade of Roma Inclusion 2005-2015, an initiative supported by the Open Society Institute and the World Bank, is an unprecedented international effort to combat discrimination and ensure that Roma have equal access to education, housing, employment and health care. Launched in February 2005 and endorsed by nine Central and Eastern European countries, the Decade of Roma Inclusion is also supported by the European Commission, the Council of Europe, the Council of Europe Development Bank, and the United Nations Development Program.

Decade partners are united by a common vision to close the gap in welfare and living conditions between the Roma and the non-Roma and to break the cycle of poverty and exclusion over a period of 10 years. The declared objective is to accelerate progress in improving the social inclusion and economic status of Roma.

The Decade is driven by a commitment to shared values of social inclusion and anti-discrimination, to promote equal opportunities and bring an end to segregation. Central to the values and vision of the Decade is a commitment to embrace innovative approaches, foster international cooperation, and promote transparency and Roma participation.

The vision and values statement of the Decade of Inclusion places great emphasis on Roma participation: *“Nothing about us without us: Roma participation will make or break the Decade. Roma representatives and civil society organizations are involved in every stage of the Decade. Roma shaped and defined the vision from the very outset. Roma civil society groups and experts identified policy priorities and played a key role in defining Decade goals and targets. Roma participation will be central to regular oversight and monitoring of the process over the next ten years.”*

I Dekada Vash i Romani Inkluzija

I Dekada vash e Romengi Inkluzija 2005-2015, jekh iniciativa vastjardi katar o Instituto vash jekh Putardo Khetanipen thaj i Lumjaki Banka, si jekh nevo maskarthemutno zoripen te achavel pes i diskriminacija thaj te ristjarel pes so e romen si len barabar putardo drom vash o sikljaripe, o beshipen, i buki thaj o sastipen. I Dekada sas putardi and-o Februaro 2005 thaj 9 thema andar o Centro thaj o Esto e Evropako len kotor andre. I Dekada si zurjardi katar i Evropaki Komisia, o Konsilo e Evropako, e Barjarimaski Banka katar o Konsilo e Evropako thaj e Barjarimasko Programo e Unisarde Nacjengo.

E Dekadake partenerura si len jekh khetani vizija te phandaven i hiv and-o barvalipen thaj trajo mashkar e roma thaj e gadze thaj te pharaven i truj e chororimaski thaj e ekskluziako and-e 10 bersha. Sar sas mothovdo, objketivo si te sigjarel pes o progreso vash te lacharel pes e romengi socialo inkluzika thaj ekonomikano statuso

I Dekada si tradini katar jekh angadzamento vash khetane valore palal i socialo inkluzija thaj mamuj-diskriminacija, vash barabar sajutnimata thaj te achavel pes i segregacija. And-o mashkar e Dekadake valorego thaj vizijako si o mangipen te adoptisaren pen neve bukiake mekanisme, te zurjarel pes i mashkarthemutni kooperacija, thaj te kerel pes promocija vash transparenca thaj romani participacija.

I vizija thaj valorengi deklaracija vash e Inkluziaki Dekada del jekh bari importancia palal e Romani participacija: *“Khanch vash amenge bi amaro: i Romani participacija ka kerel vaj ka musarel i Dekada. E romane reprezentantura thaj civilo organizacije len kotor and-e savore nivelura e Dekadake. E roma kerde i vizija katar o astaripen e Dekadako. E civilo romane grupura thaj ekspertura arakhle prioritatura vash politike thaj khelde jekh sherutno rolo vash te arakhen pen e Dekadake obektivura thaj celura. I Romani participacija avela but importante and-e procesoske supervizija thaj monitorizacija and-e avutne desh bersha.”*

Roma Inclusion Barometer

Description of the program

Starting from October 2006 and continuing in 2007, the Open Society Foundation has implemented the “Roma Inclusion Barometer” survey. Its main objectives are as follows:

- to find out people’s perception on the Roma
- to offer Roma population the possibility to assert their opinion about the main problems they are confronted with

To achieve these objectives the survey, conceived as a quantitative study based on the experience acquired in the Public Opinion Barometer, uses two samples: a nationally representative one, and another which is representative for the Roma population in Romania. The samples have been designed by Prof. Dumitru Sandu; the questionnaire is a multiple choice one with a common core and several specialized modules for the two samples. We shall thus be able to make comparisons between the social and demographic characteristics of the two target populations. The topics followed during the research had been established by the Open Society Foundation starting from the multi-annual data of the Public Opinion Barometer and within a framework of consultations with organizations and persons with expertise in the field.

A team of sociologists, contributors to the FOS specialized in social statistics and with expertise in sociological research conducted in Roma communities (Cosima Rughiniş, Gabriel Bădescu, Mălina Voicu, Vlad Grigoraş), have codified the list of topics in questions which will measure the followed social effects in a correct scientific manner.

The data collection and entering have been provided by Metro Media Transilvania, and the control of the quality of both data collection and entering by the Research Institute for Quality of Life.

Data were collected during the month of December and analyzed by the same team, which have worked at drafting the questionnaire and the result of the analysis was published at the beginning of the year 2007 in this Report. The survey data will also be made available free of charge to all interested people. During this year, FOS will initiate several public debates with the purpose to promote on the public agenda the need to find appropriate solutions to the problems the Roma communities are confronted with. At the same time, the Foundation will support the analysis and amendment of the public policies in this field.

The Barometer will be repeated after a 2-3 year period to reflect the evolution in time of the issues approached in the research.

Methodology

The survey uses the data collected through two polls, one which is representative of the entire population of Romania, the other for the Roma population of Romania.

Characteristic of the national survey

Size of the sample: 1.215 persons aged 18 and over

Statistic error margin: $\pm 2,9\%$

Questionnaire: multiple choices, duration: 50-60 minutes

Data collecting period: 14-30 November 2006

Characteristic of the survey among the Roma population

Size of the sample: 1.387 persons aged 18 and over, self-identified as Roma

Statistic error margin: $\pm 2,6\%$

Questionnaire: multiple choices, duration: 50-60 minutes

Data collecting period: 14-30 November 2006

Authors of the methodological tools:

- **samples:** Dumitru Sandu
- **questionnaire drafting:** Gabriel Bădescu, Vlad Grigoraș, Cosima Rughiniș, Mălina Voicu, Ovidiu Voicu

Data collecting and entering:

- **Metro Media Transilvania**

Control of data collecting and entering:

- **Institute for the Research of Life Quality**

Data analysis and interpretation:

- Gabriel Bădescu, Vlad Grigoraș, Cosima Rughiniș, Mălina Voicu, Ovidiu Voicu

Who are the Roma?

by Cosima Rughiniş

The ethnical identity of Roma, often designated as “gypsy”, has always been strongly stigmatizing in the Romanian society and the European societies, in general. While during the communist regime its negative perception was both recognized and hidden from sight by the policy of ignoring the Roma ethnical identity and ethnic assimilation, after 1989 the freedom of expression brought up again the stereotypes and negative emotions associated with the Roma minority. The ethnic term of “Roma” – very much controversial in the majority population because of its unwanted similitude with the ethnic term of “Romanian” is the result of the assertion of the new identity by the Roma elite, an identity rooted within the ethnic group in its culture and experiences and not in the definitions imposed along history by the *gadji* (non-Roma) people.

Among the confronting strategies of the Roma ethnic stigmatization there are the defensive ones – hiding and even denying the ethnic belonging, on one hand, even the attempt to assimilate the dominant culture, on the other hand. As a consequence of the reluctance perceived by Roma to identify themselves with their ethnical group in official circumstances, the reliability of the census data on the ethnic structure of Romania’s population is questioned by most of the observers, including Roma nongovernmental organizations. The gap between the official estimate of the Roma population and the informal estimates of the research workers or different civil organizations is an indicator of the continuing stigmatization of the Roma identity. As a matter of fact, a brief examination of the use of these ethnic names in mass media confirms undoubtedly the persistence of the negative ethnic stereotypes and their continuous use with the purpose to stir redeeming emotions in the audience (Tarnovschi, 2002 and Popescu, 2002).

Nevertheless the institutional development of the ethnical minorities after 1989 has impacted the Roma identity. The Roma political and civic elite became more and more visible, as well as the state institutions dedicated to the promotion of the Roma interests and the fight against discrimination – institutions as Romani language classes in schools, the National Council for Combating Discrimination or the National Roma Agency. Under these conditions the Roma ethnic identity becomes more and more subject of the social controversy, coming out of the anonymity of the negative stereotypes “which go without saying”. The data of the Roma Inclusion Barometer show both the stigmatizing pressures and the efforts of the Roma population to resist them by assertion, and not only by hiding and/or assimilation.

Ethnic self-identification

Out of the total number of Roma people included in the survey, almost half (45%) declare themselves Romanianised Roma (see **Table 1**) – this is a Roma category which preserves only to a small extent the cultural characteristics of the ethnic group, as they are educated in the spirit of the Romanian culture. Approximately 15% are wood workers and hearth-makers, groups which are relatively assimilated into the majority culture. Approximately 15% identify themselves with the more traditional groups of

bucket-makers, bear leaders and brick makers and the remaining 25% consider themselves “just gypsies” or affiliate themselves to other ethnic groups.

Table 1. What kind of a Roma are you?

Ethnic group/category:	%
Romanianised Roma	45
I am just Gypsy	23
Wood worker	12
Bucket maker	6
Bear leader	3
Poker maker	3
Brick maker	2
Others	6
Total	100

Romanian is the mother tongue of 40% of the Romanianised Romas and of most (55%) of the other Roma groups (see **Table 9**).

It is interesting to note that half of the non-Roma and over one third of the Roma people are of the opinion that the Romani language should not be taught in school to children (see **Table 2**). Romanianised Romas and Roma with other identifications have generally similar opinions, the only difference being the intensity. This devaluation of the Romani language reflects its general stigmatization and the result of this stigmatization – namely its relative uselessness in official social interactions. We can also see from **Table 3** that the respondent’s mother tongue does not matter very much in his/her appreciation of the Romani language; within the Roma population, native speakers statistically differ significantly from the other persons, but differences are not very big.

Table 2. Roma children should learn Romani language in school – depending of the ethnical identification

	Romanianised Roma	Other Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian, etc.)
I fully disagree	19	10	23
I rather don’t agree	18	28	28
I rather agree	24	28	26
I fully agree	39	34	24
Total	100	100	100

Differences are significant for p=0.01

Table 3. Roma children should learn Romani language in school – depending on the person’s mother tongue

	Mother tongue:	
	No	Yes
I fully disagree	15	13
I rather don’t agree	27	19
I rather agree	28	24
I fully agree	30	44
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

Ethnical belonging

Due to the variability and overlapping of the Roma and non-Roma physical traits the ethnic hetero-identification of the unknown persons generally takes into account several different criteria based on the available information – such as physical, behavioural, verbal criteria, etc. It is interesting to note that the respondents’ answers to the question “How do you realize someone is Roma?” differ systematically depending on their ethnic identity. We can see in **Table 4** that Roma stress in their answers mainly cultural criteria, such as language, speaking and clothing style, while non-Roma emphasize to a greater extent the physical traits, including the skin colour, and the behavioural ones – a criterion which probably hides a stereotypically negative definition of the “typical” Roma behaviour.

Table 4. Criteria of the ethnical belonging “How can you tell that someone is Roma?”

Criterion	Romania nised Roma	Another kind of Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian etc.)
Aspect, physiognomy, what they look like	9	9	17
Behaviour, habits, character	7	7	13
Skin colour	14	13	23
Language, accent, vocabulary	19	15	10
Clothes	15	14	9
Language spoken – Romani	23	17	10
Don’t know	8	20	10
Other criteria or answers	6	5	9
Total	100	100	100
(Number of cases)	(607)	(697)	(1224)

Of course, these answers do not necessarily reflect the real criteria used by the subjects for the ethnic hetero-identification. The perceptive identification of a category of objects, including people’s ethnic origin is most frequently non-reflexive, spontaneous – so it is difficult to describe it in words. The answers reflect rather the subjects’ theories on what a Roma is or how we should identify a Roma person.

As for the relation between the parents' and children's ethnic origin, most of the subjects, regardless of their ethnic origin, agree that having a Roma parent makes the child most probably a Roma and not a non-Roma (**Table 5**). For instance, approximately 55% of the non-Roma and 75% of the Roma believe that if the father is Roma, the child will also be, probably or even surely, Roma – while approx. 25% of the non-Roma and 17% of the Roma think it will be rather Romanian. About 20% of the non-Roma and 8% of the Roma answer “I don't know”. This asymmetry in transmitting the ethnic identity is stronger in the case of a Roma father than in that of a Roma mother. Also, the transmission of the Roma ethnic identity is stressed to a significantly greater extent by the Roma subjects than by the non-Roma ones, who choose more often the answer “I don't know”. It is interesting to note that Romanianised Roma do not differ in their answers from the Roma who identify themselves otherwise.

Table 5. Ethnic origin of a child of a mixed family depending on the subject's ethnic origin

	If a youngster's father is Roma, and its mother Romanian, what is the youngster? (%)			If the youngster's father is Romanian and its mother Roma, what is the youngster? (%)		
	Romanianised Roma	Another kind of Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian etc.)	Romanianised Roma	Another kind of Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian etc.)
...Roma	74	74	55	61	63	48
...Romani nan	18	17	26	31	29	33
Don't know	8	8	19	8	9	19
Total	100	100	100	100	100	100

The answers are surprising if we take into consideration the history of the Roma assimilation within the majority population. Without having any empirical arguments, we think it most probable for most of the children from mixed families to have lost their Roma identity through the shared efforts of parents, school and social pressure. The common theory of the persistence of the Roma ethnic origin in the mixed families is, in our opinion, empirically wrong.

We are of the opinion that this theory can rather be explained as a prescription – how should **children of mixed families be seen** and not what they really are. In other words, most of the subjects, regardless of their ethnic origin, think that a person from a mixed family with one Roma parent – as a matter of fact – is a Roma – probably even in spite of the appearances.

In the case of people of Roma origin, the residential environment introduces a significant difference in answers – e.g.: 83% of the Roma who live in big cities think that a Roma father will have a Roma child, while only 70% think so in the countryside (see **Table 10**). The fact that this attribution is most frequent in the environment which provides the highest anonymity, namely in big cities, is one more indication of the

answer being rather normative than perceptive – it reflects what the subjects think it should happen, not what really happens.

About 10% of the subjects, regardless of their ethnic group, think that a youngster whose both parents are Roma may not be a Roma; over three quarters think that this is not possible (**Table 11**).

Border between ethnic groups

Among the forms of inter-ethnic contact, marriages are most disapproved of, both by Roma, and the other ethnic groups – but to a greater extent by the non-Roma ones. For instance, about 40% of the non-Roma thinks it bad or very bad for Romanian and Roma to get married to one another, while 25% think it is bad for Romanian and Roma children to play together; 35% think it is bad to live together (**Table 1**). 20% of the Roma people do not approve of mixed marriages, while 10% do not approve of dwelling and going to school together.

The reluctance to the mixed marriages is surprising, because this is a form of human inter-action where the partners have a high mutual control. We cannot choose either our neighbours or our children’s schoolmates – this is why their ethnic origin can be used as a behaviour predictor which, given the conditions of negative stereotypes towards Roma, explains the non-Roma reluctance to Roma’s vicinity or company. Nevertheless in case of marriage, the partner is chosen in a fully knowledgeable way and without any constraints. His/her ethnic origin cannot thus be seen as a relevant source of information about him/her. Of course, the stake is very high in case of marriages – but necessarily much higher than in case of children’s education and company. In this respect, we think that the intensity of the reluctance to the mixed marriages expresses not only the negative stereotypes, by also the refuse of an intimacy, which has the potential to jeopardise the ethnic identity.

Table 1. In your opinion is it good or not for...

	Romanians and Romas to live together in the same district of a town? (%)		the Roma and Romanian pupils to learn in the same classroom (%)?		Romanian and Roma children to play together? (%)		Romanians and Romas to marry one another (%)?	
	Other ethnic group	Roma ethnic group	Other ethnic group	Roma ethnic group	Other ethnic group	Roma ethnic group	Other ethnic group	Roma ethnic group
Very bad	8	1	4	1	6	2	15	5
Bad	27	9	18	8	19	6	27	14
Good	49	51	58	48	57	51	42	42
Very good	11	37	15	41	14	39	11	35
Don't know	5	3	4	3	5	2	6	4
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

We should also note that the subject's education does not influence significantly either in the case of Roma or of the other persons the desirability of the contact with the other ethnical group. Romanianised Romas are nevertheless much readier to accept non-Romas' marriages, vicinity and company than the other Romas (**Table 7 and 8**).

How many Romas are there in Romania?

The highest Roma percentage officially registered during the censuses of Romania was of 2.5% in 2002. Before that the official percentage was constantly less than 2%, with an absolute minimum of 0.3% in 1966 (**Table 2**) – as a result of the pressure exerted on the Roma population in the early 60s to hide their ethnic origin. The diminishing by over one half of the number of persons who identified themselves as Roma between 1930 and 1956 is a direct consequence of the Romas' deportation to Transnistria.

Table 2. Ethnic structure of Romania's population according to the census data between 1930 and 2002. Source: National Institute for Statistics¹

Year	Total population (mil.inh.)	Roma (inhab.)	Romanians(%)	Hungarians (%)	Romas (%)
1930	14.28	242,656	77.9	10.0	1.7
1956	17.48	104,216	85.7	9.1	0.6
1966	19.10	64,197	87.7	8.5	0.3
1977	21.55	227,398	88.1	7.9	1.1
1992	22.81	401,087	89.5	7.1	1.8
2002	21.68	535,140	89.5	6.6	2.5

Informal estimates of other observers differ. In 1993, the Research Institute for the Quality of Life estimated that there are about one million people in Romania living "according to the specific Roma life style" (**Zamfir and Zamfir 1993**, apud **O'Grady and Tarnovschi**), i.e. about 4% of the population. A survey conducted by the same Institute in 1998 estimated approximately one million and a half Romas, out of which only about 65% identify themselves as such (**Zamfir and Preda 2002**, apud **O'Grady and Tarnovschi**). Vasile Ghețău estimated the Roma population as being of 1.5 – 2 million people (**Ghețău 1996**, apud **O'Grady și Tarnovschi**). Dumitru Sandu suggests in 2005 an estimate of the Roma population with a high probability of identification between 730,000 and 970,000 persons (**Sandu 2005**, p. 6).

Average estimates offered by Romania's both Roma and non-Roma inhabitants are surprising because they are almost ten times higher than the official ones, much over the number given by the experts. In average both Roma and non-Roma populations in Romania think that about 25% of our country inhabitants are of Roma

¹ Website of the National Institute for Statistics <http://www.insse.ro>

origin. About 35% think that over one third of the Romanian nationals are of Roma origin (Table 9).

Table 3. Estimation of the Roma percentage: average value and median value of the subjects' answers

		Subject's ethnic origin		
		Romanianised Roma	Other kind of Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian etc.)
If you think of those who live in the same neighbourhood where you live, what percentage of them are Roma?	Median	50	50	5
	Average	55	53	14
If you think of those who live in the same town where you live, what percentage of them are Roma?	Median	25	25	10
	Average	27	33	17
If you think of all people who live in Romania, what percentage of them are Roma?	Median	25	25	20
	Average	25	26	24

It is interesting to note that the estimates of both Roma and non-Roma people of Romania's population ethnic structure are convergent, in spite of the considerable difference of their estimates of their neighbourhood or town. In general, Roma people think they live in areas with a significantly higher proportion of Roma inhabitants than Romanian ones. For example the average value of the percentages perceived by Romas in their neighbourhood is of approximately 15% in the Romanian, Hungarian subjects, etc., and 55% in the Roma subjects. Nevertheless, for the national level the perceptions are similar, and the estimated level of the Roma minority is of about 25%.

We think that this overestimation can be explained by the psychological threshold of 25% in estimating proportions but also by a common essentialist theory of Roma ethnicity. Without having any direct evidence in this respect, we think that subjects are convinced that the Roma proportion of the population must be much higher than it "seems". This common theory may be explained by the perception that Roma people try to "hide their real identity", or by an amplified visibility of the negative stereotypes. Of course, all these are rather viewpoints in a conversation than conclusions of a scientific research.

An alternative interpretation might invoke the population's lack of familiarity with the percentile estimates and lack of attention given to the significance of numbers. This interpretation is justified especially in the case that there is a significant influence of education on estimates – as educated persons, for instance, have to be familiar with the significance of percentages. Nevertheless, if education is significantly associated with statistic estimates, the differences it induces are small: e.g., the average estimate suggested by educated people is 22%, while people who graduated only from the primary or lower high school give an estimate of 25% (Table 7). Given these circumstances, we think that the lack of familiarity with the percentile estimate does not

influence very much the perception about Roma's share of Romania's population, as we have to do with a common theory of hidden ethnicity.

Some conclusions

As expected, there are significant differences between the Roma ethnicity as understood by the Romas themselves and the non-Roma people (Romanians, Hungarians and others). For example, Roma people prefer the cultural criteria for Romas' hetero-identification while the other ethnic groups prefer to a greater extent physical and behavioural ones. Roma people believe to a greater extent than the non-Roma ones that a child resulting from a Roma-Romanian marriage will be a Roma child – which can be interpreted to a certain extent as an indication of the desire to preserve their ethnic identity. At the same time, Roma people approve significantly more than the non-Roma of inter-ethnic contacts in the neighbourhood relations, school going and a playing, as well as marriage.

The most important similitude between Romas' and other ethnic groups' attitude towards the Roma ethnicity consists in the convergent estimate of the Roma proportion of Romania's population – 25%, much over the estimates of the sociological literature and almost ten times higher than the official census-based estimate.

Annexes

Table 1. Which is your mother tongue? (%)

	Romanian sed Roma	Other kind of Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian etc.)
Romanian	57	40	90
Hungarian	3	6	7
Romani	40	54	1
Other	0	0	2
Total	100	100	100

Table 2. If a youngster's father is Roma and his/her mother Romanian, what is the youngster? (%)

	Subject is Roma			Subject is not Roma		
	Big city	Small town	Village	Big city	Small town	Village
... Roma	83	78	71	53	52	57
... Romanian	12	16	19	25	33	24
Don't know	5	7	10	22	15	19
Total	100	100	100	100	100	100

Table 3. Do you think that a youngster whose both parents are Roma may not be Roma?

	Other ethnic group (%)	Roma ethnic group (%)
Yes he/she may not be gypsy	13	10
No, he/she is surely Roma	77	84
Don't know	10	6
Total	100	100

Table 4. In your opinion is it good or isn't it for Romanians and Romas...

	To marry one another?			To live together in the same area of the neighbourhood?			Children to learn in the same classroom?		
	Romanian ised Roma	Other kind of Roma	Other ethnic group	Romanian ised Roma	Other kind of Roma	Other ethnic group	Romanian ised Roma	Other kind of Roma	Other ethnic group
Very bad	4	6	15	1	1	8	1	1	4
Bad	9	17	27	5	12	27	3	11	18
Good	40	44	42	47	54	49	46	49	58
Very good	43	29	11	44	32	11	48	36	15
Don't know	4	4	6	4	2	5	3	3	4
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Table 5. Would you approve of your son/daughter to marry a person of ... ethnic group/nationality? (% affirmative answers out of total)

	Romanianised Roma	Other kind of Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian etc.)
Romanian?	82	69	95
Hungarian?	61	55	58
Roma?	98	94	35

Table 4.? If you think now of all people living in Romania, what percentage of them you think are Roma?

	Other ethnic group	Roma ethnic group
0-9	16	11
10-19	27	18
20-29	22	35
30-39	15	18
40 and over	21	18
Total	100	100

Table 5. If you think now of all people living in Romania, what percentage of them you think are Roma? % – (depending of the subject’s education level)

	Average estimate	Median estimate
No formal education	25	25
Primary school	25	25
Lower High school	26	25
Apprentice school, lower high school, vocational school, high school	23	20
Post high school, university education	22	20

Literature

Ghețau, Vasile (1996). O proiectare condițională a populației României pe principalele naționalități (1992-2025) [A conditional projection of Romania’s population by main nationalities]. in *Revista de Cercetări Sociale* 1/1996.

O’Grady, Cathy și Tarnovschi, Daniela. Minoritățile din Europa de Sud-Est. Romii din România. Raport CEDIME-SE și CRDE. [Minorities in South-eastern Europe. Roma populations in Romania. A CEDIME-SE and CRDE report

Popescu, Claudia (2002). Imaginea romilor în mass-media. [Roma image in mass media] in Rudolf Poledna, Francis Ruegg and Călin Rus (*coord.*), *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești* [Intercultural studies. Romanian research and perspective] Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Sandu, Dumitru (2005). Comunitățile de Romi din România. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. [Roma communities of Romania. A map of community poverty through a PROROMI survey], Bucharest: World Bank, Available on the National Roma Agency website: <http://www.anr.gov.ro/site/Biblioteca.html>

Tarnovschi, Daniela (2002). Identitatea romilor. Construct istoric și mediatic [Romas’ Identity. A Historical and Mass Media construct] in Rudolf Poledna, Francis Ruegg and Călin Rus (*coord.*), *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*. [Intercultural studies. Romanian research and perspective] Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Zamfir, Cătălin and Preda, Marian (*coord.*) (2002). Romii din România [Romas in Romania] Bucharest: Expert.

Zamfir, Elena and Zamfir, Cătălin (*coord.*) (1993). Țigani. Între ignorare și îngrijorare [Gypsies. Between ignorance and concern], Bucharest: Alternative

State of mind, institutions and political options of the Roma in Romania

by Ovidiu Voicu

Currently in the Romanian public political or journalistic discourse the reference to our fellow citizens of Roma origin is made through the phrase “the Roma problem in Romania”. It is most probable that the phrase has lost its negative connotation and has the functional role to include in a succinct formula the idea that in the Romanian society Roma people are still a marginalised minority, in whose case we cannot talk about a real social inclusion. The same phrase includes implicitly a project, because any problem, by definition, needs a solution. The project to solve the Roma problem in Romania is a complex one and at present it seems to have neither vision nor strategy, much less results. Moreover, the project does not seem to enjoy either the support of the decision makers or the active implication of its direct beneficiaries, namely the Roma people, except for a small number of leaders and nongovernmental organisations.

This chapter wants to uncover some essential landmarks related exactly to the political support and Roma implication in possible public policies which deal with the improvement of the situation of this social category. The first of these landmarks is the state of mind of the target group, the respondents’ (dis)satisfaction, the main source of dissatisfaction. The second topic approached in this chapter is the relation with the public institutions, and the third is the perception of the political representation of the Roma interests and who are their most important subjective leaders. All these questions are regarded in comparison with people’s attitude as a whole.

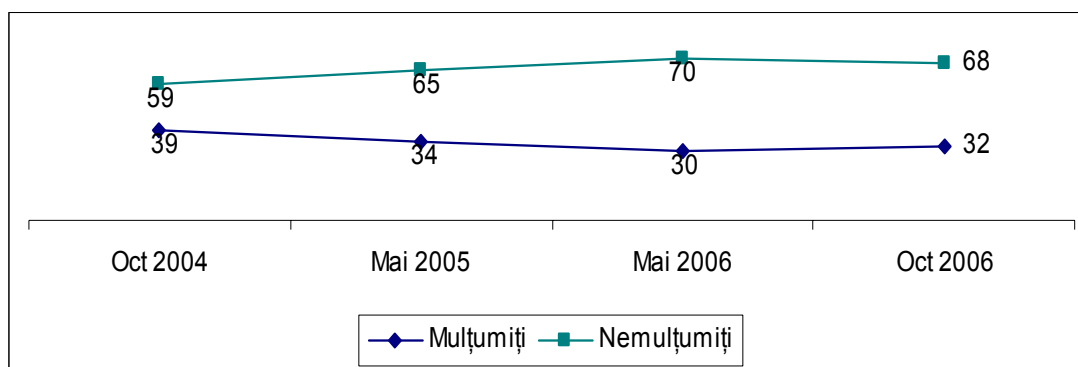
State of mind

The state of mind of the population is an important indicator of how the evolution of society is perceived by our fellow citizens and an important element when asking for the support and the involvement of the population in development programmes. People may be satisfied or dissatisfied with the way things are going in the country, with their own life, with people around them, with institutions and other actors of the public life. A population with a higher degree of satisfaction is more inclined to dialogue, tolerance, shared solutions to the problems while an increased social dissatisfaction can affect seriously the effectiveness of such actions, which depend on people’s cooperation and involvement. Dissatisfaction is most often associated with the inhibition of the own development capabilities and participation in the community activities, as well as with isolation and refuse to participate in the social life.

Romanian Romas are dissatisfied and pessimistic about their own life both in absolute figures and compared to the population as a whole. The two elements – dissatisfaction with their way of living and pessimism regarding the evolution of things – are first of all determined by the characteristic state of severe poverty of the group. In this respect, Romas have similar opinions as the poorest Romanian nationals, regardless of their ethnic belonging. Nevertheless, the material factor is overlapped by other

elements which contribute to shaping the mainly negative perceptions of the Roma people, among which the lack of confidence in institutions and the feeling that they are discriminated.

In general, Romanians are rather dissatisfied with the way they live, as it is shown in all the surveys which have measured this perception. The series *Public*

The evolution of shares of those who consider themselves satisfied, respectively dissatisfied with their own lives, 2004-2006. The figures are percentages of the sample. The differences to 100% are the NA/NR answers.

Source: BIR-FSD, December 2006

Opinion Barometer, carried out by the Open Society Foundation indicate that during the last two years the number of those who consider themselves satisfied is constantly around 30-35% of the population, while the dissatisfied are twice as many.

A similar perception of satisfaction with the own life is also indicated for the population as a whole by the *Barometer of Roma Inclusion*: 35% of the Romanians declare themselves satisfied with the way they live, while 63% are dissatisfied. As for the Romanian Romas, the dissatisfaction is much higher: the percentage of the dissatisfied people drops to 12%, while the dissatisfied are 87% of the respondents of Roma origin. In the next table as well as in the following references, we will designate by “national sample” the representative sample of the whole Romanian population (1,215 persons), and by “Roma sample” the representative sample of the Romanian Romas (1,387 persons).

How satisfied are you with the way you live?		
<i>Sample</i>	Satisfied	Dissatisfied
National	35	63
Roma	12	87

The figures are percentages. The differences to 100% are the NA/NR answers. “Very satisfied”, “Rather satisfied” and the label “Dissatisfied” includes the answers: “Not very satisfied” and “Not satisfied at all”. Differences to 100% are non-answers.

Source: BIR-FSD, December 2006

The respondents' dissatisfaction shows up on the background of the perception by their majority of a worsening of life compared to last year. At the national level, almost a quarter of the population think that their life is better than last year, another quarter perceive a worsening of their own life and half of them do not perceive any change. In the representative Roma sample, the perception of the evolution compared to last year is significantly more pessimistic. Only 15% of Roma notice an improvement of their life, while 42% mention a worsening. When the question is extended to include "people in the town" and "people in the countryside", the percentages of the two samples are more similar and the differences in the perception of the Roma and the population as a whole are smaller. Most of the respondents in both samples think that people's life has either worsened or stayed the same in both their town and in the entire country. In other words, Roma people tend to have a rather more pessimistic opinion – compared to the perception of the population as a whole – about the life evolution, when the question becomes more specific and touches the universe of their own existence.

How is [...] compared to one year ago?						
<i>Sample</i>	Your life		The life of people in your town		The life of people in the whole country	
	<i>National</i>	<i>Roma</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>
Better	27	15	13	9	11	9
The same	48	41	47	43	39	38
Worse	24	42	26	37	35	38
NA	1	2	14	11	15	15

Figures are percentages
The label "Better" includes the answers: "much better" and "better",
and the label "worse" includes the answers: "much worse" and "worse"
 Source: BIR-FSD, December 2006

We find a similar situation of the differences in perception of the evolution of their own life when we project the question in the future. Generally speaking, Romas are more pessimistic and only a quarter of them have a hope of improvement, compared to one third of all the Romanian citizens.

How do you think you will live in one year from now?		
<i>Sample</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>
Better	32	26
The same	26	24
Worse	28	35
NR	13	13

Figures are percentages
The label "Better" includes the answers: "much better" and "better",
and the label "worse" includes the answers: "much worse" and "worse"
 Source: BIR-FSD, December 2006

Crossing the answers to the three questions we get a typology of people

depending on their opinions on their life so far, the evolution compared to last year and the hopes regarding the next year. To simplify the analysis, we differentiated four points marking the centre and extremes of the table.

Type A represents the most dissatisfied and pessimistic of the respondents: they are not happy with their life, perceive a worsening compared to last year and predict also a worsening for the next year. They are 15% of the respondents in the national sample and 26% of the Roma sample. Types B and C include those who do not see any major difference in their life evolution, either compared to the previous year, or in the projection of the next one. The difference between the two types is in the satisfaction with the way things go now, at present – type B are rather dissatisfied, while Type C are rather satisfied. Together the two types represent 18% of the Romanian people and 17% of the Roma population. It should be noted that Type B (dissatisfied) has a higher share in Roma population. At the other extreme of the table we have Type D, including the most optimistic ones: they perceive an improving of life compared to the previous year, are happy with the way things are going now and hope for a positive evolution next year. While at the level of the entire population the percentage of those in Type D is 12%, in the Roma sample the share of this percentage drops by only 4%.

National		<i>Compared to one year ago life is...</i>					
		<i>Worse</i>		<i>The same</i>		<i>Better</i>	
Dissatisfied	Satisfied	Dissatisfied	Satisfied	Dissatisfied	Satisfied	Dissatisfied	Satisfied
<i>In one year life will be</i>	<i>Worse</i>	15^A	1	9	3	3	1
	<i>The same</i>	3	1	11^B	7^C	3	4
	<i>Better</i>	3	1	9	6	5	12^D

Roma		<i>Compared to one year ago life is...</i>					
		<i>Worse</i>		<i>The same</i>		<i>Better</i>	
Dissatisfied	Satisfied	Dissatisfied	Satisfied	Dissatisfied	Satisfied	Dissatisfied	Satisfied
<i>In one year life will be</i>	<i>Worse</i>	26^A	1	12	0	2	1
	<i>The same</i>	7	1	15^B	2^C	2	1
	<i>Better</i>	7	1	11	2	6	4^D

Figures are percentages
Source: BIR-FSD, December 2006

Type A includes in both samples people with low income of all categories: low income people, elderly persons, low education level, less informed, have less useful relations, less healthy, live mainly in economically disfavoured areas. They have a lower level of trust in people and institutions. At the other extreme, Type D includes high income people (of all the above mentioned categories). When we make these comparisons, the reference term is the average of each sample; so, when we talk about lower or higher income Romas the reference is the average of the Roma sample. This analysis shows that the main difference between the perceptions of the two categories is not at all related to the ethnic origin, but to poverty; nevertheless the share of those with minimum resources is much higher in the case of Romas than in the population as a whole.

The main reason for dissatisfaction at both the level of the entire population and the Roma people is the income. BIR data are confirmed in this case by similar surveys. In a series of four dimensions – health, money, family, and friends – the highest dissatisfaction is in both samples related to money, while family and friends generated rather reasons for satisfaction.

How happy are you with...?			
Sample		<i>Satisfied</i>	<i>Dissatisfied</i>
Your life	National	35	63
	Roma	12	87
Your health	National	58	42
	Roma	55	44
The money you have	National	28	71
	Roma	9	90
Your family	National	88	9
	Roma	78	20
Your friends	National	79	17
	Roma	63	32
<p><i>Figures are percentages.</i> <i>Differences to 100% are NA/NR.</i> <i>The label "Satisfied" includes the answers: "Very satisfied" and "Rather satisfied" and the label "Dissatisfied" includes the answers "Not very satisfied" and "Not at all satisfied".</i> Source: BIR-FSD, December 2006</p>			

It is obvious that the material resources are the most important source of dissatisfaction. The subjective perception of their own welfare offers an image of how the two target groups differentiate themselves. While in the entire population 30% of the respondents think that they are under the survival threshold ("incomes are not even enough to survive"), in the case of Romas their share increases to 73%. Less than 6% of the Romas in Romania state that their current income is enough at least for a decent living.

How do you assess the present income of your household?		
<i>Sample</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>
It is not even enough for the minimum needs	29,9	73,0
It covers just the minimum needs	34,5	14,4
It is enough for a decent living, but we cannot afford buying expensive things	21,0	4,9
We can even buy expensive things but with restrictions in other areas	5,9	1,0
We have everything without restrictions	2,0	0,4
<p><i>Figures are percentages.</i> <i>Differences to 100% are NA/NR</i> Source: BIR-FSD, December 2006</p>		

Institutions

Another characteristic of the Romanian society confirmed in several studies is the lack of trust in public institutions. As expected, the level of mistrust is higher in Romas than in the non-Roma for most of the institutions and organisations for which we have measured this indicator. It is interesting to note that Roma are somehow more lenient with Government and Parliament, compared to the rest of the population. Even if the difference is under the survey error margin the two central institutions are the only ones which enjoy to a greater extent Romas' confidence than the confidence of the Whole population.

<i>Sample</i>	<i>National</i>		<i>Roma</i>	
	little + very little	much + very much	little + very little	much + very much
European Union	47	44	50	39
President	53	43	59	36
Government	73	23	71	24
Parliament	75	20	73	22
Justice	64	31	67	28
Army	39	57	50	44
Police	53	44	62	34
Town Hall	47	50	59	38
Political parties	77	17	75	16
Banks	53	39	63	24
Media (television, radio, press)	42	53	49	43
Nongovernmental organisations	55	27	59	20
Church	18	78	28	68

Figures are percentages.
Differences to 100% are NA/NR
 Source: BIR-FSD, December 2006

The Romas confidence is significantly lower than the confidence of non-Romas regarding the institutions with which they have a direct contact and which, theoretically, should be the first to mediate for the solution of their problems. Only 38% of Romas say that they are confident or very confident with the Town Hall where they live (while 50% of all the citizens have this opinion), 34% trust the Police (compared to 44% at the national level) and only 20% place their trust in non-governmental organisations (compared to 27% of the population as a whole)

At the same time, Romas call three times more frequently on the social workers of the Town Hall and two times more to other public servants than the non-Romas. Romas have more frequent interactions with the police, the school headmasters and teachers. These interactions are mainly due to the Romas dependence on different forms of social allowances and the results of these interactions determine the way in which the respondents regard the public institutions. The trust in the Town Hall, in the case of Romas, increases to 50% of those who called on the public servants of social workers of the Town Hall and were satisfied with the way their requests were answered, but drops to 22% in the dissatisfied persons.

During the last year have you or anyone in your family had a problem for whose solution you asked for help from...			
<i>Sample</i>		<i>National</i>	<i>Roma</i>
... Town Hall social workers	Yes	13	38
	No	86	61
... other Public servants of the Town Hall	Yes	17	33
	No	81	66
... Police of your town	Yes	11	15
	No	87	83
... school teachers or headmaster	Yes	9	14
	No	89	83
<i>Figures are percentages</i>			
<i>Differences to 100% are NA/NR</i>			
Source: BIR-FSD, December 2006			

The main kind of social benefit received by the Romanian Romas is the minimum guaranteed income (we have excluded here the children allowances which are given to every family with children, regardless of their income). Out of the whole population, the share of those who say that someone in their family receives the MGI (minimum guaranteed income) is 8%. Among the Roma population the percentage increases to 38%. 64% of them say that during the last month they worked for the community in order to receive the money (compared to only 42% of the non-Roma who receive the same social benefit).

Do you or anyone in your family receive the MGI /social benefits?			
<i>Sample</i>		<i>National</i>	<i>Roma</i>
No		86	61
Yes		13	38
<i>Only for those who receive MGI</i>			
<i>Sample</i>		<i>National</i>	<i>Roma</i>
During the last month have you worked for the community in order to receive the Money?	No	42	64
	Yes	48	31
<i>Figures are percentages.</i>			
<i>Differences to 100% are NA/NR</i>			
Source: BIR-FSD, December 2006			

At the central level, the National Council for Combating Discrimination is one of the institutions which have among their responsibilities the protection of Romas' rights (for the feeling of perceived discrimination, see the following chapters). At the central level, too, there is a National Agency for Romas, a body subordinated to the Government, whose objective is to promote and implement the programmes designed to improve Roma situation.

The name of the National Agency for Romas is known by only one fifth of the Romanian Romas (compared to 26% of the entire population). Half of those who have heard of the NAR (of the Roma sample) have a rather good opinion about its activity, but almost two thirds think that NAR helps only to a small extent to solve Roma

problems. Data show first of all that the Agency did not succeed in making itself known within the target group as a generator of strategies and programmes, which is the result either of a poor activity or of a lack of communication. Among those who have heard of the Agency, half of them appreciate its efforts, but the high percentage of those who think that the results help only to a small extent indicate that the Romas' expectations concerning NAR are higher than what the institutions provide at present.

Have you heard of the National Agency for Romas (NAR)?			
<i>Sample</i>		<i>National</i>	<i>Roma</i>
No		73	80
Yes		26	19
<i>Only for those who have heard of NAR:</i>			
<i>Sample</i>		<i>National</i>	<i>Roma</i>
Have you a rather good or rather bad opinion about NAR activity?	rather good	44	50
	rather bad	22	33
To which extent does NAR help in solving Romas problems in Romania?	great + very great	48	26
	small + very small	30	61
<i>Figures are percentages.</i> <i>Differences to 100% are NA/NR</i> Source: BIR-FSD, December 2006			

The National Council for Combating Discrimination enjoys a little higher notoriety among Romas: a quarter of them state that the institution is known. As in the case of NAR, the Council is better known by those who are more informed (they read papers, watch TV more often) and its notoriety is most probably due to its more frequent presence in media. The number of those who have a good opinion about the Council among the Romas is almost half (46%), as well as the share of those who think that the Council work contributes to diminishing discrimination in Romania (47%). We should nevertheless emphasise that those who perceive a discrimination against Roma are more dissatisfied with the Council activity: in their case, the percentage of those who have a rather bad opinion increases to 52%.

Have you heard of the National Council for Combating Discrimination (NCCD)?			
<i>Sample</i>		<i>National</i>	<i>Roma</i>
No		75	75
Yes		25	25
<i>Only for those who have heard of NCCD:</i>			
<i>Sample</i>		<i>National</i>	<i>Roma</i>
Have you a rather good or rather bad opinion about NCCD activity?	rather good	68	46
	rather bad	22	33
To which extent does NCCD help in solving Romas problems in Romania?	great + very great	28	47
	small + very small	48	41
<i>Figures are percentages.</i> <i>Differences to 100% are NA/NR</i> Source: BIR-FSD, December 2006			

The perception of existing segments of citizens who are disfavoured in Romania is widely spread at both national level and among the Romas: 46% of the non-Romas and 43% of Romas think that in Romania the law is not enforced equally for everybody and there are disfavoured citizens. There are differences about who are the disfavoured citizens. For most of the respondents in the entire population (40%) poor people are in this situation, and only 9% put Romas on the first place. 60% of the Romas who perceive discrimination think that Romas are its main victims. People who think they are poor, regardless of the samples we refer to, think to a greater extent that poor people are disfavoured in front of the Law.

In your opinion, are laws enforced equally for everybody or are citizens disfavoured in front of the Law			
<i>Sample</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>	
Law is enforced equally for everybody	40	43	
There are disfavoured citizens	46	44	
<i>Only for those who think that there are disfavoured citizens</i>			
Who are the disfavoured ones? (open question)			
<i>Sample</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>	
	poor people	40	27
	gypsies / Roma	9	60
	elderly, retired people	6	
	people without connections	4	2
	minorities		2
	farmers /people in rural areas	6	
	uneducated people	2	
	other	13	5
<i>Figures are percentages.</i>			
<i>Differences to 100% are NA/NR</i>			
<i>Source: BIR-FSD, December 2006</i>			

Leaders, political parties and options

The political decision is an important element in the process of implementing public policies, mainly in such controversial issues as solving Roma problems in Romania. Taking a position to favour or disfavour Roma is a type of decision which, according to a very pragmatic political calculation, may result in consequences, which will either satisfy or stir political actors. First of all, this is about supporting programmes meant to increase Romas' income level and their social inclusion, seen as a normal behaviour in a society, which chose among its fundamental values the respect for the human rights, freedom and equality. At the same time, against the background of Romas being rejected by a minor but relatively active electoral segment, the discriminatory measures or mere discriminatory attitude towards Romas may result in an increased electoral capital. Last but not least, the political actors have to take into consideration the fact that the Roma population are an important electoral public even if they don't have the voting discipline of the Hungarian electorate (to give an example of the same area). Nevertheless we could see on several occasions during the last 17 years

that the Romanian politicians were readier to avoid the reference values in favour of an electoral gain.

At the same time, in order to reach a favourable political decision for the programmes designed to improve Romas situation, there have to be leaders to support the programmes in the debate preceding the decision making, be it public or at the administration level. We can identify in Romania Roma leaders and Roma parties but it is obvious that they don't have the necessary force and readiness of their Hungarian counterparts – to remain in the area of the above mentioned example.

All these aspects make it necessary and interesting to include in a research about Romanian Romas an image of people's perception, regardless if this is about Roma or not-Roma population, of the political parties and leaders who presently support Roma people in Romania. To measure the electoral options we used open, unassisted questions; this means that the respondents had no list of answers, but have spontaneously indicated the favourite political party or personality at the operator's request.

Following the electoral options of the Roma people regarding the political parties we can see that the DA Alliance and its composing parties do not succeed in attracting this electorate. While in the entire population the DA pole is in most of the surveys 45-50% of those who have an opinion, only 19% of the Roma people indicate spontaneously the Alliance, DP or LNP.

The Great Romania Party doesn't enjoy the sympathy of this electoral group and gets only 6% of their votes. The main two parties which get these votes are the Roma Party and the New Generation Party. It is not surprising at all that the Roma Party enjoys the appreciation of those whom it represents; RP is the main political vehicle – which addresses exclusively this ethnic group. A little more surprising is the share of the New Generation Party, which is practically three times more popular among the Roma than in the main population.

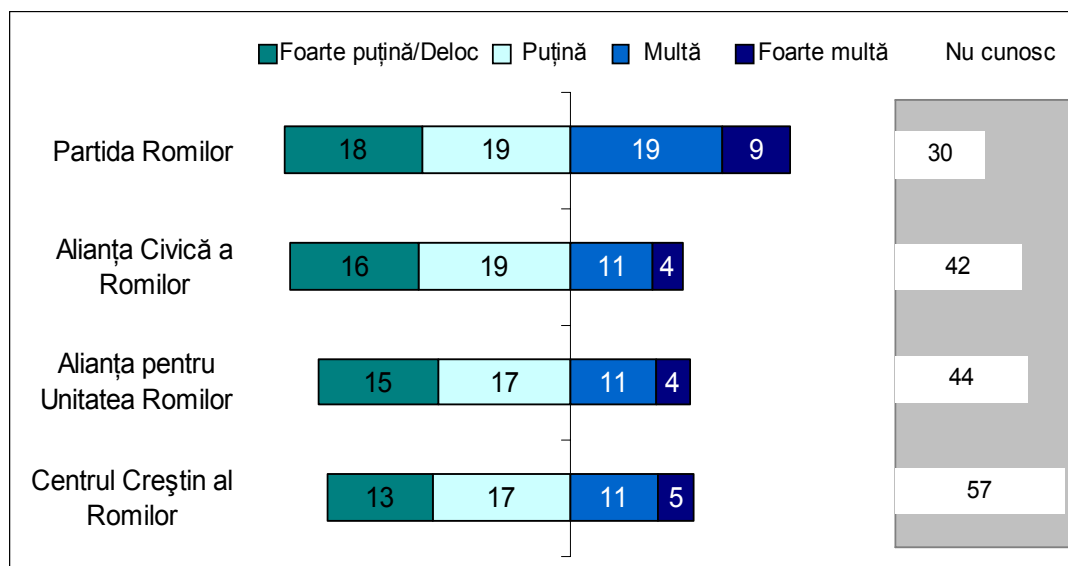
If we had parliamentary elections on Sunday for which party or alliance would you vote?	
<i>Sample: Roma</i>	
DA Alliance	3
DP	9
LNP	7
SDP	23
NGP	20
GRP	6
DUMR	2
Roma Party	28
Other	2
<i>The figures are percentages of those who have a voting option. An open, unassisted question was used. There is the following distribution of those who do not vote:</i>	
I don't vote	12
I haven't decided yet	29
I don't answer	15
<i>Percentage of total sample</i>	
Source BIR-FSD, December 2006	

Nevertheless, most of the respondents cannot indicate exactly a party, which represents the interests of the Roma population. Those who have an opinion in this respect indicate first of all the Roma Party (9.8% of all citizens and 15.1% of Roma) and SDP (8.8% and 7.7% respectively).

Of all the political parties, which one in your opinion represents best the Roma interests?		
<i>Sample</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>
Social Democratic Roma Party	9.8	15.1
SDP	8.8	7.7
NGP	1.0	4.1
LNP	2.0	1.9
DP	1.0	1.1
GRP	2.9	0.9
Civil Alliance of Roma		0.2
Other	2.0	1.7
None	2.0	3.4
Don't know/Haven't decided yet/NR	70.6	63.9

*The figures are percentages of those who have a voting option.
An open, unassisted question was used.
Source BIR-FSD, December 2006*

Roma Political organisations still have notoriety problems even among their own public. Even Roma Party, the oldest and best known Roma party is ignored by 30% of the respondents of Roma origin. Other parties, like the Roma Civil Alliance, the Alliance for Roma Unity and Roma Christian Centre (these are not necessarily political parties but they are nationally representative and support among other, Roma political objectives) are less known by their target public, as we can see in the following graph.

How much trust do you place in...?

Sample: Roma.

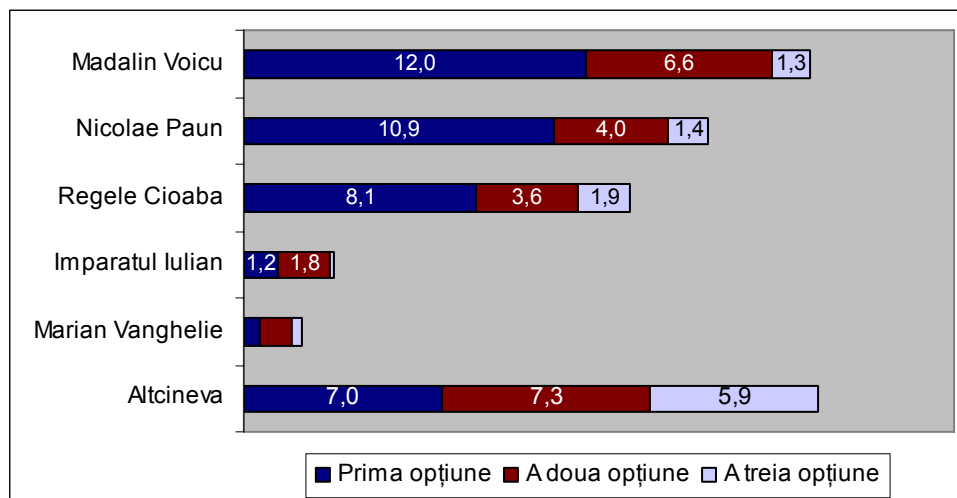
Figures are percentages. Differences to 100% are non-answers.

Source BIR-FSD, December 2006

The lack of confidence is another problem, besides the one of notoriety, to which this is very close. In all the organisations where we have measured this indicator the number of those who have little or very little confidence in them is lower than that of those who have a rather positive attitude. The sources of these options may be on one hand the general distrusting attitude towards institutions and organisations, and, on the other hand, the results of these organisations, which are either not known or under the expectations' level of their direct beneficiaries, namely Roma people.

We have also asked the respondents to indicate three of the Roma leaders they consider representative of the national level. The answers we received indicate that Mădălin Voicu, Nicolae Păun and King Cioabă (in this order) are not only the most popular, but the only ones with a rather higher notoriety. Many other persons have been indicated by a small number of respondents; among them, Emperor Iulian and the Mayor of the Bucharest 5th Sector, Marian Vanghelie occur most frequently. Other names which occur more often (at least 0.1% in the first or second option) are: Bumbu Viorel, Gheorghe Ioan, Roşianu, Gotu Viorica, Gigi Becali, Tatian, Bitu Nicoleta, Bobu Ioan, Negrea Doduta, Bulibaşa, Păunescu, Gheorghe Răducanu, Nicolae Guţă, Ilie Dincă, Gheorghe Ivan, Nicolae Gheorghe, Leo of Strehăia, Ion Neveanu.

It is more difficult for the non-Roma to indicate a Roma leader. The percentage of those who indicate no name is 70% and 77% cannot name a second person; 89% is the share of those who cannot name a third leader. The most frequent names are: Mădălin Voicu (18% in total, all the options) and King Cioabă.

Can you indicate the names of three Roma leaders known in Romania?

Sample: Roma.

Figures are percentages. Differences to 100% are non-answers.

The question was opened, unattended.

Source BIR-FSD, December 2006

We extended the option possibilities to include political leaders regardless of their ethnic origin and tried to find out which are the political personalities who most help Roma people in Romania. Again, in both respondents' categories it was difficult to name one such person and most of the answers were: "I don't know, I haven't decided yet, I don't answer". As for the non-Roma who have an opinion the most frequent name is Mădălin Voicu (8.8% of the sample), while the Roma themselves put George Becali on the first place /13.1%). His name is mentioned especially by the very poor people and his popularity is most probably due to his donations and not to ethnic reasons. Nicolae Păun, the leader of the Roma Party, ranks second as occurrence (5.%).

Which do you think is the political personality who helps most the Roma population in Romania?		
<i>Sample</i>	<i>National</i>	<i>Roma</i>
George Becali	2.0	13.1
Nicolae Păun	1.0	5.2
Mădălin Voicu	8.8	2.8
Traian Băsescu	2.0	1.9
Regele Cioabă	2.0	1.7
Adrian Năstase		1.5
Ion Iliescu	2.0	1.5
Corneliu Vadim Tudor	2.9	0.7
Other	1.0	1.1
None	1.0	6.0
Don't know/Haven't decided yet/ NR	77.5	64.4
<i>Figures are percentages.</i>		
<i>An open, unassisted question was used.</i>		
Source: BIR-FSD, December 2006		

The observations above explain to a great extent the Roma order of preference in the event of possible presidential elections. Only 49% of Roma people have an already shaped opinion and George Becali ranks first in their options, with 35%, which is more than President Traian Băsescu (32%). This happens in a political context when (at the moment of data collecting) Traian Băsescu was enjoying the support of more than half of the voting Romanians and a clear opinion. A relatively important number of citizens of Roma origin answer spontaneously the open question by naming politicians such as Adrian Năstase (7%) and Ion Iliescu (7%) but most of them come from very poorly informed and poor people living in the rural areas.

If next Sunday we had Presidential elections, whom would you vote?									
<i>Sample: Roma</i>									
Gigi Becali	35								
Traian Băsescu	32								
Corneliu Vadim Tudor	8								
Adrian Năstase	7								
Ion Iliescu	7								
Mircea Geoană	3								
Theodor Stolojan	2								
Others	6								
<p><i>Figures are percentages of those having a voting option. An open unassisted question was used. The distribution of those who do not vote is as follows:</i></p> <table border="1"> <tbody> <tr> <td>I don't vote</td> <td>11</td> </tr> <tr> <td>I haven't decided yet</td> <td>25</td> </tr> <tr> <td>I don't answer</td> <td>15</td> </tr> <tr> <td colspan="2"><i>Percentage of total sample</i></td> </tr> </tbody> </table> <p>Source: BIR-FSD, decembrie 2006</p>		I don't vote	11	I haven't decided yet	25	I don't answer	15	<i>Percentage of total sample</i>	
I don't vote	11								
I haven't decided yet	25								
I don't answer	15								
<i>Percentage of total sample</i>									

Dwelling conditions and financial problems of the Roma population

by Vlad Grigoraş

The precarious material condition of Roma is one of the most present topics in mass media in relation to poverty – obstinately discussed by different public actors – from newspapers which conduct rapid social surveys where Roma families with a lot of children live in almost ruined houses to the NGOs, which fight to find a solution to the problems of this ethnic group. Based on consistent data at the national level, this chapter will analyse to which extent the financial problems Roma people are confronted with are really more severe than those of individuals of other ethnic groups². The material difficulties may take different shapes which are most often interrelated with the strictly monetary ones (lack of income needed for subsistence) to the different dwelling problems (which can be at least explained by a chronic lack of financial resources) – poor quality of dwelling, lack of access to utilities and characteristics of the residential area.

We have to emphasise that, although in this chapter we are going to compare people of Roma ethnic origin with individuals of other ethnic belonging using some welfare indicators, the possible differences cannot be explained by the mere belonging to the ethnic group, as there are other explanations for the respective situations – i.e. it is not the ethnic origin of the individuals which generates overcrowding, but the lack of resources, which may force the individuals to adopt as a strategy for reducing costs to share rooms with the other members of the family.

In which area do Roma live?

Data show that Roma people are generally less satisfied with the town, neighbourhood and house where they live compared to the other individuals. When they assess their town Roma people tend to adopt a medium attitude (they are neither satisfied, nor dissatisfied), sometimes they are even satisfied (but to a lesser extent than the other respondents) when they get closer to their concrete condition. Their degree of dissatisfaction increases, when they assess first their neighbourhood and then the dwelling. At the same time, we can see a decrease of the difference between the percentage of dissatisfied Roma people and of the other individuals in the same condition.

The answers to the satisfaction-related questions do not offer a sufficiently clear idea of the living conditions of the interviewed people, as the image is distorted by the level of their expectations (at the same satisfaction level the living conditions might be much more precarious for Roma than for other individuals if the expectations of the first group would be lower). This is why an analysis is needed to focus on the

---

² The two groups to be compared in this chapter are as follows: a) Roma people in the national sample and in the Roma sample (those who declared themselves Roma or gypsy) and b) all the individuals except for Roma people in the national survey.

communities the respondents live in, the presence and quality of services within them and the access to services outside the dwelling area.

National data show a strong association of the quality of dwelling with the residential environment and positioning of the house within the community. The location in one residential environment or another is a strong predictor of access to services, because in the rural area their quality is lower, utility systems are less spread, roads are worse, etc. (**Table 7**). Moreover, the positioning of the area within the same type of settlement is a source of differences, as there is a significant link between the (central, average, peripheral) positioning of the community the individual belongs to, and his/her access to services (**Table 8**).

The share of individuals of Roma origin in the rural area is higher than that of other ethnic groups – 60% versus 40%. Moreover, the former live to a higher extent in the peripheral areas of the settlements – 68% of the Roma people compared to only 46% of the members of other ethnic groups who say that they live in such areas. It should be noted that the positioning of Roma people in one area or another depends on the residential environment – those in rural area live in the central areas to a lesser extent than those in the urban area. This may be explained by the fact that many of the houses inhabited by the Roma people downtown in the big cities are very old (average building year 1886), hired from the state dwelling fund. The reality that Roma people have a higher share in the rural area and tend to live rather in remote communities points out that they have a more limited access to services than the other individuals and these services are of poorer quality.

The condition of the roads, which is an important factor of the physical access to the services outside the community, is assessed as very poor to a much greater extent by the Roma individuals than the others – 63% of the Roma consider the condition of the roads as poor or very poor (to these another 1% should be added of those who say that there is no road at all in their area) compared to only 42% of the individuals of other ethnic origin. Their assessment of the condition of the road is backed by the objective data – 72% of the Roma have earth roads in front of their houses, while only 48% of the individuals of other ethnic groups have such roads. It is important to note that in the same kind of areas, access conditions to the community are worse for Roma individuals than for the others. This difference persists even when we compare individuals of the same residential environment who live in the same type of communities inside settlements (**Table 9**).

The consequences of the poor condition of the road can be aggravated by two more elements – insufficient means of transportation and poor quality of services within the community. The percentage of Roma people who say that public transportation is absent or works badly in the areas where they live is much higher (50%) than in the case of the other individuals (31%). Although the difference may be justified by a different share of those who live in the rural area we notice that the differences between ethnic groups persist within the same type of communities (**Table 9**). Moreover, not only the access to other areas (implicitly to the services they may offer) is worse for Roma people than for the individuals of other origin, but in the communities where Roma people live there are no shops, schools or day care to a greater extent than in other areas.

Dwelling conditions and access to utilities

The differences between Roma and other ethnic groups are deeper when we look at the condition of their dwellings, taking into account indicators such as: access to utilities, building material of the house, legal situation of Roma people.

As for the coupling to running water, gas or sewage system the differences between the groups in the rural areas are not very big, although they are real, because all the houses (regardless of the household characteristics) tend to lack access. In the urban area the differences are much more visible – from 70% uncoupled households in the case of Roma population to 20% or even 10% in the case of other individuals.

To these deficiencies we should add the lack of electricity and heating with waste or total lack of heating, which are relevant aspects of the present situation of Roma people. They are really alarming, although there is not a very widely spread situation – about 13% of Roma people have no power, a rather high percentage compared to 2% of the other ethnic groups. It is important to note that 80% of the Roma households without power have no debts for electricity (an equal percentage with that of Roma people who have power and have also debts). This reality questions the rather generalised idea that Roma people have no power because they do not pay their bills. Maybe people have no money to pay for the coupling or there is no network in the area. 12% of the Roma houses are heated with waste or not heated at all.

Table 1 Access to utilities depending on ethnic group and environment (%)

Dwellings...	Rural		Urban		Total	
	Roma	Others	Roma	Others	Roma	Others
not coupled to the gas network	95	89	75	21	87	53
no sewage	95	87	72	15	86	49
no running water in house	95	84	73	10	86	44
no power	14	3	12	1	13	2
heating with waste or no heating	10	1	14	2	12	2

The quality of the dwelling is a relevant factor of housing. Data show that in the urban area there are a much greater number of Roma people living in comparable conditions with other ethnic groups. This makes the percentage of dwellings built of strong materials (brick, stone, BCA) much lower for the Roma population – 55% of Roma people in the urban area live in such houses, compared to 90% of the other individuals. As for the block of flats, we note that over half of Roma live in III/IV comfort class blocks of flats or in former hostels for single persons. In the rural area, the differences between the Roma and the non-Roma people do not stem from the kind of dwelling as almost all individuals live in houses, but from the building materials – Roma houses are built to a greater extent than other people houses of weak materials.

Much more alarming is their living in abandoned or improvised constructions – in the rural area 3% of the Roma households live in abandoned or improvised houses and in the urban area their percentage reaches 8% (in the case of other ethnic groups, even if probably such dwellings exist, their number is not statistically relevant).

Table 2 Type of dwelling by ethnic group and residential area (%)

	rural		urban	
	Roma	Others	Roma	Others
house	96	95	79	43
I /II comfort block of flats	1	4	6	53
III/IV comfort block of flats or former hostel for single people	0	0	7	4
abandoned houses	1	0	3	0
improvised houses	2	0	5	0
Total	100	100	100	100
Total N	864	550	553	635

Overcrowding is another problem Roma people are confronted with to a greater extent than the other individuals, as the average number of people per room in their case is over the double of the number of individuals in the non-Roma households. The density (square meters per person) differs in the two groups (8 sq m /person in Roma households vs. 19.5 sq m/person in the others). The lack of room associated with other factors such as the attempt to reduce heating costs make 70% of the Roma households who have a kitchen to use it to sleep in (and as 11% of the Roma households have no kitchen overcrowding is even worse in their case than it results from the above presented data).

Table 3. Overcrowded dwellings depending on ethnic group

	Roma	Others
Average household	5.7	3.5
Average number of rooms in a dwelling, without annexes	2.5	3.1
Average surface of a dwelling	52	71
Average number of people per room	2.7	1.3
Average surface per person	13	25.6
Median surface per person	8	19.5
% of households use the kitchen as a bed room	23	69,4 ³

Maybe the most serious problem is the lack of the dwelling security – only 66% of Roma people say that they have a housing contract for their houses compared to 82% of the other ethnic groups. Moreover, about 9% of the Roma people who have a contract have hired rooms (mostly from the state), while only 1% of the interviewed non-Roma people who have contracts are in this situation. Only 58% of Roma people have the security of an ownership contract for their dwellings (the house is legally their or belongs to their parents) compared to 81% of the other ethnic groups.

³ Of the households which have a kitchen, because 11% of the Roma households have no kitchen.

Monetary poverty and material deprivation

The lack of long lasting goods in the household is a characteristic of the individuals' exclusion, because some of them are seen as strictly necessary in a modern society. For the analysis to become consistent, we shall consider deprivation deeper if the respective lacking item is widely spread in our society and the gap between the compared groups is bigger. We notice for instance that the refrigerator is missing in a much higher proportion in the Roma households than in the non-Roma ones – 37% of the Roma have such an item, compared to 88% in the case of the other ethnic groups.

The colour TV is also an item less frequently seen in the Roma households compared to the other ethnic groups. The same about the telephone (regardless of its type – mobile or fixed) the difference between Roma and the other ethnic groups is of over 40%; while only 32% of the Roma have access to the phone, over 73% of the members of other ethnic groups use such a device (in the rural area the differences are smaller, which is probably due to the lack of covering network, difficulties with the installing of telephone lines etc.). The gaps persist when we compare the situation of other secondary items – car, automatic machine, computer etc.

The differences between the above mentioned percentages are most probably the consequence of the differences in the long term income of the two groups – the lack of these items is thus the result of a persistent poverty. In this respect it is important to note the analysis of the present incomes, the debts the respondents may have, as well as the feasibility of their paying back in a reasonable period of time.

As expected, the data on the respondents' incomes indicate significant differences between individuals of Roma origin and the other ethnic groups – while the average income for October of a Roma individual was 1.5 million, the other people had an average income of about 3.7 million⁴. The difference in absolute value is lower in the rural area where incomes are generally lower (although Roma people have half the income of the other ethnic groups), while in the urban area the difference between Roma income and the income of the other individuals is over 2.5 million higher. The inclusion in the analysis of the other peoples' income does not change the results above because the difference between groups still persists.

Table 1. Respondents' income in October, by ethnic group and residential area

	Rural		Urban		Total	
	Roma	Other	Roma	Other	Roma	Other
R average income in October	1.3	2.8	1.9	4.5	1.5	3.7
R median income in October	0.5	2.1	1	3.8	0.8	3
% R who had no income in October	46	23	38	14	43	19
Average monthly income per member of the household in October	0.9	2.3	1.3	3.9	1.0	3.1
Median monthly income per member of the household in October	0.4	1.6	0.6	3.0	0.5	2.3
% households which had no income in October	10.7	2.2	10.3	0.2	10.6	1.2

⁴ To analyse the income per person we eliminated 12 extreme cases with over 20 million monthly incomes.

It is important to note, besides the fact that most of the Roma people had no income source in the month prior to our survey – 43% of the Roma state that they did not get any income in the previous month, compared to 19% in the other group. We expect the analysis of the income at the household level to cancel these differences because other incomes of other individuals might be added; wages of those who work, unemployment benefits, elderly pensions, children allowance etc. The households' data show that, while the percentage of households of other ethnic origin without any income in October is close to zero (1.2%), this percentage is much higher in Roma households, as 10% of them had no income. An alarming reality is the fact that this situation could impact children welfare – over 11% of the Roma children live in dwellings where no person has an income, compared to only 2% of the other children.

Moreover, if we take into consideration the item obtained in their own household or received from other people, the differences in real income according to the individual's ethnic origin are even higher – not only have Roma people lower monetary incomes, but they didn't obtain consumer goods as the other ethnic groups did. The difference is mainly due to the situation of the individuals in the rural area, because in the urban area the differences in self-consumption are not very high: 87% of the Roma did not consume anything of the goods produced in their own household or received from relatives, friends, compared to individuals of other ethnic groups who consumed about 81%.

In the rural area the difference deepens even more – only 35% of the individuals of other ethnic groups had no self-consumption compared to 80% of the Roma in the same situation. This situation may be explained at least partially, by the difference between the agricultural lands they own – because Roma household have in average about 0.2 ha while the others' household average is about 2 ha.

The lack of medium term income may constraint individuals to make debts which can accumulate thus resulting in dramatic situations – from giving up some basic services like power, water, heating supply to abandoning the dwelling where they live now and finding other less costly but qualitatively poor living strategies. Data show that the percentage of Roma individuals who have debts is by 20% higher than the number of the other individuals (38% versus 20%).

We can notice that the percentage of Roma people who have debts for upkeep is as high as in the case of the other ethnic groups and the situation is similar regarding the debts to banks – most probably the lack of legal income limits their access to this service. The alternative method is in their case borrowing from relatives and friends (19% of the Roma people have subscribed such informal loans) and even from usurers. It is interesting to note that a high percentage of those who have debts are a group of individuals who haven't paid their electricity bills.

Table 1 Debts for different utilities, according to the respondents' ethnic origin

Debts	% total individuals		% of those who have debts		average debts of those who have debts	
	Roma	Others	Roma	Others	Roma	Others
anything	38	20			5.53	6.06

upkeep	7	7	20	37	0.27	0.47
rent	3	1	8	4	0.17	0.11
electricity bill	16	7	42	37	0.42	0.23
relatives, friends	19	6	53	31	2.50	0.43
usurers	2	0	5	1	0.17	0.05
bank	7	8	19	43	2.80	4.66

When looking at the individuals who have debts we notice that the average amounts borrowed by Roma are lower than in the case of the other ethnic groups, but these values should be compared to the respondents' income. For the Romanians the monthly rate of debts and incomes (in October in our case) is under 1 and in the case of Roma people is over 1 (0.7 versus 1.76). For half of the Roma who have debts the amount is 0.4 of their income, while for half of the individuals of other ethnic origin the amount of debt is only 0.2 of their income.

Conclusions

The data presented above show that the individuals of Roma origin live to a greater extent in peripheral areas of the rural settlements compared to the other individuals, which makes their access to services lower. The indicators of the access to services, such as the condition of the roads, the existing means of transportation to other areas, the occurrence and quality of services in the area where they live have significantly lower values for Roma people compared to people of other ethnic groups (the differences persist even when we examine the environment or the community position).

Moreover, Roma dwellings are build of weak materials, they have no access to basic utilities (sewage, gas, water and power supply) in an overwhelming percentage and they are overcrowded (number of persons per room is double in their case compared to the other ethnic group). One third of the individuals of Roma origin live in the urban area and 3% of those in the rural area live in improvised or abandoned houses.

To the bad condition of the dwellings financial problems can be added – Roma incomes are very low, sometimes they have no income at all (almost half of the Roma had no income source last month and one tenth of the households did not get any income). This explains that almost 40% of the Roma households have debts (the percentage is half in the case of the individuals of other ethnic origin) and for most of the families the amount borrowed is higher than the monthly income.

Annex

Table 6. Measure of individuals' satisfaction with the location, area, dwelling they live in, according to their ethnic origin (%)

In general, how satisfied are you with...		Very satisfied	Satisfied	Neither satisfied, nor dissatisfied	Dissatisfied	Very satisfied	Total
The town where you live	Roma	11	38	34	13	4	100
	Others	16	50	24	8	3	100
The neighbourhood where you live	Roma	10	33	31	18	8	100
	Others	17	51	22	8	3	100
Your dwelling	Roma	11	32	24	21	12	100
	Others	25	54	15	5	1	100

Table 7 Quality of services according to the individuals' residential environment (%)

		Very good, good	Satisfactory	Very bad, bad, lacking
Condition of the roads	rural	24	22	54
	urban	38	30	32
Public transportation	rural	33	22	45
	urban	54	28	18
Shops and markets for daily shopping	rural	47	35	18
	urban	68	23	9
Schools	rural	56	28	16
	urban	71	22	7
Kindergartens and day care centres	rural	52	27	21
	urban	68	22	10
Play grounds for children	rural	25	22	53
	urban	44	25	31

Table 8 Quality of services according to the residential environment and positioning in the town (%)

			Very good, good	Satisfactory	Very bad, bad, lacking
rural	Condition of the roads	Downtown	50	20	30
rural		Central area	25	30	45
rural		Outskirts	15	18	67
urban		Downtown	43	20	37
urban		Central area	37	33	30
urban		Outskirts	38	31	31
rural	Public transportation	Downtown	46	14	41
rural		Central area	37	20	43
rural		Outskirts	25	26	48
urban		Downtown	57	22	20
urban		Central area	54	31	15
urban		Outskirts	52	28	20
rural	Shops and markets for the daily shopping	Downtown	57	29	14
rural		Central area	50	32	18
rural		Outskirts	43	39	18
urban		Downtown	75	17	8
urban		Central area	69	22	9
urban		Outskirts	66	25	10
rural	Schools	Downtown	77	15	8
rural		Central area	56	25	19
rural		Outskirts	49	34	17
urban		Downtown	80	12	7
urban		Central area	72	26	2
urban		Outskirts	67	23	10

Table 9 Condition of the Roads, by area, residential environment and ethnic belonging (%)

	Condition of the roads	Rural		Urban	
		Roma	Others	Roma	Others
Downtown	Very good / good	39	50	40	43
	Satisfactory	14	20	14	21
	Bad/very bad/lacking	47	30	46	36
	Total	100	100	100	100
	Total N	49	80	70	97
Central area	Very good / good	30	25	45	36
	Satisfactory	16	29	25	33
	Bad/very bad/lacking	55	45	30	30
	Total	100	100	100	100
	Total N	172	187	87	211
Outskirts	Very good / good	8	16	18	39
	Satisfactory	16	17	20	30
	Bad/very bad/lacking	76	67	62	31
	Total	100	100	100	100
	Total N	598	261	363	287

Table 10 How do you assess the situation of the area where you live on the following aspects...

			Very good/good	Satisfactory	Bad/very bad	Lacking	Total
Condition of the roads	rural	Roma	15	16	68	1	100
		Others	25	21	53	1	100
	urban	Roma	26	20	54	0	100
		Others	39	29	32	0	100
	Total	Roma	19	18	63	1	100
		Others	32	26	42	0	100
Public transportation	rural	Roma	23	22	28	27	100
		Others	33	22	24	21	100
	urban	Roma	30	26	28	16	100
		Others	54	28	14	4	100
	Total	Roma	26	24	28	22	100
		Others	44	25	19	12	100
Street lightening	rural	Roma	20	20	46	14	100
		Others	40	26	21	14	100
	urban	Roma	35	19	43	3	100
		Others	60	27	12	1	100
	Total	Roma	26	19	45	10	100
		Others	50	27	16	7	100
Shops and markets for everyday shopping	rural	Roma	47	29	19	5	100
		Others	48	35	15	2	100
	urban	Roma	47	28	21	4	100
		Others	69	22	8	1	100
	Total	Roma	47	28	20	5	100
		Others	59	28	11	2	100
Schools	rural	Roma	58	22	18	2	100
		Others	56	28	14	2	100
	urban	Roma	49	28	19	4	100
		Others	71	22	6	1	100
	Total	Roma	55	24	19	3	100
		Others	64	25	10	1	100
Nurseries and kindergartens	rural	Roma	51	23	19	7	100
		Others	52	27	17	4	100
	urban	Roma	46	27	23	5	100
		Others	69	22	9	1	100
	Total	Roma	49	24	21	6	100
		Others	61	24	13	3	100
Play grounds for children	rural	Roma	16	14	30	40	100
		Others	25	21	20	33	100
	urban	Roma	23	21	29	27	100
		Others	45	25	21	10	100
	Total	Roma	18	17	30	35	100
		Others	35	23	20	21	100

Table 11 Characteristics of the Roma dwellings compared to other ethnic groups, by environmental areas (%)

		Rural		Urban		Total	
		Roma	Others	Roma	Others	Roma	Others
Area of the individual's dwelling	downtown	6	15	13	16	8	15
	central area	20	34	16	33	18	34
	outskirts	69	47	66	46	68	46
	NS/NR	5	4	6	6	5	5
	Total	100	100	100	100	100	100
The house has no...	power supply	14	3	12	1	13	2
	gas coupling	95	89	75	21	87	53
	sewage	95	87	72	15	86	49
	toilets not inside the house, but in the yard	86	83	73	15	81	47
	no toilet at all	12	2	7	0	10	1
Type of water supply	Running water inside the house	5	16	27	90	14	56
	Running water in the yard	7	10	19	7	12	8
	Bucket well in the yard	37	58	14	2	28	28
	Public fountain, pump	51	16	41	1	47	8
Type of heating	public network	0	0	5	41	2	22
	heater in the block of flats	0	1	1	6	1	4
	heater in the flat	0	5	3	22	1	14
	stove	89	92	75	27	83	57
	electric heating	0	1	2	2	1	2
	heating on waste	8	1	9	1	9	1
	no heating	2	0	5	1	3	1
In what type of house do you live now?	Flat in a block of flats	6	6	13	64	8	37
	House	92	92	74	33	85	60
	Flat in a villa	1	0	0	1	0	1
	2-storey house or villa inhabited by one household	0	1	1	1	1	1
	Other situation	1	0	12	1	5	0
What main building material is your dwelling made of?	concrete	0	2	2	4	1	3
	brick, stone BCA	26	46	46	66	33	52
	wood	16	14	4	8	12	12

half timber, adobe	55	36	44	22	51	32
other	2	2	5	0	3	2
Total	100	100	100	100	100	100

Table 12 Type of dwelling (contract and ownership) according to the environment and ethnic belonging (%)

		Rural		Urban		Total	
		Roma	Others	Roma	Others	Roma	Others
Do you have a valid rent contract or ownership document for the dwelling you live in?	Yes, we have a valid contract	63	77	71	87	66	82
	No, we have a contract, but it is no longer valid	4	1	4	1	4	1
	No, we have no contract at all	27	20	21	11	25	15
	NS/NR	6	2	4	2	6	2
For those who have a valid contract, is the dwelling you live in...	Your own / your partner's property	73	78	59	80	67	80
	Your parents' property	22	21	21	17	22	19
	Rented from one firm, person	2	0	3	2	2	1
	Rented from the state	3	0	13	1	7	0

Table 13 Endowment of dwelling with long lasting items, by environment and ethnic group (%)

	Rural		Urban		Total	
	Roma	Others	Roma	Others	Roma	Others
Have you in your household a functioning...						
car (including from the company)	5	26	7	44	6	36
mobile phone (including from the company)	27	45	31	67	28	57
fix phone	7	27	10	64	8	47
refrigerator	32	78	44	96	37	88
automatic washing machine	5	27	17	69	9	50
computer	3	13	4	43	4	29
Colour TV	62	86	67	96	64	91

Table 2 Distribution of the debts and consumption /income rate by ethnic origin

Debts vs consumption				Debts vs incomes			
Others	N	Valid	179	Others	N	Valid	190
	Average		0.6		Average		0.70
	Median		0.2		Median		0.20
	Standard deviation		1.1		Standard deviation		1.50
	Percentile	25	0.0		Percentile	25	0.03
		50	0.2			50	0.20
	75	0.6		75	0.57		
Roma	N	Valid	408.0	Roma	N	Valid	407.00
	Average		1.5		Average		1.76
	Median		0.4		Median		0.40
	Standard deviation		3.9		Standard deviation		3.92
	Percentile	25	0.1		Percentile	25	0.11
		50	0.4			50	0.40
	75	1.2		75	1.67		

The formal exclusion of the Roma citizens

by *Cosima Rughinis*

Conceptual clarifications

The formal exclusion refers to the lack of civil status, identity or dwelling documents – a problem affecting citizens' interaction with the state authorities and with other natural persons. There are several possible situations:

- civil status documents missing: unregistered birth (which results in the lack of a personal identification number), marriage or death;
- birth, marriage or death certificates missing – they were lost, stolen or deteriorated – although the events were registered;
- 14year olds are not registered in the National Persons' Register;
- valid ID missing – expired, lost, stolen, deteriorated etc. – but the person was registered when issued first personal ID

The persons who have not been registered on birth do not exist legally in their relation to the Romanian state; hence they cannot have either official or authorised relations either to public or private partners. These persons are neither citizen of the Romanian state nor of any other state, hence have no citizenship and associated rights. People who were registered on birth but for different reasons have no ID document or birth certificate suffer practically the same type of exclusion, because they are not citizens of the Romanian state and cannot prove their state belonging in front of a third part. The missing ID results in their impossibility to exert any fundamental civil and social rights and they cannot have any correct relations with the state authorities, thus having an urgent problem of public interest.

The missing residence documents can be understood as **impossibility to prove their permanent domicile or residence**. This problem has two important aspects:

- **The administrative dimension**: having no stable domicile and/or residence results in difficulties in their relations with the public institutions because (1) many of them have a locally defined authority and people are distributed for interaction with them according to their address mentioned in their ID and (2) the impossibility to prove that they have a residence is a problem for issuing identity documents, which has consequences on the persons' social integration.

- **The social dimension**: very often people who cannot prove having a stable domicile or a permanent residence live in illegal, temporary or improvised, inappropriate conditions. Of course there are also cases of people who had had houses or villas built for them with an over standard comfort, without building permission. But these situations are rare, and the owners of these houses have enough power to solve their problems by themselves. In the case of people who have no legal access to an appropriate dwelling, this is not a mere administrative problem, but a **social**, wider one, because of the impossibility to exert their social right – namely to have an appropriate dwelling (provided by Art. 11 of the International Convention of Economic, Social and Cultural rights).

In some cases it is rather easy to legalise the dwelling ownership status – if, for instance the person had ownership documents but lost them or got the property right by hand written documents which were not challenged etc. **In many cases a solution**

through purely legal mechanism is impossible and political decisions of the local authorities are needed – for instance changing the purpose of the land, concession decisions, land appropriation, decisions to build social dwellings etc. (Rughiniş 2004, Berescu and Celac 2006). In all situations the legalisation of some human settlements has implications on the **urban planning and territorial organisation**, which we should also take into consideration (Berescu and Celac 2006).

Changes in the public policies concerning the issuing of the personal identity and civil status documents

In the years 2005 – 2006 important changes have occurred in the organisation of the persons' register and in the legislation concerning the issuing of personal identity and civil status documents. The system had been decentralised and these documents are now issued by the community directorates for people registration, which are subordinated to the local authorities. The county directorates have only methodological attributions without the possibility to exert the hierarchical control on the community offices. Following the partnership concluded between the nongovernmental organisations, mainly with Romani CRISS and the public authorities in charge with the persons' register, the problem of making the situation of paperless people and especially of the Roma ones legal had come up on the priority list of the public authorities.

As of 2004 the national Inspection for persons' register worked out plans of measures to make Roma people' status legal; these plans included campaigns with a mobile camera in the Roma communities where an important number of people have no ID papers. All these measures resulted in issuing an important number of civil status and identity papers for many Roma communities. It is thus to be expected for the seriousness of this problem to have diminished during the last years. On the other hand, the missing domicile documents is still a problem whose solution was not at all simplified because of the lack of a concerted policy to support poor people and assign them a dwelling and to tackle the problem of issuing ownership documents for the historically constituted settlements which have no such legal documents.

Data of the Roma Inclusion Barometer, November 2006

20% of the Roma people in the urban area and 30% in the rural area are confronted with the problem of missing domicile proving documents. This is a problem for people of other ethnic origin, too, but to a lesser extent; there are about 10% persons in the urban area and 20% in the rural one who have no valid hiring contract or ownership document (**Table 1**).

Table 1. Do you have now in your household a valid hiring contract or ownership document for the dwelling you live in? (%)

	Urban		Rural	
	Others	Roma	Others	Roma
Yes, we have a valid contract	87	74	79	67
No, we had a contract, but it is no longer valid	1	4	2	4
No, we have no contract at all	12	22	20	29
Total	100	100	100	100

Almost 3% of the Roma subjects have never had a birth certificate thus they are not registered in the civil status register – the most severe case of formal exclusion. In the case of other persons, the solution of the problem involves the procedure of a late registering of birth by means of a legal medical expertise to confirm the identity and taking the case to the Court of Justice – and this procedure make take one year. Almost 3% of the Roma subjects state that they have never had ID papers. The same proportion is significantly lower in the case of Romanians – under 1%.

Table 2. Have you or have you ever had... (% negative answers)

		Others	Roma
a birth certificate?	„No”	0,9	3,0
ID papers?	„No”	0,3	3,0

Approximately 14% of the Roma subjects state that they had lost at a certain moment their birth certificate and 16% had lost their ID papers; in the case of people of other ethnic origin, the proportions are 8% for the missing births certificate and 12%, respectively, for the ID papers. As for the present situation, 6% of the Roma have no valid ID and 5% have no birth certificate. It is important to note that in the case of people who have had a birth certificate and for one reason or another no longer have it, issuing a new certificate is a simple and rapid operation – unlike the situation of those who have never had one.

Table 6. What about now, do you have ... (%)

		Others	Roma
a birth certificate	„No”	0.9	4.9
a valid ID paper	„No”	1.5	6.0

The missing documents are associated with not going to school, with poverty and living in a big city. For instance, in the case of illiterate Roma people,

approximately 10% have no birth certificate and even more have no ID – compared to about 3% of those who graduated a vocational school or more (**Table 2**).

Table 2. What about now, do you have (% of the total Roma subjects)

		Education level			
		None	Primary	Upper primary school	Vocational school, high school, university
a birth certificate	„No”	9	5	3	4
a valid ID paper	„No”	12	6	3	3

If we approximate the living standard of the family by a simple indicator, namely having a colour TV, we will see a clear difference similar to that induced by the education level between the situation of those who have no colour TV (namely 36% of the Roma) and those who have one (64%). There are about 10-12% Roma people which live in households without TV who have neither papers nor birth certificate compared to 3% in the case of the wealthier people (**Table 3**).

Table 3. What about now, do you have... (% of total Roma)

		Do you have in your household a functioning colour TV	
		Yes	No
a birth certificate	„No”	2	9
a valid ID paper	„No”	3	12

The situation of the missing documents is more frequent in big cities than in the small ones and in villages – this may be a consequence of the frequent changes of domicile and the greater difficulties in interacting with the public servants (**Table 4**). This is an interesting difference, given the fact that in the rural area there is a higher share of paperless people (See **Table 1**) who cannot prove their domicile, which is a major obstacle in getting an ID.

Table 7. What about now, do you have... (% of total Roma)

		Type of settlement		
		Big city	Small town	Village
a birth certificate	„No”	11	5	4
a valid ID paper	„No”	12	7	5

We can see in **Table 5** that 8% of the Romanianised Roma and 20% of the other Roma have no family doctor compared to only 4% people of other ethnic origin.

Table 5. Have a family doctor? (by ethnic origin) (%)

	Romanians and Roma	Other kind of Roma	Other ethnic origin (Romanian, Hungarian etc.)
Yes	92	80	96
No	8	20	4
Total	100	100	100
(Cases)	(617)	(755)	(1288)

As for the Roma persons who have neither birth certificate nor ID papers almost half have no family doctor (**Table 6**).

Table 6. Having a family doctor, depending on the ID and civil status documents (% of total Roma)

	What about now, do you have a valid ID?		What about now, do you have a valid birth certificate	
	Yes	No	Yes	No
Yes	88	53	87	52
No	12	47	13	49
Total	100	100	100	100
Cases	(1294)	(83)	(1321)	(68)

Annexes

Table 7. Have you ever lost ...(% affirmative answers)

		Other ethnic origin	Roma
your birth certificate	„Yes”	7.6	13.5
ID papers	„Yes”	11.5	16.0

Literature

Berescu, Cătălin and Celac, Mariana (2006). Housing and Extreme Poverty. The Case of Roma Communities. București: Ion Mincu University Press.

Preda, Marian (2002). „Caracteristici ale excluziunii sociale specifice pentru populația de romi din România” [Characteristics of the specific social exclusion of Roma people in Romania]. În Zamfir, Cătălin și Preda, Marian (coord.) *Romii în România* [Roma people in Romania], Bucharest Expert Publishers

Rughiniș, Cosima (2004). Cunoaștere incomodă. Intervenții sociale în comunități defavorizate în România anilor 2000. [Uncomfortable knowledge. Social intervention in disfavoured communities of Romania in the 20s], Bucharest, Printech Publishers

Residential segregation

by Cosima Rughiniş

The problem of Roma people's residential segregation is still ignored in the public agenda of the Romanian authorities, in spite of its seriousness and persistence. Moreover, residential segregation has little chance to be tackled and solved unless the state interferes in a systematic way, because of the high inertia degree of the dwelling patterns, the considerable economic gap between Roma and Romanians and last but not least, the discrimination against Roma people in the Romanian society.

Based on the data provided by the Roma Inclusion Barometer we shall explore in the following sections the influence exerted by residential segregation on the attitude to **inter-ethnic relationships** and on the expectations related to the **discriminatory treatment** by the public institutions. As we will demonstrate further on, data indicate a territorial variation of the Roma discrimination in the Romanian public institutions, and residential segregation plays an important role in it. In spite of the stereotypes regarding social problems in the predominant Roma areas, the **non-Roma inhabitants of these areas are significantly readier to have inter-ethnic contacts** than the inhabitants of the areas with less Roma people.

But these conclusions have a rather hypothetical and exploratory status, especially due to the subjective indicators used to measure residential segregation – as we shall demonstrate further on.

Measuring residential segregation

The Roma Inclusion Barometer (RIB) of November 2006 provides subjective indicators of the Roma residential segregation, namely the following three questions:

Table 8. Estimating the Roma proportions: average and median value of the subjects' answers

		Roma	Others
I1: If you think of those who live in the same area as you do, what is the share of Roma people?	Median	50	5
	Average	54	13
I2: If you think of those who live in the same town as you do, what is the share of Roma people?	Median	25	10
	Average	30	17
I3: If you think now of all the people who live in Romania , what is the share of Roma people?	Median	25	20
	Average	26	24

The subjects' answers are based on a clear overestimate of the Roma proportion of the population. For instance, in case of the estimate of the country level (question I3) the average value of the answers is almost 10times higher than the official estimate of the Roma proportion of the population, but also 3-5times higher than the estimates of

the experts and organisations which try to take into account Roma people's reluctance to identify themselves as Roma in official contexts. Under these conditions, we used two strategies to apply these variables as indicators of the **perceived residential segregation**, starting from the assumption that the perception of the Roma proportion in the area must be (wrongly) correlated to their real share:

(1) We used directly the first question as an **indicator of the residential segregation perceived** in the area where the subject lives. The relevance of this variable depends on the assumption that, in average, the respondents who offer a higher estimate of the Roma share in the area do live in areas with more Roma people than the other respondents – even if between the estimated proportion and the real one there might be a considerable difference. Data indicate a considerable variation of this indicator depending on the subject's ethnic origin.

(2) We built up an indicator of the perceived over-representativeness of the Roma people in the area; this indicator has the value 1 when the subject thinks that the Roma share in the area where he/she lives is higher than the proportion at the town level (i.e. when estimate I1 is higher than estimate I2). The relevance of this indicator depends on the assumption that the perceived over-representation is associated, even if wrongly, with the real over-representation. And this indicator varies also significantly depending on the respondent's ethnic origin: 60% of the Roma people think that they live in area where Roma people are more numerous than in the whole town – compared to only 16% of the people of other ethnic origin.

As for the attitude to Roma segregation, the database includes more questions of opinion, which are discussed further on.

Influence of segregation on attitudes and expectations

Roma population

The perceived residential segregation, measured by the above defined indicators has an important influence on the discrimination Roma subjects expect to be confronted with. Roma people living in area with more Roma inhabitants answer more often than the others that they expect to be treated worse in their interactions with public authorities than the non-Roma subjects.

This conclusion results from the analysis of the multiple regression of the expected equal treatment depending on several variables such as perceived residential segregation, subject's education level, identification with the Romanised Roma people (compared to other kinds of identification with the Roma ethnic origin), living at the outskirts, having a colour TV in their household⁵ and the residential environment (**Table 7**). We eliminated subject's gender and age from the analysis because they had neither significant empirical influence nor special theoretical relevance. The alternative model in which residential segregation is approximated through the indicator of the perceived Roma over-representation leads to the same conclusions (**Table 8**).

---

⁵ Having a colour TV has a weak statistical significance in the first model.

We may notice that all three residential variables are statistically significant in explaining the expected discrimination. Living in an area perceived as dominantly Roma is significantly associated in the case of Roma people with an expected inferior treatment in public institutions – as well as living in the outskirts and in the rural area. The variables concerning the subject's social and cultural characteristics such as educational level, identification with the Romanianised Roma or poverty (estimated by the indicator of having a colour TV) have no independent significant influence.

We may thus suggest a first conclusion based on these data: **the discriminatory treatment in the Romanian public institutions is systematically distributed according to the logic of the social geography: rural, peripheral and mainly Roma areas are subject to a greater risk of institutional neglect. The social and ethnic characteristics of the area are more important than those of the individual, in the experience of discrimination.** It is important to note that these provisional conclusions refer to the Roma population and its perceptions on discrimination, segregation etc. The case of the population of another ethnic origin is discussed further on.

How does the perceived segregation influence the desire to interact with the non-Roma population⁶? In general Roma people who think that the Roma share in the area is higher are significantly readier to inter-act with the non-Roma than the other people of Roma ethnic origin. People who identify themselves as “Romanianised Roma” are more available for inter-ethnic inter-actions. Surprisingly, Roma subjects who live at the outskirts are relatively less ready to inter-act compared to Roma people in other areas (**Table 7**). We find the same conclusions in the model where segregation is approximated through the indicator of the perceived Roma over-representation (**Table 8**).

As for the influence of the perceived segregation on the readiness for inter-ethnic inter-actions, although it is statistically significant, we should nevertheless notice that it is not very strong in the verbal statements. Most of the Roma people are ready to have contacts with the non-Roma people in a variety of social contexts; the homogeneity of this characteristic leaves no room for to strong variations (see **Table 4** and **Table 5**).

---

⁶ The attitude towards the inter-ethnic action is an indicator built by summing up the values of the following five variables: „In your opinion, is it good or not ... (a) for Romanians and Roma to live in the same area of the town / (b) for Roma and Romanian children to go to the same classroom / (c) for Romanians and Roma people to work in the same office/workshop / (d) for the Romanians and Roma to marry each other / (e) for Romanian and Roma children to play together?” (each one having values from 1 = „very bad” to 4 = „very good”)

Table 4. In your opinion, is it good or not for... Romanian and Roma to live in the same area of the town (%) depending on the perceived segregation in the area; Roma respondents.

	Estimating Roma share in the area	
	Less / the same number of Roma in the area as in the entire town	More Roma in the area than in the entire town
“Bad” or “very bad”	14	6
„Good”	52	51
„Very Good”	34	43
Total	100	100

Statistically significant differences for $p = 0,01$

Table 5. In your opinion, is it good or not for... Romanian and Roma children to go to the same classroom? (%) depending on the perceived segregation in the area; Roma respondents.

	Estimating Roma share in the area	
	Less / the same number of Roma in the area as in the entire town	More Roma in the area than in the entire town
“Bad” or “very bad”	13	5
„Good”	47	49
„Very Good”	40	46
Total	100	100

Statistically significant differences for $p = 0,01$

The population of other ethnic origin

As for the non-Roma population the perception of the Roma share in the town is associated with the perception of the seriousness of the problems in the area⁷ (theft from houses, violence, conflicts). Another variable, which partly explains the perceived seriousness of the problems in the area, is the general evaluation of the life quality in the respective town (**Table 9**).

It is difficult to suggest an interpretation of the association between the perceived perception of Roma people in the area and the perceived seriousness of the

---

⁷ The seriousness of the problems in the area is an indicator built by summing up the value of the following three variables: „Tell us please how serious the following problems are in the area where you live... (a) theft from houses / (b) violence against people / (c) conflicts between neighbours” (everyone of them has values from „1 = there is no problem” to „4 = very serious”).

problems in the area, because both variables are subjective and they reflect both the surrounding reality and the own subject's perspective of the world (optimism / pessimism, expansive /conservative expression etc.). The relevance of the associations is clearly illustrated in **Table 10**, where we detail the influence the perception of the Roma share in the area has on the availability of the non-Roma subjects to interact with Roma subjects.

Starting from the negative Roma-related stereotypes and the association of their presence with neighbourhood problems we can expect people who think that they live in neighbourhood with more Roma people that there are in the town as a whole to be defensive and thus reluctant to interaction with Roma people, in general. The model indicates an opposite association. It is interesting to note that non Roma persons in an area perceived as having many Roma people are **significantly readier** to interact with Roma people in different social contexts (**Table 8**). The positive relation between the perceived share of Roma in the neighbourhood and the availability to interact with them is present in both regression models, no matter how we approximate the Roma share in the area.

Another variable which influences significantly the openness of the non Roma-subjects towards interaction with Roma people is the **valorisation they grant to the Romani language**. It is to be expected that the availability to interact with Roma people will be correlated with a cultural acceptance of the ethnic group and the denial of the common behavioural stereotypes. We have measured this cultural understanding of the Roma ethnic group by the approval by the subject of teaching Romani language in schools. Half of the non-Roma people do not approve of it, as well as one third of the Roma people (**Table 4**). And those of the non-Roma people who approve of it are really more available for relation with Roma people.

Annexes

Table 9. Roma children should learn Romani language in school

	Romanianised Roma	Other kind of Roma	Other ethnic group (Romanian, Hungarian, etc.)
Fully disagree	18.5%	10.3%	23.2%
I rather don't agree	18.3%	27.7%	27.7%
I rather agree	24.4%	27.6%	25.5%
Fully agree	38.8%	34.4%	23.6%
Total	100.0%	100.0%	100.0%

Table 5. Dependence of the attitude towards segregation and the expected discrimination on the perceived residential homogeneity – an analysis on the Roma subjects

	Expected equal treatment (summation indicator)	Attitude towards the inter-ethnic interaction (summation indicator)
(R ² – Variant explained in the model)	(5%)	(7%)
If you think of those who live in the area where you live, what percentage of them are Roma people?	-.130	.222

Last school graduated by the Respondent	.006	-0.046
Romanianised Roma (vs. other kind of Roma)	.025	.106
Living at the outskirts (vs. living downtown or in other areas)	-.108	-.144
Have you in your household a functioning... Colour TV	.036	.087
Residential environment – urban (vs. rural)	-.130	-0.011

Underlined coefficients for p = 0.01

Table 6. Dependence of the attitude towards segregation and the expected discrimination on Roma overrepresentation in the area

	Expected equal treatment (summation indicator)	Attitude towards the inter-ethnic interaction (summation indicator)
	(6%)	(4%)
Lives in an area where there are more Roma people than in the whole town	-.140	.146
Last school graduated by the Respondent	.028	-.043
Romanianised Roma	.031	.102
Living at the outskirts	-.115	-.112
Have you in your household a functioning... Colour TV	.038	.068
Residential environment	-.144	-.017

Underlined coefficients are significant for p = 0.01

Table 7. Perception of the problems in the area (thefts from houses, violence, conflicts) – for the non-Roma population

	Perceived seriousness of the problems in the area (summation indicator)
(R ² – Variant explained in the model)	(4%)
Dissatisfaction with the city, in general	.137
Lives in an area where there are more Roma people than in the whole town	.118
Last school graduated by the Respondent	.041
Respondent's age	-.079
Residential environment	.012

Underlined coefficients are significant for p = 0.01

Table 5. Dependence of the attitude towards segregation on the perceived residential segregation – population of other ethnic groups (Romanians, Hungarians, Germans etc.)

	Attitude towards the inter-ethnic interaction (summation indicator)	Attitude towards the inter-ethnic interaction (summation indicator)
(R ² – Variant explained in the model)	(5%)	(7%)
If you think of those who live in the area where you live, what percentage of them are Roma people?	-	.160
Lives in an area where there are more Roma people than in the whole town	.098	
Romani language in school	.154	.179
Perception of the social problems in the area (thefts, violence, conflicts)	-.057	-.082
Last school graduated by the Respondent	-.102	-.106
Have you in your household an automated washing machine?	-.005	.019
Residential environment	.117	.077

Underlined coefficients are significant for p = 0.01

Tolerance and perceived discrimination

by Mălina Voicu

Tolerance to those who are of different ethnicity, religion or sexual orientation is usually seen as a characteristic of a healthy democratic society. Earlier studies show that the tolerance level is the expression of the social and economic development⁸, but also a result of the individual social capital⁹. Wealthier societies are characterised by an increased tolerance to minorities. Societies where people inter-act frequently outside their families and establish frequent relations with people of different ethnic, racial and religious grounds use less discriminatory practices and their inter-human relations are less affected by ethnic or racial preconceived ideas. Studies show that Sweden and the Netherlands are the European champions in tolerance¹⁰.

The post-communist transition years have not been singled out by a very high ethnic tolerance in Romania. Apart data from the numerous polls of opinion which confirm this opinion, the idea is also backed by several events proving the existence of ethnic tensions, which kept first pages of newspapers in several occasions. The Hădăreni and Mihail Kogălniceau cases indicate a low level of ethnic tolerance and people's recent reaction to the gay parades show that the Romanian society is not ready to tolerate individuals who are different from the majority population. Roma have been in many cases the target of discriminatory behaviours in our everyday life, and the results of the opinion polls showed at the beginning of the 90s that ethnic intolerance was very high in the majority population, with over 70% of the Romanian not wanting to have a Roma neighbour¹¹.

This chapter attempts at illustrating on one hand the tolerance level of the Romanian society to Roma people, and the perceived discrimination among Roma population, on the other hand. We follow the evolution in time of the tolerance level to Roma people in the Romanian society. Our text insists also on the mutual tolerance degree between Roma and Romanian people and we try to see which factors determine a high intolerance level in the majority population, as well as who are the Roma people who think of themselves that they are discriminated against.

Preconceived ideas about certain groups, intolerance and discrimination are related phenomena. While preconceived ideas are negative attitudes to the members of

---

⁸ Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press

⁹ Voicu, Bogdan. 2005. *Penuria post-modernă a postcomunismului românesc [Post-modern penury of the Romanian post-communism]*, Jassy: Expert Projects

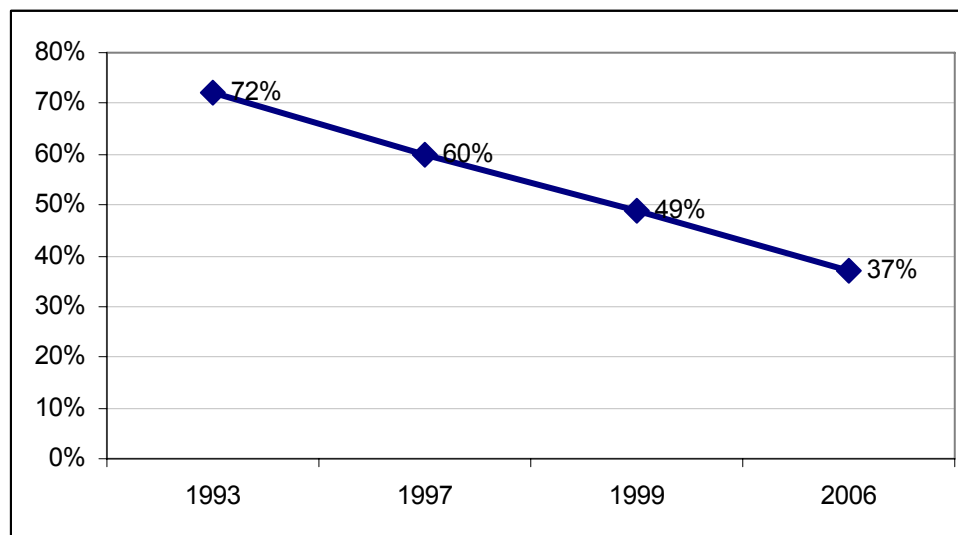
¹⁰ Halman, Loek. 2001. *The European Values Study: The Third Wave*. Tilburg: Tilburg University Press

¹¹ Voicu, Mălina, Șerban, Monica. 2002. "Despre diferențe: între toleranță și prejudecăți", [About differences: between tolerance and preconceived ideas], in Zamfir Cătălin, Marian Preda (coord.): *Romii din România [Roma people in Romania]*, Bucharest, Expert

a group, which are simply motivated by the mere belonging to that group¹², discrimination is a differentiated behaviour applied to a person because of his/her real or assumed belonging to a certain group¹³. While preconceived ideas are linked to attitudes and ways of thinking, discrimination is related to everyday behaviour and interaction. As a matter of fact, discrimination is the how preconceived idea manifest themselves in everyday life. Many times preconceived ideas on certain ethnic groups are translated in differentiated behaviours in the economic, political and social life thus having a strong impact on the economic and social status of the respective ethnic group.

Seen from a dynamic perspective, in time, the intolerance level of the majority population towards Roma people decreased very much after 1990. While in 1993 over 70% of the Romanians refused to have a Roma neighbour in 2006 their share has halved, as only 36% still say that. Data in **Figure 1** show a constant decreasing trend of the intolerance to Roma people during the last 13 years. There are several causes of this decrease. On one hand, the improved economic situation can be invoked to explain this change. On the other hand, we can say that during the transition Romanian people learnt the rules of the game of a democratic society, of tolerance and inter-ethnic respect. Last but not least we should also mention the institutional causes, the legal changes and the development of programmes meant to stimulate Roma social inclusion.

Figure 1. Evolution in time of the intolerance to Roma people: the share of the total population which does not want to have Roma neighbours (1993 – 2006)

Source of data for 1993, 1997 and 1999: European Values Study 1993 and 1999 (EVS 1993 and EVS 1999) and World Values Study (WVS 1997)

The analysis of the data show that not only intolerance to Roma people has

¹² Allport, Gordon. 1958. *The Nature of Prejudice*, New York: Doubleday Anchor Books, Doubleday & Company, Garden City

¹³ Voicu, Mălina. „Discriminarea” [Discrimination], in *Dicționar de sărăcie [A dictionary of poverty]*, www.iccv.ro

decreased during the last years, but the generalised intolerance has diminished during the last 7 years. The average score of generalised intolerance, which illustrates the rejection of people of different religion and ethnicity (Roma excluded) and of different sexual orientation has decreased between 1999 and 2006 in the Romanian population, as it results from **Table 5**. All in all Romanians became more tolerant to others. But if we compare the differences in the degree of tolerance to otherness of the majority population and that of the Roma people, we will see that Roma people are, in average, significantly more tolerant. This is explained by the fact that Roma people are an ethnic minority with a historically inferior status, a minority which has often been exposed to preconceived ideas and discrimination acts.

Table 5. Variation of the generalised intolerance between 1999 and 2006 and depending on the ethnic belonging

	National sample 1999	National sample 2006	Roma sample
do not want to have as neighbours different persons: Muslims, immigrants, homosexuals, Jews, Hungarians	1.7	1.5	1.3

The score varies from 0 to 5 and the difference is statistically significant for a significant level of the test t , $p < 0,01$

Even if Roma people prove to be more tolerant compared to the majority population, they tend to have discriminatory behaviours towards Romanians and favour their own ethnic group. Data in Table 6 show that Roma people are more inclined to give priority to people of their own ethnic origin in education and employment. Although there is a tendency in the majority population to favour a Romanian when we talk about access to education and wages, it is more probable for a Romanian to say that both Romanians and Roma people should be treated equally. We should note that in both Roma and majority population the tendency to discriminate in concrete situations, as for instance admittance to high school or payment for work is rather low, as over 80% of both samples say they should be treated equally. As we mentioned before, the Romanian society doesn't seem to be characterised by major segregations. The tendency to intolerance exists and marks our day-to-day life, but ethnic preconceived ideas have significantly decreased during the last years.

Table 6 Inter-ethnic discrimination in Roma and majority population

	%	National sample	Roma sample
A Roma person and a Romanian work both in constructions and do the same work equally well as they both have the same skills. Who do you think should earn more?	Gypsy	2	7
	Romanian	10	7
	Both the same	88	85
Two children, a Roma and a Romanian one pass an admittance test for the high school, they score the same and rank both on the last place. Which one of them should be taken to the high school?	Gypsy	2	8
	Romanian	11	8
	Both the same	87	84

The distribution in the tables differ significantly between the two samples for a significance level of $p < 0,001$ of the test χ^2 .

The analysed data show that the ethnic intolerance of the majority population varies depending on the ethnic group they refer to. According to **Table 7** the tolerance of the majority population is significantly greater to the German and Hungarian ethnic groups, while intolerance is higher in case of Roma groups. Romanians are readier to accept the idea that German might live in Romania according to their own habits, but do not approve of Roma people to live according to the traditional norms of their ethnic group. Compared to them, the Roma population is by far more tolerant to all the ethnic minorities, and the maximum permissiveness score is of course to the Roma ethnic groups. The results support the above mentioned statement on the increased tolerance degree and permissiveness of Roma people, given by their own minority status.

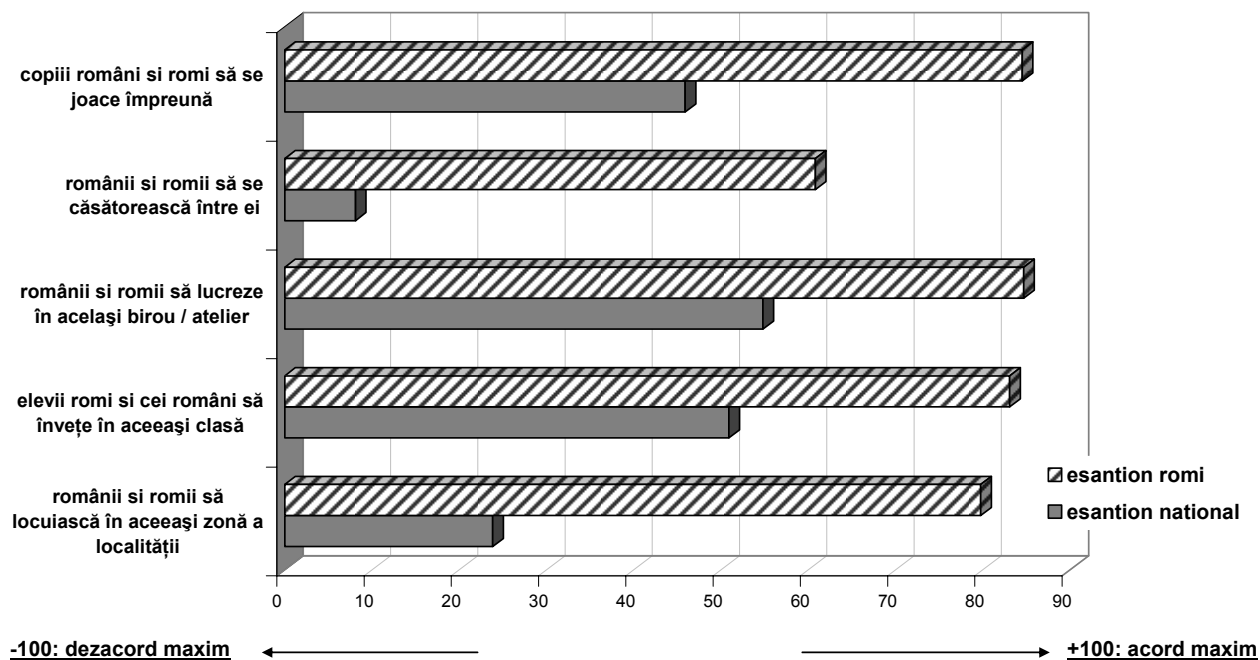
Table 10. Tolerance to the different ethnic minorities and Roma people in the majority population

	National sample	Roma sample
Germans in Romania should live according to the Romanians' habits	4.68	4.73
Hungarians in Romania should live according to the Romanians' habits	4.85	4.71
Roma people in Romania should live according to the Romanians' habits	5.12	4.20

Instructions how to read the table: the answers to the questions have been measured on a scale from 1 to 10, where 1 means full rejection of the statement and 10 its full acceptance. Figures in the table are the average of the answers. Consequently, the scores close to 1 mean the rejection of the statement and indicate a high degree of tolerance; those close to 10 indicate a higher level of intolerance.

The acceptance of the inter-ethnic inter-action in every day life is another measure of inter-ethnic tolerance. The results of the research show a major difference in accepting the everyday interaction between Roma and the majority population. Data in **Figure 2** show that interaction is accepted by the majority population especially if it occurs in a public space (workplace, school etc.) but there is some reluctance about sharing the private space. Many of the interviewed people do not accept to live in the same area as the Roma people and they absolutely reject mixed marriages (Romanian – Roma). On the other hand, the acceptance of the interethnic relations is almost unanimous, which proves the desire of Roma people for integration. Nevertheless, Roma population is more reluctant to the mixed marriages, compared to other kinds of interactions.

Figure 2. The acceptance of the inter-ethnic interaction in everyday life for Roma people and the majority population (Dominant Opinion Indicators)

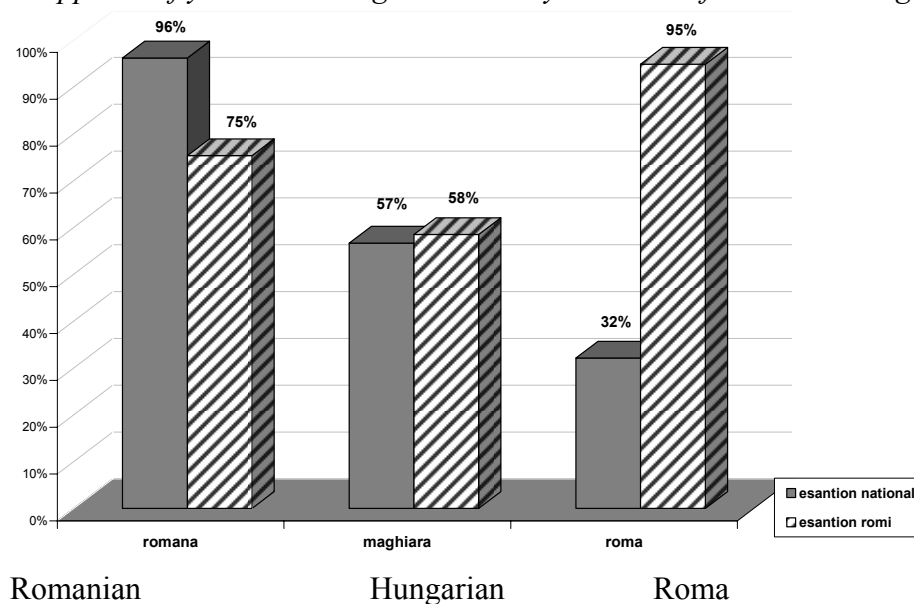
Instructions for reading the graph: data in the graph are Dominant Opinion Indicators (DOI) calculated for each variable separately. DOI varies from -100 to +100, and the negative values indicate the rejection of the respective statement, while the positive values indicate the approval of the respective item. The closer the values are to +100, the more widely is the respective opinion shared by the population.

As for the inter-ethnic marriages we can see a reluctance of the Romanian population not only to the Roma people, but also to the Hungarians, as almost half of the population doesn't approve of the marriage of their children to a Hungarian. Nevertheless, we should note that the reluctance to the Hungarians is lower compared to the one to Roma, as only 30% of the majority population accepts this type of marriage. It is interesting that Roma people accept to an equal extent the marriage to a Hungarian as the Romanians do; there are no differences between the two ethnic groups from this viewpoint. As a matter of fact, the attitude related to the marital behaviour is rather similar in the two analysed populations, both Roma people and the majority population prefer marriages within their own group, and opinions are divided on marriages to Hungarians. Unlike Romanians, Roma people accept to a rather large proportion the marriages to the Romanians, as this is most probably one of the most important integrating mechanisms.

Figure 3. Approval of the marriage to a person of a different ethnic origin by Roma and Romanian people

Would you approve of your son / daughter to marry someone of a... ethnic origin?)

Many of the theories which try to explain discrimination lay the accent on the individuals' resources. Explanations based on the social stratification show that people who have powerful position tend to discriminate more in order to consolidate their positions¹⁴, while other theoretical explanations lay an accent on the fact that discrimination occurs when resources are limited and the members of the group compete for them¹⁵.

Nevertheless, data on the majority population's preconceived ideas about Roma people do not confirm these viewpoints (see **Table 6**). According to the results provided by the Roma Inclusion Barometer none of the status indicators plays a role in enhancing tolerance to Roma people. Neither education, nor age nor income has any effect on the individual tolerance level to Roma people. But the variables related to the individual social capital play a very important role in determining the tolerance level. The wider the social network of a person is and the higher his/her trust in people outside their family, the higher the tolerance level is. Moreover, the existing social contacts with the Roma population increase the tolerance level, namely the interethnic interaction results in decreasing preconceived ideas and discrimination.

There are other factors with an effect on the tolerance level such as urban

¹⁴ Bouhris, Richard, John Turner, Andre Gagnon. 1997. „Interdependence, Social Identity and Discrimination”, în Oakes, Penelope, Naomi Ellemers, Alexander Haslam (coord.). *The Social Psychology of Stereotyping and Group Life*, Oxford, Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers

¹⁵ Sherif, Muzafer, Carolin Sherif. 1956. *An Outline of Social Psychology. Revised Edition*, New York: Harper & Brothers

residence and the general tolerance level to those belonging to different ethnic and religious groups, except for Roma people. When an individual is generally more tolerant he/she will have less preconceived ideas about Roma people. People who live in cities are more tolerant to Roma compared to the rural population.

Table 6. Determinants of the tolerance to Roma people within the majority population¹⁶

	Effect on tolerance
Interaction with Roma	+
Confidence in those who are different	+
Dimension of the individual social network	+
Residence	+
Intolerance to those who are different (religiously or ethnically, except for Roma)	-
Income	
Gender	
Age	
Education	

Data in the table are the result of a multiple linear regression analysis ($R^2 = 0.111$; Durbin Watson test = 1.522). The signs + / - in the table mark the statistically significant regression coefficients (for a significant level $p < 0,001$).

As for the interaction with the majority population from the Roma perspective we can say that, although preconceived ideas about Roma decreased considerably during the last 14 years, Roma people still feel discriminated against in everyday life and think that the ethnic belonging is an important element of success in life. Compared to it, the majority population does not think that their ethnic belonging favoured them in any way, thus minimising its impact on the social success. Things are different for Roma people. According to data in Table 7, the dominant opinion among Roma people is that ethnic origin is important to success and education and the field where discrimination is at its utmost seems to be employment, as Roma people feel the power of ethnic rejection when talking about workplaces.

Table 7. ethnic discrimination in occupation and education

In your town, do you think ethnic origin is important for	National sample	Roma sample
being given a workplace	-10	35
children school success	-25	6
success in life	-18	14

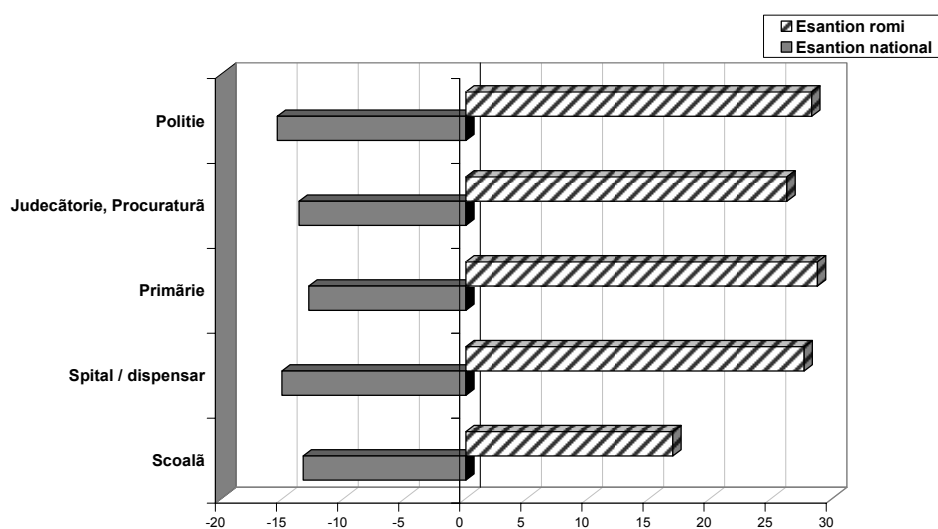
Instruction for reading: data in the table are Dominant Opinion Indicators calculated for each variable separately. They vary from -100 to +100, with negative values indicating the rejection of the statement and positive values the approval of the item. The closer the values are to -100 the wider this opinion is shared by the population.

As for the treatment received in the public institutions there are differences between Roma and the majority population. While Roma people feel discriminated in their interaction with all Romanian institutions, Romanians do not feel discriminated at

¹⁶ The way of constructing the indicator is shown in the annex.

all. According to the data provided by the Roma Inclusion Barometer the strongest discrimination is felt by Roma people in their interaction with the employees of the town hall, police and medical care system. The lowest discrimination level is felt in schools. Previous researches¹⁷ show that in public institutions such as town halls and hospitals discrimination is more often due to the discretionary power of their employees. They have to select from the different applicants and distribute resources according to several bureaucratic criteria. In this process, public servants act according to their own thinking and they tend to favour their own kind of people. This is the present situation, when the interaction with the town hall staff, which distributes several social benefits, is perceived as a disfavoured one.

Figure 4. Discrimination perceived in public institutions by Roma people compared to Romanians and by Romanians compared to Roma people (DOI)

Instructions for reading: data in the table are Dominant Opinion Indicators calculated for each variable separately. They vary from -100 to +100, with negative values indicating the rejection of the statement and positive values the approval of the item. The closer the values are to -100 the wider this opinion is shared by the population.

Table 1. Determinants of discrimination perceived in the Roma population¹⁸

	Effect on the perceived discrimination
Interaction with Romanians	-

¹⁷ Lipsky Michael. 1980. *Level – Street Bureaucracy Dilemmas of the Individual in the Public Services*, New York: Russell Sage Foundation

¹⁸ The indicator of the perceived discrimination is built as an additional score to the answers to the following questions: *to which extent do you think you are treated better, the same or worse compared to Romanians in school, hospital, Town Hall, Courts, police*. The score cumulated one point for each case in which the person says he/she felt a worse treatment compared to the Romanians.

Confidence to the others	-
Age	-
Lives in the urban area	+
Religious practice	-
Income	
Gender	
Dimension of the personal social network	
Education level	

Data in the table show the results of a multiple linear regression analysis ($R^2 = 0.120$; Durbin Watson test = 1.325). The signs + / - in the table mark the statistically significant regression coefficient (for a significant level $p < 0,001$).

In the case of Roma people, the level of the individual social capital plays an important role in determining the perceived discrimination. Roma people who interact more frequently with Romanians and those who have an increased confidence in people from outside their family tend to see themselves as less discriminated against. Moreover, those who go frequently to church feel less discriminated most probably because the religious practice integrates them in the parishioners' groups and keeps them connected to a wider multi-ethnic group. Age seems also to influence the perceived level of discrimination, as young ones think they benefit to a larger extend than elderly people of a differentiated treatment. Again, individual resources – such as education and income – have no relevance for the perceived discrimination.

Conclusions

During the last 14 years the Romanian society has become more tolerant, and the prejudices against those belonging to other ethnic and religious groups have diminished significantly. Preconceived ideas and intolerance to the Roma population have also decreased considerably. Nevertheless Roma people still continue to feel discriminated in their contacts with public authorities and employment. But school is the institution where Roma people feel least discriminated. The available data show that the inter-ethnic distance is reduced when the individual social capital increases, namely the capacity of individual networking and confidence in people. The results of the research show that it is not the material or human resources which influence the quality of the inter-ethnic relations, but the networking capacity with other individual which plays here an important role. Interacting with people of a different ethnic origin increases tolerance and results in decreased tensions and “healing” of society. As a matter of fact this is a circular mechanism, which results in social integration; integration increases tolerance which, in its turn results in an increased inter-ethnic interaction.

Annex: building the indicators used in the analysis

Saturations and communalities for the factor: *Tolerance to the Roma population*

In your opinion is it good or not for...	Saturations	Communalities
Romanian and Roma people to live together in the same district of the town	0.831	0.691
Roma and Romanian children to learn in the same classroom	0.899	0.808
Romanians and Roma people to work in the same office / workshop	0.899	0.808
Romanian and Roma people to marry one another	0.716	0.513
Romanian and Roma children to play together	0.892	0.796

The method used to extract the factors was: Principal Axis Factoring
KMO = 0.890; the total variation explained by the factor being 72%

Saturations and communalities for the factor: *Confidence in different people*

In your opinion is it good or not to have confidence in...	Saturations	Communalities
people you meet for the first time	0.602	0.363
people of another religion	0.912	0.832
people of another nationality	0.908	0.823

The method used to extract the factors was: Principal Axis Factoring
KMO = 0.664; the total variation explained by the factor being 67%

Family Life

by Cosima Rughinis

Some aspects of the couple and family life, in general, as they are illustrated in the indicators of the database, differ significantly according to ethnic origin, thus having an obvious cultural component. It is not rare that the influence of the ethnic origin includes or, better to say, hides the influence of school, which is maybe the variable with the most powerful consequences on the couple behaviour. As Roma people go to school significantly less years than people of other ethnic groups, a global comparison between these two categories will reflect simultaneously the influence of the belonging to an ethnic community, with its specific norms, and the school experience, which transforms peoples' vision of the world.

In average, the Roma households include 5 – 6 people, thus being significantly more numerous than the households of other ethnic groups, which have an average of 3-4 persons (see **Table 1**). This difference is given especially by the number of children, because the number of elderly people is smaller in the Roma households.

Table 1. How many members are there in your household?

	Total members	Children under 7	Children between 7 and 11	Children between 11 and 15	Elderly over 60
Other ethnic groups	3.60	0.23	0.20	0.20	0.57
Roma	5.70	0.86	0.60	0.53	0.41

Differences are statistically significant for $p=0.01$

Beginning of maturity

Table 4 shows the variables which influence the age at which the subject starts being a grown up person. Men start their family life generally later than women, but they start working earlier.

The age influence is a positive one – which may seem a paradox, but this is due to the uncompleted analysed phenomena which “are in progress” compared to the life of the people in our sample (see the similar situation in the Chapter on *Marriage*). For instance the age when they have their first child is unavoidable earlier in younger persons because people who have their child later will be dealt with in the older age categories. The age influence does not reflect in this case a difference between generations but only the longer or shorter time different people had to get at a certain stage. The only event which is, generally, finalised in the great majority of the subjects (except for students) is also the case where age has no significant influence.

The maturity age is lower in the rural than in the urban area, but this variable is less important than ethnic origin and education. Roma ethnic origin has a substantial influence, regardless of education: Roma people graduate earlier and set up a family sooner, if we include here concubinage, too (**Table 6**), although they start working at almost the same age as non-Roma people.

An interesting hypothesis – in line with the public visibility enjoyed by early marriages in the traditional Roma communities – could say that the main tension in a Roma family is generated by the opposition between the children obligation to go to

school and their starting of a family life, and not a working life, as young couples are most probably helped by their parents. But this assumption is contradicted, at least at the exploratory level, by data in **Table 1** and **Table 2**, which show that there is an important average gap between the age of their first marriage and the age of leaving the school system – of approximately 5 years in young Roma males and 3.5 years in young Roma females. Such a gap doesn't allow assuming that premature leaving school is due to marriage. This is rather the failure of the schooling system to capture the interest of young Roma children who drop school without being forced to neither by family life, nor by the desire to work. The tables show an average gap of approximately one year and a half for young Roma males and two years for Roma females between the moment they drop school and the moment they take a job.

Table 1. Beginning of maturity in young males. “At what age did you... (years old)

	finish school?	marry / started your first concubinage?	have your first child	left from parents' home?	start working?
Romanianised Roma	<u>15</u>	<u>20</u>	<u>21</u>	19	<u>16</u>
Other kind of Roma	<u>14</u>	<u>19</u>	<u>20</u>	19	<u>15</u>
Other ethnic group (Romanian, Hungarian, etc.)	18	24	25	20	18

Underlined differences and those between Roma and non-Roma people are statistically significant for $p=0.01$

In **Table 1** we can also notice that young Roma people who declare themselves “Romanianised Roma” differ statistically from the other young Roma as for the age when they gradually entered maturity – and they are generally positioned between them and the other ethnic groups. There are small differences in the case of young Romanianised Roma females, but they are not statistically significant.

Table 2. Beginning of maturity in females: « At what age did you... (years old)

	finish school?	marry / started your first concubinage?	have your first child	left from parents' home?	start working?
Romanianised Roma	14	17	19	17	16
Other kind of Roma	14	17	18	17	16
Other ethnic group (Romanian, Hungarian, etc.)	17	20	22	19	18
Total	15	19	20	18	17

Differences between Roma and not-Roma are statistically significant for $p = 0.01$; those between Romanianised Roma and the other Roma are not significant

Table 3. Dependence of the maturity age on gender, ethnic origin, education and generation: “At what age did you...” (multiple regression standardised coefficients; the dependent variable is the optimum age, the independent ones are on the rows)

	finish school?	marry / started your	have your first child	left from parents'	start working?
--	----------------	----------------------	-----------------------	--------------------	----------------

		first concubinage?		home?	
(R ² - Variant explained by the model ¹⁹)	(34%)	(35%)	(35%)	(9%)	(20%)
Respondent's gender	.060	<u>.249</u>	<u>.246</u>	<u>.119</u>	<u>-.051</u>
Roma ethnic person	<u>-.350</u>	<u>-.190</u>	<u>-.194</u>	<u>-.090</u>	<u>-.015</u>
Respondent's age	.065	<u>.105</u>	<u>.115</u>	<u>.101</u>	<u>.113</u>
Respondent's last graduated school	(in applicable)	<u>.347</u>	<u>.334</u>	<u>.175</u>	<u>.377</u>
Urban area	<u>.136</u>	<u>.073</u>	<u>.087</u>	.009	<u>.113</u>
Age at which the mother finished school	<u>.287</u>				

Underlined coefficients are statistically different from zero for p=0.01

Differences between generations

How do generations of age categories differ as far as the beginning of their maturity is concerned, if we take them as a whole? In Roma people, we can see that the proportion of women who get pregnant before the age of 18 (approximated from the proportion of those who gave birth to the first child at the age of 18 or earlier) decreases starting from the older generation to the younger ones, but these differences are not statistically relevant in the RIB sample, so they might be explained by a mere chance. Over half of the Roma women have conceived their first child before the age of 18 (see **Table 1**). Out of the total non-Roma women, about 16% have conceived a child before the age of 18.

Table 1. Proportion of under age pregnant women according to their age category

Age category	Had their first child at 18 or earlier
20-29	51
30-39	52
40-49	55
50 and over	61

Differences between age categories are statistically significant for p=0.05

There is no relevant difference between generation as regards the age the Roma subjects graduated/dropped school – neither in women, nor in men.

The absence of substantial differences between generations concerning the beginning of maturity is confirmed by the comparison of the data about the subjects to those they offer about their parents. For example in Roma women we see that the average age when they started different aspects of their adult life is very close to that of the mothers of the sample persons (**Table 18**).

---

¹⁹ In the interpretation of the percentage of explained variance, in all the regression models of this analysis, we have to take into account the fact that the regression models have been carried out on the totality of Roma and non-Roma subjects of the survey, which means that the Roma proportion is much over-represented compared to the national level. This is why the „Roma ethnic origin” variant contributes a lot to the explanation of the effect variable variation.

Differences of conceptions

The differences of the personal experience are associated to different conceptions about the optimum age for the start of the adult life. For example, people who became parents very early think it is good for a girl or a boy to marry much earlier than the other subjects. The most important characteristics which determines the optimum age of maturity are the ethnic origin and education level. Regardless of their education level, Roma people think that the maturity age should be younger; people of lower education are of the opinion that the start of the adult life should be earlier than in those having a higher education level, regardless of their ethnic origin (see **Table 2**). The residential environment exerts a small influence on these conceptions regarding young women, and does not affect young men at all, which indicates a surprising homogenisation of the family models in the rural and urban areas, when we take into consideration education and other relevant variables.

Table 2. Which do you think is the most appropriate age to... (standardised multiple regression coefficients; the dependent variable is the optimum age, the independent variables are on the rows)

	Get married		Have a child	
	Women	Men	Women	Men
(R ² - Variance explained by the model)	(32%)	(35%)	(26%)	(30%)
Roma	<u>-.305</u>	<u>-.327</u>	<u>-.223</u>	<u>-.260</u>
Last school graduated by the Respondent	<u>.272</u>	<u>.248</u>	<u>.248</u>	<u>.233</u>
Residential environment	<u>.074</u>	.023	<u>.065</u>	.021
Respondent's age	<u>-.090</u>	-.014	<u>-.093</u>	-.033
At what age did you have your first child?	<u>.100</u>	<u>.149</u>	<u>.160</u>	<u>.205</u>
Respondent's gender	<u>.135</u>	<u>.147</u>	<u>.088</u>	<u>.108</u>

Underlined coefficients are statistically significantly different from zero for p=0.01

Marriage

The marital status depends surprisingly less on ethnic origin, especially after the age of 30. As for young people (18 – 29) we see that almost two thirds of the non-Roma people are unmarried, while only one third of the Roma young people are not married. The other third are involved in concubinage relations, not in registered marriages. The share of officially married young people is the same for Roma and non-Roma people, namely approximately one quarter. It might be that the reference to stable relations with partners of the opposite gender is different in Roma and non-Roma young people and in this case it will be translated differently in their answers in the questionnaire. For example, most probably some of the non-Roma people involved in stable relationships consider themselves “not married”, while the same kind of relation can be easier described by Roma people as “concubinage”, because they are more familiar with this word and kind of relations.

In all the other age categories we see that the share of formal marriages plus the share of undocumented marriages is the same, regardless of ethnic origin:

approximately 90% in the age category 30 – 39, 85% in 40 – 49 and 70% in the 50 and over. The non-Roma people choose more often to formalise their stable relations so the share of married people who have no documents is higher in Roma respondents (**Table 1**). In those over 50 the share of widowed persons is the same in both Roma and non-Roma.

Table 1. Are currently... (%)

	18-29 years		30-39 years		40-49 years		50 de years and over	
	Other ethnic origin	Roma	Other ethnic origin	Roma	Other ethnic origin	Roma	Other ethnic origin	Roma
Unmarried	68	33	8	3	4	4	3	1
Documented marriage	24	26	78	57	78	61	68	55
Undocumented marriage, concubinage	8	39	10	33	7	25	2	17
Divorced, separated	0	2	4	5	6	6	2	2
Widowed	0	0	0	2	5	5	26	25
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Both in Roma and non-Roma, the share of unmarried people is significantly higher in men than in women; the share of re-married people does not differ significantly by gender. Almost 15% of the Roma people are re-married (with or without documents) compared to 9% of the Romanian people – which indicates a slightly lower stability of the marital relation in Roma couples (**Table 19**).

Children

Both the ethnic origin and the education level have an important influence on the number of children a women has. Another relevant variable is the start of the family life: people who have had their first child earlier had in average more children – and this is also an intuitive observation. The positive influence of age is also due to the unfinished character of the phenomenon which is in progress – young women had less time to give birth to children than the elder ones. So this is not a difference of generation.

Table 2. How many (born alive) children had you?

	Partial correlation coefficients
(R ²)	(21%)
Roma person	.190

Last school graduated by the respondent	<u>-.150</u>
Residential area	-.035
Respondent's age	<u>.224</u>
At what age did you have your first child?	<u>-.189</u>

Underlined coefficients are statistically significantly different from zero for p=0.01

Table 1 shows that, in general and without taking into account the differences of education level, Roma women are more likely to be found in the category of mothers having four, five, six and more children. Approximately 40% of the interviewed Roma women gave birth to at least four children, compared to almost 12% of women of other ethnic origin.

Table 1. Number of alive born children (female respondents)(%)

	Other ethnic origin	Roma
None	17	11
One	27	14
Two	33	20
Three	11	17
Four	5	15
Five	4	10
Six and over	3	13
Total	100	100

Differences are statistically significant for p=0.01

Family planning

In **Table 1** we can see that the share of Roma women who had at least one abortion is of approximately 35% and slightly higher than the proportion of the non-Roma women in the same situation: the experience of repeated abortions is more frequent in Roma women. Differences are not big, but they are statistically significant. This comparison shows that the Roma women make efforts for family planning like the non-Roma ones; but the method of abortion, which is much wider spread in Romania than the use of contraceptives, is limited because it may have negative effects on women's health and because of its moral implications and general problems raised in the family.

Table 2 Number of abortions (%)

	Other ethnic origin	Roma
None	71	64
One	7	8

Two	9	6
Three	6	7
Four	3	5
Five and over	5	10
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

About 15% of people of Roma origin use contraceptive means compared to almost 25% in other ethnic groups. School education is partly accountable for this difference, as in both ethnic groups persons with a higher education level use more frequently contraceptive methods than the persons with a lower education level. Nevertheless, Roma women having a medium level education resort significantly more rarely to contraception than the non-Roma ones of the same education level (Table 1).

Table 1. Do you use any method to avoid getting pregnant? (% affirmative answers, by categories of school education)

Categories of education level	Other ethnic group	Roma
No school	- (21 cases)	10
Primary	5	9
Upper primary school	15	15
Apprentices, lower High School, Vocational school	33	22
Post high school, University	34	- (11 cases)
Total	25	13

Differences are statistically significant for $p=0.01$

As for the choice of contraceptive methods, Roma women state more frequently that they use female methods (pill, injection, membrane) than women of other ethnic origin, in which the use of condom is more frequent (Table 2).

Table 2. Methods of family planning - % answers of the subjects who apply contraceptive methods

	Other ethnic group	Roma
Natural methods (abstinence, calendar, withdrawal)	22.2	27.3
Feminine methods (pill, injection, membrane)	37.2	46.1
Condom	40.6	26.6
Total	100.0	100.0

Differences are statistically significant for $p=0.01$

Family ideal

The share of Roma women who do not want any more children is the same as in the other ethnic group, namely approximately 75%. But in the group of those who still want children, the Roma women want more children (see **Table 3**).

The share of people who want more children is higher in men than in women, probably a reflection of the asymmetric effort made by parents to raise their children. For example, while only 25% of the Roma women want more children, the respective

share of Roma men is 45% – and over one third of the Roma men want to have at least three more children. It is thus unavoidable for the negotiations in the family couple, be they implicit or explicit, on their descendents, to ignore men’s desire, especially because women have no real access to means of family planning and their family pattern is a rather traditional one.

Table 3. How many more children do you want ?

	Women		Men	
	Other ethnic group	Roma	Other ethnic group	Roma
None	76	75	65	56
One	8	5	5	3
Two	5	3	7	5
Three or more	11	17	23	36
Total	100	100	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

The dominant family pattern regardless of ethnic belonging is the 1-2children family (**Table 13**) – which is shared by approximately two thirds of the non-Roma and half of the Roma people. The share of those saying that it is good for a family to have no children is close to zero. About 20% of the Roma and non-Roma people think it better for a family to have 2-3 children. More numerous families are seen as desirable by only 13% of non-Roma and 30% of Roma families.

School

Roma children go to school to a much lesser extent than the other children. For example, **Table 14** shows the average number of children who do not go to school by child’s age and parents’ ethnicity.

With the help of the Table we can calculate the approximate occurrence of children who do not go to school. For example, of the total of children between 0 – 6 years of age in the non-Roma households, 48% do not go either to kindergarten or pre-school – compared to 80% of the Roma children. As for the children between 7 and 11 in the sample households, 19% of the Roma children do not go to school, compared to 2% of the Romanian children. In children over 11 years of age, 39% do not go to school in Roma households and 9% in the non-Roma households.

If we take into consideration all children in the subjects’ households we can see – based on the information in the database – how many they are in total and how many of them go to school or to kindergarten, according to their age category (**Table 4**).

28.4% of the children between 11 and 15 in the Roma group do not go to school. These data are in line with the estimates based on the Family Budgets Survey of 2001, according to which 27.9% of the Roma children between 7 and 14 do not go to school (Grigoraş 2000). The estimates made in the Family Budgets Survey of Roma children between 8 and 16 show that in 2004 the share of those who did not go to school was 25.7% and in 2003 – 31.3% (Zamfir, Briciu et al. 2005, p. 48).

Table 4. Distribution of children who do not go school in the subjects' households by ethnic categories and ages (the summation of the variables values for the subjects of the sample)

	Roma (summation)	Non-Roma (summation)
Number of children under 7 in the household	1221	295
Of which: children between 0-6 which do not go the kindergarten/preschool	978	141
Number of children between 7 – 11 in the household	846	252
Of which: children between 7-11 which to not go to school	162	6
Number of children between 11 – 15 in the household	745	252
Of which: children between 11-15 which to not go to school	290	22

We shall also note the share of parents with children who do not go to school. Of the total Roma parents who have children between 7 – 11 years old, approximately 20% have one child in this category, who does not go to school – compared to 3% in other ethnic groups. If we increase the age interval to 7 – 15, approximately 30% of the Roma parents have one child who does not go to school, compared to 8% parents of other ethnic origin. People in the category of “Romanianised Roma” differ significantly from the Roma persons with other identifications, and their children not going to school are a lower share (10% - 20%, respectively, see **Table 5**).

Table 5. Parents with children who do not go to school by age categories and ethnic identification (% affirmative answers)

They have one child who does not go to school aged between...	Romanianised Roma	Other kind of Roma	Total Roma	Other ethnic groups (Romanian, Hungarian, etc.)
7-11	10	24	19	3
7-15	21	37	31	8

Generally speaking the share of Roma children who do not go to schools situated far away (over 4 km) is significantly lower that the share of children of other ethnic origin in the same situation – probably because of lack of transportation means which would help them do this (See **Table 16** and **Table 17**).

The low school attendance in Roma children compared to the other children during the last two generations can be also noticed in the differences of school education between the Roma population and the population of other ethnic origin (See **Table 6**). As a matter of fact, half of the Roma people have gone to the primary school or haven't go to school at all, while post-high school and university education is even scarcer. These data confirm once again the conclusion of many similar researches in this field – namely the chronic failure of the Romanian school system to integrate Roma children and youngsters.

Table 6. Variation of school education by ethnic origin.

	Other ethnic group	Roma

No school	2	23
Primary	11	28
Upper primary school	24	33
Apprentices, lower High School, Vocational school	48	15
Post high school, University	15	1
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

These differences in school attendance for the adult generations and their children are visible in spite of a relatively similar valorisation of education. When asked to which extent school years are important for success in life, 20% of the Roma respondents think that this is true to a small or very small extent, compared to 10% of the Respondents of other ethnic origin (**Table 7**). Differences are bigger when the question is more pragmatic. In the hypothetic situation of a parent whose child graduated 8 classes, almost 55% of the Roma subjects would advice him to go on to High school, compared to 90% of other ethnic groups, while almost one quarter of the hypothetical Roma parents would advice him to start working, compared to 5% of other ethnic groups (**Table 8**).

Table 7. To which extent do you think education (school years) is important for life success?

	Other ethnic group	Roma
To a very small extent	6	4
To a small extent	9	17
To a great extent	31	43
To a very great extent	54	36
	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

Table 8. If you had a child who had just graduated the primary 8-year school, what would you advise him to do:

	Other ethnic group	Roma
to go to high school	87	53
to go to the vocational, apprentices' school	7	19
to start working	4	23
no advice	2	5
	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

It is interesting to note that inside the Roma population parents whose children do not go to school answer the same as those who have no children when asked about their advice. We can see here a clear rupture between beliefs and behaviour. The capacity of the Roma parents to translate into practice their values and evaluations of education is lower than in the non-Roma parents. Although school as an institution through its interface with parents, namely teachers, emphasises very often the lack of motivation

and interest of Roma parents in their children education, it is clear that the valorisation gap of school education explains only partially the school failure of Roma children. The size of the school exclusion is very serious and its structural dimension cannot be overlooked: it is above all a failure of the system and not an individual one.

Raising children

Roma parents prefer to a greater extent to have a boy than the non-Roma parents; at least in the case when a family has only one child, one third of the interviewed people of Roma origin think it would be good be for it to be a boy, compared to 15% of the other ethnic groups. The preference for a daughter is distributed equally – almost 12% – what differs here is the share of those who answer: “it doesn’t matter” (See **Table 9**).

Table 9. If a family can have only one child, do you think it would be better to have a girl or a boy?

	Other ethnic group	Roma
Girl	12	13
Boy	16	37
Doesn't matter	73	50
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

Roma mothers breastfeed their new born children longer than mothers of other origin; they breastfeed their baby in average 13 months, compared to 9 months in other mothers. Nevertheless the age at which the infant becomes familiarised with other food (fruit, bread, vegetables etc.) is the same, regardless of ethnic origin: six months and a half.

As for the corporal punishment, practices are similar for Romanian and Roma parents. There are small differences regarding a slap over the back, as Roma parents are more reluctant; harsher methods (slap over face or beating with an object) are equally disapproved of (**Table 10**)

Table 10. Have you every given your last child...

	A slap over back?		A slap over face?	A beating with a belt or something else?
	Other ethnic group	Roma		
Never	21	25	52	73
Rarely	37	34	29	18
Sometimes	28	33	17	8
Often	15	9	3	1
Total	100	100	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

Experience of death

Death of a child

The tragic experience of the death of a child is still frequent in Romanian families: almost 10% of the non-Roma subjects and 15% of the Roma ones have had such an experience, and approximately 3% of the parents in both categories have mourned several times after their children (see **Table 11**).

Table 11. Have you had a child who died?

	Other ethnic group	Roma
None	89	84
One	8	13
Two or more	3	4
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$

The difference between Roma and non-Roma subjects is significant; it can be explained on one hand by the probability effect, for the parents who have more children than the others, but also by the more difficult living conditions the former are confronted with. A comparison between the two causes is difficult in the framework of this survey. We can notice that the non-Roma women in the sample had a total number of 1234 children and underwent the experience of 103 deaths, which means that approx. 8.5% of the children brought to life by non-Roma women in the sample have died. As for the Roma women who had children, the total number of the born alive is 2223 of which 182 deaths; approximately 8.2% of the children brought to life by Roma women have died. The two figures are very close, which indicates that, even if there are increased death risks in case of Roma children, these are not very high.

Death of an adult

The information we have in the database on this experience are indirect. As we could see in Table 1, the average number of elderly people of Roma households is smaller than that of the other households. As we cannot talk about a norm of young families splitting away from the elderly ones which is stronger in Roma people, it is most probably that this difference is due to the lower life expectancy of Roma population. As for widowhood, it has the same share in Roma and non-Roma populations.

Conclusions

The couple and family behaviour of Roma people differ considerably from those of non-Roma people in several aspects – the most clear are the beginning of maturity and descendents. Young Roma people become adults and parents earlier than the non-Roma ones, and Roma families have more children. It is interesting to note that in this respect the desire to have a more numerous family is more frequent in Roma men than women. Roma women also make efforts of family planning which are comparable to other ethnic groups, but less efficient, as they resort more often to abortion.

The other aspects of the couple relations are very similar in Roma and non-Roma people, as for example the occurrence of (formal and informal) marriages and the attitude to the corporal punishment applied to children. The couple relations in non-Roma people are more frequent formal than in Roma couple and they are also slightly more stable.

As for children, their school attendance varies a lot according to their ethnic belonging. The Romanian educational system is far from coping with the deficit of education, generations after generations of Roma are confronted with – although this is not a new problem, neither is it unknown. As a consequence, the resources Roma children and youngster of today will have to adapt to a changing social environment are severely limited. Without State support for school and vocational education in childhood and young years, Roma young generations will continue entering life with an acute need for family and public support, which will characterise their entire life.

Annexes

Table 12. Beginning of maturity: data about subject's mother

	Have you graduated school?	Have you got married / set up concubinage relations?	Have you had your first child?	Have you left your parents' home?	Have started working?
Romanianised Roma	13	17	18	17	15
Other kind of Roma	12	17	18	17	14
Other ethnic group (Romanian, Hungarian, etc.)	16	20	21	19	17

Differences are statistically significant for $p=0.01$; those between Romanianised Roma and other Roma people are not significant

Table 13. How many children is it good to be in a family?

	Other ethnic group	Roma
1-2 children	68	47
2-3 children	19	24
3-4 children	6	12
4-5 children or more ²⁰	7	17
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$;

Table 14. In the household are there ... (Average values, depending on ethnic identification)

	0-6year old children who do not go to school	7-11year old children who do not go to school	11-15year old children who do not go to school
Other ethnic group	.11	.00	.02
Roma	.69	.11	.20

Differences are statistically significant for $p=0.01$;

²⁰ Including answers like: "As many as God wishes."

Table 15. Number of subject's marriages (% by genders)

Ethnic belonging	Marriages	Men	Women
Other ethnic group	None	18	11
	One	73	81
	Two	7	7
	Three and more	2	2
	Total	100	100
Roma	None	16	10
	One	68	76
	Two	11	11
	Three and more	5	3
	Total	100	100

Table 16. Distance to school for the youngest child in the household (km)

	Other ethnic group	Roma
0-1 km	51	58
2-3 km	25	34
4 km and over	24	8
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$;

Table 17. How does the child go to school ?

	Other ethnic group	Roma
Walking	73	94
Public transportation	17	5
School bus	6	2
Family car	3	0
Total	100	100

Differences are statistically significant for $p=0.01$;

Literature

Grigoraș, Vlad (2002). Excluziunea socială în cazul populației de etnie romă. Analiză a datelor din Ancheta Bugetelor de Familie 2001. Lucrare de master nepublicată [Social exclusion of Roma nationals. An analysis of the data in the Family Budget Survey 2001. Master's degree work (Unpublished)].

Zamfir, Cătălin (coord.), Briciu, Cosmin et. al. (2005). Dignoza sărăciei și a riscurilor

în dezvoltarea copilului din România. Academia Română, Institutul de Cercetare a Calității Vieții. Disponibil on-line pe site-ul ICCV la adresa URL: [Diagnosis of poverty and risks in child development in Romania. Romanian Academy, Institute for the Research on Life Quality; available on the ICCV site URL]
http://www.iccv.ro/romana/articole/Saracia_copilului_oct_2006.zip

Human and Social Capital in Roma Population

by Gabriel Bădescu

Are Roma people poorer than other people in Romania? The surveys in which Roma people's financial and material resources are compared to those of the other ethnic groups in Romania highlight every time important differences to the detriment of the former. The chapter *Dwelling conditions and financial problems in the Roma population* in this volume shows clearly that Roma people have, in average, less money, live in overcrowded houses, built of poor quality building materials and have less access to basic utilities (sewage, gas, water, power).

What is the situation of Roma people regarding other resources than the financial and material ones? To which extent do they have access to useful information and skills which would help them live better and may be compensate for the scarce level of the other resources? How much can they rely on family, friends and acquaintances' help and how easy is it for them to cooperate with other people to solve their problems? Or, as they use to say in sociological terms, how much *human* (information, skills, knowledge) and how much *social* (useful relations, capability to cooperate) *capital* have Roma people compared to other people in Romania?

Roma people's human capital

Why do Roma people tend to be poorer than the other people who live in Romania? Roma leaders often identify as an important cause the lower education level of Roma people compared to other ethnic groups. Indeed, the data of this research indicate a quite different educational structure of Roma people compared to the others: 23% of the Roma respondents have no education at all, 27% graduated four classes, 33% eight – compared to 2% with no education, 11% who graduated four classes and 24% who graduated eight classes in the other ethnic groups taken together; 95% of the Roma people have not graduated high school, compared to 60% of the other respondents (see **Table 15** in Chapter “Family life”).

Moreover, Roma people seem to have less benefited of an increase of their education level in time as it happened in the other ethnic groups of Romania. In the survey data the difference between the education level of the persons under 40 compared to those of people over 40 is much smaller in the case of Roma people than in the other respondents. Even among the younger Roma people, 95% have not graduated the high school and 21% have no education at all (**Table 1**).

Table 1. Relation between ethnic origin (Roma/non-Roma), school education and age

Age		Ethnic origin		Total
		Non-Roma	Roma	
> 40	no education at all	18	167	185
		2.3%	26.3%	13.2%
	primary school	136	212	348
		17.7%	33.4%	24.8%
	upper primary school	209	169	378
		27.2%	26.7%	26.9%

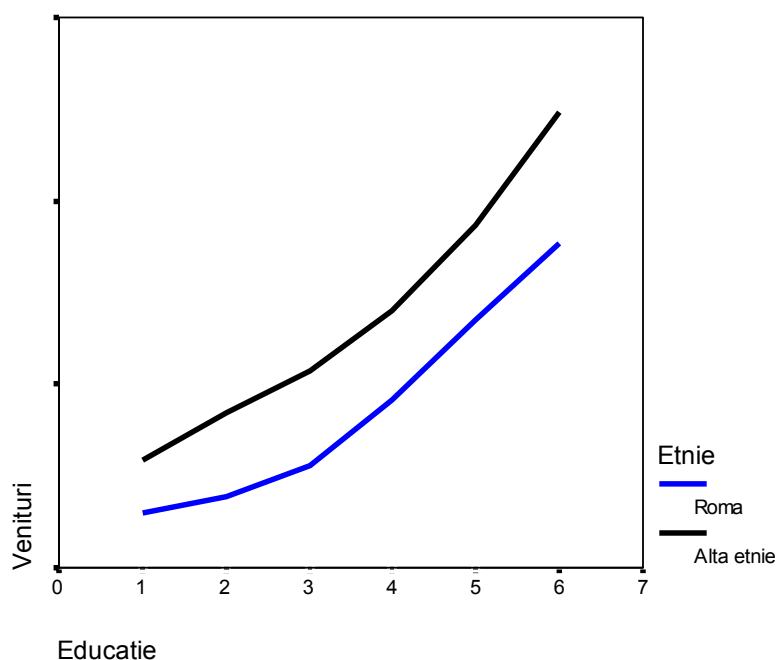
	> upper primary school, < high school	172 22.4%	68 10.7%	240 17.1%
	high school	171 22.2%	14 2.2%	185 13.2%
	higher education	63 8.2%	4 .6%	67 4.8%
Total		769 100.0%	634 100.0%	1403 100.0%
<hr/>				
< 40	no education at all	4 .8%	159 20.9%	163 12.8%
	primary school	10 2.0%	176 23.1%	186 14.6%
	upper primary school	95 18.7%	291 38.2%	386 30.4%
	> upper primary school, < high school	129 25.3%	96 12.6%	225 17.7%
	high school	216 42.4%	33 4.3%	249 19.6%
	higher education	55 10.8%	6 .8%	61 4.8%
Total		509 100.0%	761 100.0%	1270 100.0%

Which are the causes of these differences? There are several possible explanations which do not exclude themselves mutually. People decide to invest in their own or their children's education when they think that this will result in benefits for them and when they can afford it.

According to the research data, Roma tend to attach less importance to school education than the members of other ethnic groups. 36% of the Roma people are of the opinion that education (school years) are important for the life success of the individual, while this opinion is shared by 54% of the members of the other ethnic groups. 50% of the Roma respondents say that they would recommend their own child to go to high school after graduating the first eight classes, while there are 85% of other ethnic groups saying that.

Another possible explanation of these differences in educational aspirations might be that investment in education is perceived as having less results in the case of Roma people. In other words, it is less *profitable* to invest money in your own vocational training or your children's if you are of Roma ethnic group than if you were of another one. Is it true? Do data in the RIB survey back the idea that Roma people have less to gain from school education than the members of other ethnic groups? Yes and no. The following graph shows that an increased education level tends to result in almost the same increase of income for both Roma and non-Roma. But at the same education level, Roma people have generally lower incomes than the others.

Figure 1. Relation between education level and incomes in Roma and non-Roma people

Another possible reason of the lower level of educational aspiration in Roma people might be related to their lower incomes. When people cannot afford something they tend to minimise its importance. Are data backing this explanation? Yes, but to a limited extent. The survey data show that richer people send their children more frequently to school and encourage them to continue learning both in Roma and non-Roma population. The difference between the two ethnic groups persists when we compare persons with similar incomes. Roma people in the highest income category give answers which are similar to those of the Romanians in the lower income category.

Table 2. Relation between ethnic origin (Roma/non-Roma), educational aspirations (recommend / do not recommend continuing learning) and the income level (very low/low/high/very high)

			Ethnic origin		Total
Material resources			Non-Roma	Roma	
Very low	Recommend continuing learning	No	30	338	368
		Yes	74	267	341
	Total		104	605	709
Low	Recommend	No	31	145	176
		Yes	71.2%	44.1%	48.1%
			100.0%	100.0%	100.0%

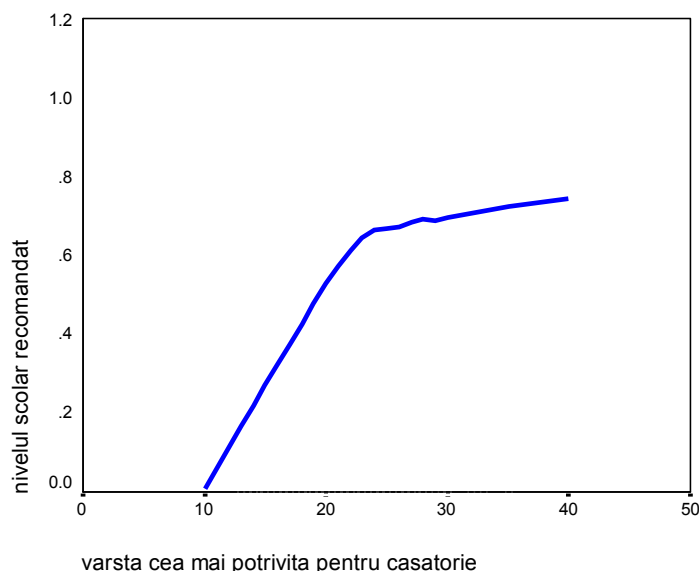
	continuing learning	Yes	16.7%	43.2%	33.7%
			155	191	346
	Total		83.3%	56.8%	66.3%
			186	336	522
High	Recommend	No	100.0%	100.0%	100.0%
			44	82	126
	continuing learning	Yes	14.7%	40.6%	25.1%
			256	120	376
	Total		85.3%	59.4%	74.9%
			300	202	502
Very high	Recommend	No	100.0%	100.0%	100.0%
			45	28	73
	continuing learning	Yes	7.5%	24.6%	10.3%
			552	86	638
	Total		92.5%	75.4%	89.7%
			597	114	711
			100.0%	100.0%	100.0%

Another possible category of explanations of the lower level of the educational aspirations in Roma people take into account the social context they are confronted with. The respondents who perceive society as being ruled by discriminatory rules, where laws are not the same for everyone, and those who think that there are other criteria for success in life, not only work and personal effort tend to recommend more rarely than the others the continuation of learning over the upper primary school. Among Roma people who say that laws are not enforced equally for everyone and there are citizens who are wrongly dealt with there are 49% who recommend going to high school, compared to 58% in the other Roma subjects. Similarly, among the Roma people who think luck, connections and breaching the law are more important to make money in Romania than work, there are 51 who recommend high school, compared to 58% of them who say that work and personal effort are required.

The cultural context plays a less important role in establishing a desirable educational level. There is a positive relation between the age of marriage and the age they think it desirable for a young person to get married today (see also the chapter “Family life”). In Roma people, both the respondents’ age and the age seen as appropriate for marriage are in average lower than in other subjects (18 compared to 22 for the marriage age, and 20 compared to 23 as a recommended age). At the same time, people who think that a younger age is more recommendable for marriage tend to recommend more rarely the continuation of learning over the upper primary school (**Figure 2**). 51% of the Roma respondents think men should get married before 21 compared to 12% of the other subjects. Only 25% of those who think men should get married before 21 recommend continuing learning over the upper primary school, compared to 50% of those who recommend a marriage age over 21.

Figure 2. Relation between the “most appropriate age when a girl should get married” and the recommended education level.

School education is one of the most frequent indicators used to approximate the level of a person’s human capital. Starting from the information about respondents’ foreign language knowledge data of the present research enable us to build one more indicator to complete information about the last graduated school and offer a clearer image of their useful knowledge and skills. **Table 3** illustrates the clear differences between Roma and other subjects when we consider their foreign language knowledge: 10% of Roma people state that they can participate in a conversation in at least one foreign language (other than Romanian, Hungarian or Romani) compared to one third of the other respondents. It is true that if we include Romani among the foreign languages, there is no more difference between the categories of subjects, but the advantages provided by this language on the Romanian or foreign labour markets tend to be lower than in the case of other foreign languages.

Table 3. Share of those who state that they can participate in a conversation in one or more foreign languages (other than Romanian, Hungarian or Romani), by ethnic origin (Roma / non-Roma)

	ROMA other ethnic groups	Roma	Total
No foreign language	860 66.6%	1285 90.7%	2145 79.2%
One foreign language	232 18.0%	69 4.9%	301 11.1%
Two foreign languages	148 11.5%	38 2.7%	186 6.9%
Three or more foreign languages	51 4.0%	25 1.8%	41 1.5%
	1291 100.0%	1417 100.0%	2708 100.0%

Besides the advantages offered by a better workplace on the labour market, in case of a temporary migration foreign language skills favour the effects of the social learning, including acquiring new skills, knowledge and attitudes, which are part of a person's human and social capital. While half (53%) of the respondents who had worked abroad and are not of Roma origin speak a foreign language, only one quarter (24%) of Roma people who worked abroad say that they speak a foreign language.

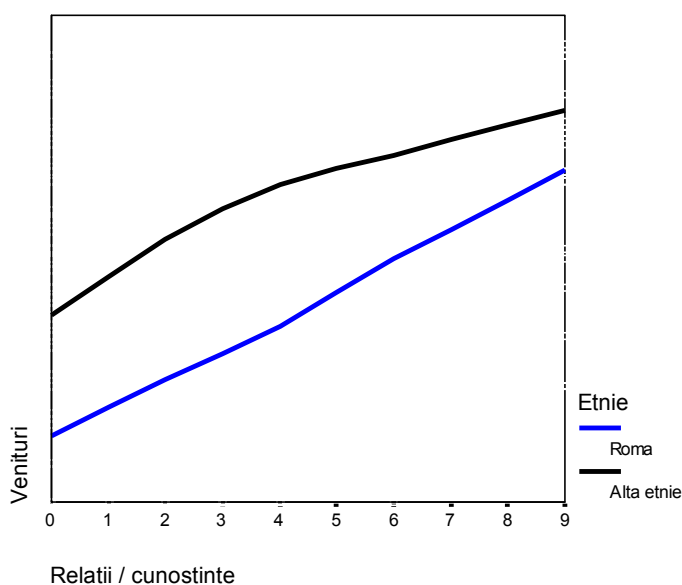
The social capital of the Roma population

There is a wide consensus in the social science about the fact that some attitudes, social networks and rules of behaviour can offer a significant advantage to those who have them and, by aggregation, to their communities. Several recent studies indicate that both the economic and the democratic development have a common shared determinant, namely the *social capital level*, a concept referring to “aspects of the social organisation like networks, norms and trust, which facilitate coordination and cooperation in order to get mutual benefits” (Putnam 1993 p. 36).

Family, friends and acquaintances a person can count on, when trying to solve personal problems or issues of common interest, is one of the forms of the social capital, which occurs frequently in Romanian society. The communist period has fully contributed to the development of connections and acquaintances required to solve the most different issues, from getting food to access to medical care, jobs, dwelling etc. Although they are not so important after 1989, some kinds of social networks maintained their character of a resource, that of social capital, especially because the poor functioning of some of the post-communist state institutions.

Figure 3 illustrates the existence of a positive relation between the subject's relationship capital and his/her economic condition both in Roma (correlation coefficient $r = 0.4$) and in non-Roma ones ($r = 0.4$). The association of the two factors may be explained by a cause-effect of relations and incomes, but also vice versa – but it is plausible (and consistent with the results of other surveys) that the economic success is at least partially the result of the relational capital.

Figure 3. Relation between income and an indicator of connections/acquaintances²¹

The survey data show that people of Roma ethnic origin tend to have less useful connections than other ethnic groups for each of the above mentioned situations (sickness, Court of Justice, Town Hall, police, getting a credit, getting a job, in business, abroad, in contact with the County institutions). The average number of different kinds of such connections is almost three times higher in the non-Roma than in the Roma population: 1.7 vs. 0.6. **Table 4**, where we consolidated the answers to each of the nine kinds of relations/connections illustrates that the highest differences concern help in the world of justice, business and getting a credit.

Table 4. Types of useful connections of Roma/non-Roma people

Do you have any connections/relations on which you can count?	Non-Roma (% affirmative answers)	Roma (% affirmative answers)
in case of sickness, for consultation, treatment, surgical intervention	36	15
in the Court of justice, with notaries, lawyers	16	4
in the Town Hall	23	14
in the police	21	9

²¹ Subjects have been asked if they have acquaintances/connections on which they can rely in case of illness, in Court, at the Town Hall, police, to get a credit, to get a job, in the business world, abroad, in their contacts to the County authorities. The indicator is the number of affirmative answers.

to get a credit	12	3
to get a job	17	5
in the business world	14	3
abroad	23	9
in the County institutions (Prefecture, County Council)	7	3

The relation between the ethnic origins and the relational capital is maintained, but at a lower rate, when we check on the effect of the educational level (**Table 5**).

Table 5. Relations between the relational capital (number of useful connections), ethnic origin (Roma / non-Roma) and the educational level

	Non-Roma	Roma	Total
no education	.59	.36	.38
primary	.83	.51	.59
upper primary	1.35	.63	.92
> upper primary <	1.60	1.27	1.49
high school			
high school	1.97	1.40	1.91
higher education	3.16	2.50	3.11
Total	1.69	.65	1.15

The useful connections of Roma people do not differ only in their lower density compared to those of other ethnic groups, but we can also notice a higher importance of the role played by family, neighbours and friends. 55% of the Roma respondents say that they sometimes borrow money or objects or are helped in their household activities by their relatives, compared to 44% of the respondents of other ethnic groups. In case of neighbours and friends, the share is 44% in Roma and 37% in the other populations.

When respondents are asked if they think one can succeed in life by him/herself or other people's help is more important, more educated persons and higher income ones tend to say more often that success is possible by yourself. Only 30% of Roma think they can succeed by themselves, compared to 43% of the non-Roma, but when we check statistically on the income effect, there is no more difference.

Trust in other people is another frequently studied component of the social capital, as it is seen as one of the main factors which explain best why some groups succeed in identifying their common problems and how they can be solved, while others don't. Many authors have described and suggested a complex typology of the different forms of trust in institutions and confidence in other persons. *Generalised trust*, seen as "trust to people whom we don't know and who are probably different" (Uslaner 1999), is mostly discussed and seen most often as a relevant form of trust in transactions in economy and people's readiness to get involved in civic activities. The positive effects associated to a high level of generalised trust are extremely diverse. There are many researches which bring arguments in favour of generalised trust being

an important ingredient of the democracy level and stability of a democratic regime.

The mechanisms through which trust may influence the quality of democratic processes are complex and they include several components. A high level of generalised trust is appropriate to people's active involvement in associative activities which, either directly or indirectly, tend to result in a more efficient and more democratic administration, both at the local level and at the level of the entire society. Moreover, people who had a higher level of trust tend to observe laws to a higher extent, are less inclined to avoid paying their taxes and readier to donate money or time to nongovernmental organisations. Last but not least, societies characterised by a high level generalised trust tend to have a higher degree of liberalisation and a faster economic growth.

When asked if they trust other people or the members of their family, Roma respondents do not differ significantly from the others. The share of those who say that they trust is about 24%, a consistent result with those given by other surveys in the last years, which situate Romania among the countries with a low trust level. When asked if there are among their acquaintances people who are not their relatives but on whom they could count in need, almost one third of the total sample's answer say yes. There is an important difference between Roma and non-Roma: 43% of the Roma people have no such acquaintances compared to 28% of the non-Romas. The average value of the acquaintances number is 3 in Roma, 4 in non-Roma, respectively.

There are differences in the level of trust to other people: the share of those who trust more or very much their neighbours is 53% in Roma and 61% in the others; trust in people of other religion is 20% vs. 27%; trust in people of other ethnic origin is 20% vs. 27%.

We can see that there is a slight deficit in Roma people, which stays the same when we compare people of similar socio-demographic characteristics.

Some researches have indicated a determination relation between a person's level of optimism and the social capital dimensions. People who believe that their life will be better tend to have more trust in their own forces, to be more open to interaction with different people or institutions. Moreover, data show important differences between the optimism level of Roma people compared to the others. 26% of the Roma respondents are of the opinion that they will be living better in one year, compared to 36% of the other respondents. When we compare persons with similar incomes, differences tend to change their sign, as Roma people are slightly more optimistic than the respondents of other ethnic origin.

Conclusions

How much *human* and *social capitals* have Roma people, compared to the other people in Romania? The analyses in this chapter have highlighted the clear difference between the two categories of population: Roma people tend to be less educated, they know foreign languages to a lesser extent, they can rely less on the help of acquaintances' networks, and find it more difficult to cooperate with other people to solve their problems.

Which are the reasons of this cultural deficit? An important part of the answer takes into account the inter-conditioning of the human, social, financial and physical capitals. Low income people living in poor conditions can afford only minimum

investments in their own human and social capital and in that of their families and this keeps their chances to increase their well being rather low. Roma people have lower educational aspirations, even when they are compared to people of the same incomes, although the investment in human capital tends to be equally profitable for all ethnic groups.

Another category of explanations takes as a starting point the fact that Roma people often perceive society as being ruled by discriminatory rules, where laws are not the same for everyone and almost all the state institutions treat Roma people worse than Romanians. As a consequence the effort to acquire human and social capital is seen as bigger by Roma people than by the other ethnic groups. In particular, data show that the tradition of the Roma people to marry at a very young age tend to discourage people to continue going to school.

In conclusion, which are the mechanisms which hinder the reduction of the human and social capital deficit in Roma people? First of all this is the discrimination against Roma by the state institutions, which has a negative effect on the Roma cultural resources. Bo Rothstein shows that non-discriminatory treatment by the public institutions has a positive effect not only on the trust in institutions but also on the social trust among minority groups (Rothstein 2006, 2000). At the same time, the exposure to diversity may have a positive effect on the social capital.

A great portion of the literature on the social capital states that social trust increases as a result of the contacts between different categories of people (Marschall and Stolle 2004), but there are some recent works emphasising that not any kind of interaction has positive effects. Pettigrew (1998, 66) brings arguments in favour of the statement that besides diversity, contacts should take place between equal status groups, shared goals and experiences of cooperation situations. Hence reducing intolerance against Roma would have a positive effect on their cultural resources.

LITERATURE

- Rothstein, Bo.** 2004. Social Trust and Honesty in Government: A Causal Mechanism Approach, in Janos Kornai, Susan Rose-Ackerman and Bo Rothstein (eds), *Creating Social Trust: Problems of Post-Socialist Transition*. Palgrave Macmillan 2004.
- Pettigrew, Thomas F.** 1998. "Intergroup Conflict Theory," *Annual Review of Psychology*, 49:65-85.
- Putnam, Robert D.** 1993. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Marschall, Melissa and Dietlind Stolle.** 2004.. "Race and the City: Neighborhood Context and the Development of Generalized Trust," *Political Behavior*, 26:126-154.
- Uslaner, Eric.** 2006. Does Diversity Drive Down Trust? Paper presented at the Conference on Civil Society, the State, and Social Capital, Bergen, Norway, May 11-13, 2006